

วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhapanya Review

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

Vol. 1 No. 1 (January-June 2016)

ISSN : 2465-5503

• วัตถุประสงค์

วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

The Journal of MCU Buddhapanya Review is an academic journal published twice a year (1st issue January-June, 2nd issue July-December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students. The Journal focuses on Buddhism, Liberal Arts, Political Science, Public Administration and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Buddhapanya Review, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Buddhapanya Review including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Buddhapanya Review are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร สุพรรณบุรี

● **Owner**

Buddhanyasridvaravadi Buddhist College
Ratchaburi Buddhist College
Wat Palelai Worawihan Academic Service Unit

● **สำนักงาน**

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210
โทร/โทรสาร 034-326-912 <http://www.rk.mcu.ac.th>
Email : journalbudpan@gmail.com

● **Office**

Buddhanyasridvaravadi Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
51 M.2, Raikhing, Samphran, Nakhon Pathom, Thailand, 73210
Tel/Fax : + 66 34 326 912 <http://www.rk.mcu.ac.th>
Email : journalbudpan@gmail.com

- **ที่ปรึกษา (Advisors)**

อธิการบดี	Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	Dean, Graduate School
คณบดีคณะพุทธศาสตร์	Dean, Faculty of Buddhism
คณบดีคณะสังคมศาสตร์	Dean, Faculty of Social Sciences
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	Director, Buddhist Research Institute
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี	Director, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	Director, Ratchaburi Buddhist College
ผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ วัดป่าเลไลยก์	Director, Wat Palelai Worawihan Academic Service Unit, Supunburi Province
วรวิหาร สุพรรณบุรี	

- **บรรณาธิการอาวุโส (Senior Editor)**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ ทองอุ่น
Assistant Professor Prasit Thong-un

- **บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)**

ดร. อุบล วุฒิพรโสภณ
Dr. Ubol Wuthipornsopon

- **กองบรรณาธิการ (Editorial Board)**

ศาสตราจารย์ ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

Professor Dr. Chamnong Adivadhanasit, MCU

ศาสตราจารย์ พล.ต.ต.หญิง ดร. นัยนา เกิดวิชัย, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ :

Professor Dr. Pol. Maj. Gen. Naiyana Girdwichai, Royal Police Cadet Academy

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต :

Assistant Professor Dr. Pramote Yotkaew, Suan Dusit University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไกรฤกษ์ ศิลาคม, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี :

Assistant Professor Dr. Krairoek Silakom, Udon Thani Rajabhat University

(4)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรญา ทองอุ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม :

Assistant Professor Woraya Thong-un, Nakhon Pathom Rajabhat University

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย :

Dr. Phrapalad Somchai Payogo, MCU

ดร. อำนาจ ยอดทอง, มหาวิทยาลัยมหิดล :

Dr. Amnat Yodthong, Mahidol University

ดร.ศยามล เจริญรัตน์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย :

Dr. Sayamol Charoenratana, Chulalongkorn University

● ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รองศาสตราจารย์

พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร.

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ดร.

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺตโย, ดร.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ, ดร.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง

รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ หามนตรี

รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณ์ธีร์ ศรีดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทพ พรมเลิศ

ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ดร. ลำพอง กลมกุล

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

คณะสังคมศาสตร์

คณะพุทธศาสตร์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย

คณะสังคมศาสตร์

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

คณะสังคมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

คณะพุทธศาสตร์

คณะพุทธศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

ศูนย์อาเซียนศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

พระเมธาวิเชียรสร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. เตือน คำดี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. บัญญัติ ศิริธนาวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริรัตน์ ชุณหคล้าย	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพร แยมินิล	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร. ยุภาพร ยุภาศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัจย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนตรี สิริระโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตน์ะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล คัชฉิมา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร. นิภาพรรณ เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระครูปฐมธรรมวงศ์	พระมหาประกาศิต สิริเมโธ
พระครูโสภณวีรานุวัตร	พระครูปลัดประวิทย์ วรธมโม
พระมหาสมมาส ชุตินนโต	พระครูสังฆรักษ์พงษ์พันธ์ วิสวโร
ว่าที่ร.ต.หญิง ดร. สุทธธยาน์ โอบอ้อม	สมชาย ชูเมือง

● ฝ่ายประสานงานต่างประเทศ

ดร. แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิสัย	ดร. โยตะ ชัยวรมันกุล
----------------------------	----------------------

● ฝ่ายนิติกร

ดร. พัชราวลัย ศุภภะ	ดร. ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา
---------------------	-----------------------------

(6)

- **พิธีจันท์อักษร**

พระครูปฐมธีรวัฒน์

พระมหาสุรชัย ขยาภิวัตมโน

พิชชาณันท์ เตชะประสิทธิ์วานิช

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทูปโม

พระใบฎีกาสัญญา อภิวัฒนโธ

- **ศิลปกรรม**

วีรพงศ์ เมืองจันทร์

- **ฝ่ายสมาชิก**

ขวัญใจ มีถาวร

ณัชชา ณัฐโชติภคิน

ศิริดา เก่งสาคร

กมลพร คิ้มแหน

- **กำหนดออกเผยแพร่**

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม

- **พิมพ์ที่**

บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตเซอร์วิส จำกัด

99/164 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่

กรุงเทพมหานคร 10210

โทรศัพท์ 0-2575-1791, 088-5788400

<http://www.protexts.com>

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับปฐมฤกษ์ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นให้นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สนใจได้เผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการ อันเป็นประโยชน์ร่วมกัน บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารประกอบด้วย บทความพิเศษ จำนวน 1 เรื่อง บทความทางวิชาการจำนวน 8 เรื่อง และบทความวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 เรื่อง รวมเป็น 10 บทความ ได้แก่

บทความพิเศษ โดย พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีเรื่อง “ศิลปะแห่งการเตือนตนต้อนรับปีใหม่” สำหรับบทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ที่น่าสนใจ มีดังนี้ **ขันติธรรมทางศาสนากับความอยู่รอดของมนุษยชาติ** โดย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ศาสตราจารย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในประชาคมอาเซียน โดย อุทัย สติมันักร **กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักสังคหวัตถุ : ศึกษากรณีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ** โดย อภินิติสวนะปรีดี **เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์** โดย นครจันทราช **วิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุปาสิกาสัมมัยพุทธกาล** โดย วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล **หนึ่งบทวิจารณ์หนังสือ** ในฉบับนี้เป็นผลงานของนิสิตปริญญาเอก คือ “**THE BODHISATVA IDEAL : Wisdom and Compassion in Buddhism**” โดย Duangporn Arbhasil

กองบรรณาธิการวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความทางให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น สำหรับท่านที่จะส่งบทความลงตีพิมพ์ขอให้ปฏิบัติตามคำแนะนำสำหรับผู้เขียนซึ่งในตั้งแต่ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) กรุณาปรับเอกสารอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษ (ดูรายละเอียดในคำแนะนำสำหรับผู้เขียน) เพื่อพัฒนาวารสารเข้าสู่ฐานข้อมูลในระดับนานาชาติต่อไป และกรอกแบบฟอร์มส่งบทความลงตีพิมพ์ที่อยู่ท้ายเล่มฉบับนี้ มิฉะนั้นบทความของท่านอาจไม่ได้รับการพิจารณา หากท่านต้องการบอกรับวารสารขอให้ส่งบอกใบบอกรับที่แนบมากับวารสารนี้ เพื่อจะได้ส่งให้ตามที่ท่านต้องการ

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(7)
บทความพิเศษ	
ศิลปะแห่งการเตือนตนต้อนรับปีใหม่ : Art of Their Warning in the New Year พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร. : <i>The Most Ven.Prof.Dr.Phra Brahmmapundit (Prayoon Dhammacitto)</i>	i-iv
บทความทางวิชาการ	
ขันติธรรมทางศาสนากับความอยู่รอดของมนุษยชาติ : Religious Tolerance and the Survival of Humanity พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส : <i>Phramaha Hansa Dhammahaso</i>	1-8
การประยุกต์หลักขันติธรรมเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข : An Application of Khanti Dhamma to Strengthening the Social Peace พระครูสุชาติกาญจนวงศ์ (ชานนท์ จาครโต) : <i>Phrakhrusuchatkanchanawong (Chanon Cagarato)</i>	9-18
พัฒนาการรูปแบบการสวดมนต์ในสังคมไทยปัจจุบัน : The Development of the Chanting Model in the Current Thai Society พระครูโอสถธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม) : <i>Phrakruopasdhammapitak (Siam Tejadhammo)</i>	19-32
ศาสนสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในประชาคมอาเซียน : Religious Relations for Peacefully Coexisting in ASEAN Community อุทัย สติมัน : <i>Uthai Satiman</i>	33-46
การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงาน วิชาชีพพยาบาล ในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : The Application of Saraniyadhamma for Enhancing the Reconciliation in the Works of the Registered Nurses in Bangsai Hospital, Ayutthaya Province ณฐา แย้มสรวล : <i>Natha Yamsuan</i>	47-56

กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักสังคหวัตถุ : ศึกษากรณี ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ : The Process to Enhance the Corporate Social Responsibility by Sanghavatthu : A Case Study of Suvarnabhumi Airport	57-70
<i>อภิรดี สวณะปรีดี : Aperadee Savanapredi</i>	
เจตนากับความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ : Catanã and Moral Responsibility in Buddhist Ethics Perspective	71-82
<i>นคร จันทราช : Nakhon Jantharach</i>	
วิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาสมัยพุทธกาล : The Method for Dhamma Encourage of Upasika in Buddha's time	83-92
<i>วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล : Warinthon Taweechochaikul</i>	
บทความวิจารณ์หนังสือ : Book Review	
THE BODHISATTVA IDEAL : Wisdom and Compassion in Buddhism	93-102
<i>Duangporn Arbhasil</i>	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	103-114

ศิลปะแห่งการเตือนตนต้อนรับปีใหม่

Art of Self awareness in the New Year

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร.

The Most Ven.Prof.Dr.Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto)

อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Rector Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทนำ

การเตือนตนเองเป็นเรื่องสำคัญมากในการปรับเปลี่ยนชีวิตของเรา โดยเฉพาะช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เพราะในปีใหม่อาจมีสิ่งดีงามรอเราอยู่มากมาย แต่ถ้าเราไม่มีการเตรียมตัวเพื่อรับสิ่งดีงามที่จะเข้ามาสู่ชีวิต บางทีสิ่งดีงามเหล่านั้นก็จะผ่านเลยเราไปก็ได้ โอกาสดีๆ ไม่ได้มีมาบ่อย และเมื่อโอกาสดีมาถึง ปรากฏว่าเราไม่พร้อมที่จะรับสิ่งดีงามเข้ามาในชีวิต เราก็จะตกขบวนรถไฟอยู่เรื่อยไป

ดังนั้น ในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่อย่างนี้ จึงเป็นเวลาที่ดีสำหรับเตรียมตัวให้พร้อม ชักซ้อมให้ดีเข้าไปสู่ชีวิตใหม่ในปีใหม่ ตามคติฝรั่งที่เริ่มนับธันวาคมเป็นเดือนสุดท้ายของปี ตามคติฝรั่งนี้ เดือนมกราคม เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า แจนยัวรี (January) เป็นการตั้งตามชื่อของเทพประจำเดือนมกราคม ชื่อว่า เจนัส (Janus) เป็นเทพโรมันที่มีใบหน้าสองหน้า หน้าหนึ่งสำหรับมองไปข้างหน้า อีกใบหน้าหนึ่งสำหรับมองไปข้างหลัง คือ หน้าหนึ่งมองไปที่ปีใหม่ 2559 ในอนาคต อีกหน้าหนึ่งมองกลับไปยังอดีตในปี 2558 ที่กำลังจะเลยผ่านไป

ที่เทพเจนัส มี 2 หน้า เพราะเทพองค์นี้หน้าที่เฝ้าประตู ใครเข้าใครออกสวรรค์ ต้องผ่านประตูนี้ เจนัสต้องคอยเหลียวไปเหลียวมาจนเมื่อยคอ เทพผู้ยิ่งใหญ่แห่งสวรรค์ของโรมันเรียกว่า จูปีเตอร์ (Jupiter) จึงบันดาลให้เจนัสไม่ต้องเหลียวหน้าเหลียวหลัง ด้วยการทำให้เขามี 2 หน้า

หน้าที่หนึ่งสำหรับดูคนที่กำลังออกไป อีกหน้าสำหรับดูคนที่กำลังจะเข้ามา เทพเจนนัวจึงเหมาะกับการเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเข้าสู่อนาคต

หน้าที่มองอดีต ถ้าเห็นว่าอะไรที่ไม่ดี ให้กันไว้ อย่าให้ตามไปรั้งความเราในอนาคต นี่คือน้ำที่มองไปข้างหน้า ส่วนหน้าที่มองไปข้างหน้า ก็วาดฝันพาเราเดินไปสู่เป้าหมายที่ใฝ่ฝันในอนาคต

ดังนั้น ช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่เป็นเวลาที่เราจะตรวจสอบตัวเองและเตือนตนเอง ดังพุทธภาษิตที่ว่า **อตตนา โจทยตตนา ปฏิมเสตมตตนา** แปลความว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง

ii วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559)

จงพิจารณาตรวจสอบตนเองด้วยตนเอง คือเอาตัวเรามองตัวเรา ถ้าเราไม่ตรวจสอบตัวเอง ไม่เตือนตัวเอง ใครจะมาเตือนเรา ใครจะรู้จักเราเท่ากับตัวเราเอง คนที่ใกล้ชิดเรา เขามีเรื่องที่จะต้องใส่ใจ สนใจ คือตัวเขาเอง เราเองเท่านั้น รู้ว่าอะไรเป็นจุดเด่นในตัวเรา อะไรเป็นจุดด้อยที่จะต้องกำจัด ฉะนั้นเมื่อพิจารณาจุดเด่น จุดด้อยในรอบปีที่ผ่านมา เราจะได้กำจัดจุดด้อยเสริมจุดเด่น ด้วยการพิจารณาตรวจสอบ อะไรดี อะไรไม่ดี ในตัวเรา เราจึงต้องเตือนตนเองอยู่เสมอ

“ตนของตน เตือนตน ให้พ้นผิด

ตนเตือนจิต ตนได้ ใครจะเหมือน

ตนเตือนตน ไม่ได้ ใครจะเตือน

อย่าแฆเชือน เตือนตน ให้พ้นภัย”

ช่วงเวลาก่อนจะสิ้นปี ให้ใช้ใบหน้าที่ยิ้มไปข้างหลังเตือนตังเรา และให้ใบหน้าที่ยิ้มไปข้างหน้าวางแผนสำหรับอนาคต การวางแผนสำหรับอนาคต คือปี 2559 วางแผนอนาคตให้ตรงจุดเด่นของเรา อย่าไปทำตรงจุดด้อย การเตือนตนในที่นี้คือ เตรียม ที่จะทำในสิ่งที่เราประสงค์ เมื่ออายุมากแล้ว เราเตรียม อะไรไว้สำหรับเดินทาง เช่น ทาบุญกุศล จดการมรดก ให้คนอยู่ข้างหลังไม่ต้องทะเลาะแย่งมรดกกัน นี้เรียกว่า ไม่ประมาท อย่าปล่อยให้เวลาล่วงเลยผ่านไป ถ้าหลังๆ นั้นๆ อยู่อย่างไม่มีเป้าหมาย เรียกว่าเป็นคนพาล พาลแปลว่าคนไร้ปัญญา อยู่สักแต่ว่าหายใจเข้า หายใจออกไม่มีแผนการอันเป็นประโยชน์สำหรับอนาคต ส่วนบัณฑิตคือผู้มีปัญญานึกถึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคต บัณฑิตทำประโยชน์ปัจจุบันยังไม่พอ ต้องคิดจะทำประโยชน์ปีหน้าและปีต่อไป ดังพุทธภาษิตที่ว่า **ทิฏฐธมเม จ โย อตถโย จตถโถสมปรายโก** เป็นต้น แปลความว่า คนมีปัญญาท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะคิดถึงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ระยะยาวในอนาคต

ทุกอย่างต้องมีการเตรียมพร้อม เวลาเตรียมตัวต้องพิจารณาดูว่า เราพร้อมที่จะทำสิ่งนี้ไหม ถ้าไม่พร้อมต้องเตรียมตัว เตรียมใจก่อน ถ้าหากว่ามีอะไรจะต้องแก้ไขปรับปรุงให้เกิดความพร้อม ต้องกลับจิตกลับใจ กลับกาย กลับตัว กลับทางกลับหัว เปลี่ยนชั่วให้เป็นดี อะไรที่ไม่พร้อม ไม่ดี ที่ผ่านมามาอย่าไปเก็บเอาไว้ ทำสิ่งที่ดีงามให้กับตัวเอง และอย่าไปผัดผ่อนให้เวลาผ่านไปอย่างไร้คุณค่า เวลาทุกนาทีหมดไปแล้วเอากลับคืนไม่ได้ ปี 2558 หมดไปแล้ว เอาคืนมาได้หมด บางคนบอกว่า เวลาเป็นเงินเป็นทอง อันที่จริง เวลาดีกว่าเงินทอง เพราะสินทองหล่นหายแล้วตามหาคืนได้ แต่เวลาหมดแล้วหมดเลย ไม่มีวันทวนคืนมา โอกาสดีมีเพียงครั้งเดียวเหมือนเรื่องดังต่อไปนี้

นกพิราบกับมดเป็นเพื่อนกัน นกทำรังอยู่บนต้นไม้ ส่วนมดอาศัยอยู่ริมแม่น้ำใต้ต้นไม้ ต้นไม้ริมแม่น้ำแผ่กิ่งก้านสาขายื่นไปในแม่น้ำ ส่วนมดทำรังอยู่บนดิน นกกับมดเป็นเพื่อนโดยไม่รู้รังเกียจว่าตัวเล็กจะมีประโยชน์อะไร คิดว่าอย่างน้อยเอาไว้คุยแก้เหงา สร้างมิตรภาพกัน จนกระทั่งวันหนึ่งฝนตกหนัก น้ำเจิ่งนองล้นตลิ่ง มดไม่ทันระวังตัว น้ำมาพัดเอามดลอยไปกลาง

แม่น้ำ นกมองเห็นความทุกข์ของเพื่อนคิดจะช่วย แต่นกว่ายน้ำไม่เป็น นกมีจุดอ่อน อะไรคือจุดแข็งของนกจุดแข็งคือนกบินได้ นกใช้จุดแข็งของตนให้เป็นประโยชน์นกคิดเตือนตัวเองว่า เพื่อนจะจมน้ำตายอยู่แล้ว ถ้าเราไม่ช่วยตอนนี้ มดตายแน่นอน โอกาสมีแค่นิดเดียวนกเตือนตัวเองให้รีบช่วยมด นกใช้ปัญญาคิดหาวิธีช่วยเพื่อน เมื่อคิดออกนกก็รีบบินคาบเอาใบไม้แห้งโฉบลงไปใกล้มดที่กำลังจะจมน้ำ ทั้งใบไม้ลงใกล้ตัวมดเหมือนแพกู้ชีพ ตะโกนบอกให้มดปีนขึ้นมามบนใบไม้ มดมองเห็นใบไม้ให้รู้สึกขอบคุณนก มดรีบปีนขึ้นไปเกาะบนใบไม้ ใบไม้ลอยไปตามน้ำ นกก็บินโฉบมาอีกรอบ เอาปากคาบใบไม้ที่มีมดอยู่นั้นมาวางไว้บนบกกริมตลิ่ง มดรอดชีวิตด้วยความมีน้ำใจและการช่วยอย่างทันเวลาของนก เวลาไม่คอยท่า การที่นกพิราบตัดสินใจอย่างรวดเร็วได้ช่วยมดให้รอดตาย

เหตุการณ์ผ่านไปด้วยดี จนกระทั่งวันหนึ่งนายพรานเดินมาใต้ต้นไทร เล็งธนูไปที่นกพิราบตัวนั้นซึ่งกำลังเกาะกิ่งไทร นายพรานขึ้นธนูเตรียมจะยิงนก มดอยู่ข้างล่างมองเห็นเหตุการณ์ตลอด ถ้าไม่ตัดสินใจให้ทันท่วงที นกอาจตายได้ มดมีน้ำใจอยากจะช่วยเพื่อ แต่ต้องพิจารณาตัวเองเหมือนกัน มดตัวเล็กๆ จะช่วยนกได้อย่างไร มดใช้จุดแข็งให้เป็นประโยชน์ตรวจสอบตัวเองว่า มดมีจุดแข็งอะไร จุดแข็งของมดคือกัดเก่ง มดจึงรีบกัดที่เท้าของนายพรานที่กำลังเล็งธนูไปที่นก นายพรานโดนมดกัดร้องอุทานเสียงดัง ธนูหลุดมือ นกพิราบได้ยินเสียงอุทานก็บินหนีไปทันทีและนึกขอบคุณมดว่า เรารอดตายเพราะเพื่อนตัวน้อยๆ คือมด มดช่วยนกทันการณ์เพราะตัดสินใจทันเวลา ถ้ามดช้านิดเดียวนกคงตายแล้ว สัตว์ทั้งสองรู้จักเตือนตนให้ทำการทันเวลา

การเตือนตนในช่วงปีใหม่

การเตือนตนในช่วงปีใหม่ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) อ่านตนออก สิ่งที่เราจะทำในอนาคตตรงกับจุดเด่นที่เรามีหรือไม่ หากจุดเด่นให้พบ ถ้าไม่มีต้องเสริมจุดด้อยให้เป็นจุดเด่น
- 2) บอกตนได้ คือ สอนตน บอกตน เตือนตนให้แก้ไขจุดอ่อนด้วยการพัฒนาตนให้พร้อมที่จะรับหรือ ทำในสิ่งใหม่ในปีใหม่
- 3) ใช้ตนเป็น หมายถึง ตัดสินใจทันเหตุการณ์เมื่อถึงเวลาต้องทำ อย่างมัวโง่เอ๋อืดอาด เช่นเดียวกับมดที่ตัดสินใจกัดเท้านายพราน ช่วยนกให้รอดตายเวลาไม่คอยท่าใคร
“เวลาและวารี มิได้มีที่คอยใคร
เรือเมล์และรถไฟ ก็ต้องไปตามเวลา
โง่เอ๋และอืดอาด มักจะพลาดปรารถนา
พลาดแล้วจะโศกา อนิจจาเราซ้ำเอง”
- 4) เห็นตนชัด เห็นความไม่เที่ยง เพื่อใจไว้สำหรับความผิดหวังในกรณีที่ไม่เป็นไปตามที่เราวาดฝัน

วันนี้เป็นวันที่สำคัญที่สุด ถ้าคิดจะเตรียมการเพื่อปีหน้าที่ดีกว่า ให้ทำตั้งแต่ปีนี้ อยากรจะสร้างอนาคต สำหรับวันพรุ่งนี้ที่ดีกว่าให้เริ่มทำตั้งแต่วันนี้

“วันไหนไหน ไม่สำคัญ เท่าวันนี้

เป็นวันที่ สำคัญ กว่าวันไหน

มะรืนนี้ พรุ่งนี้ ตีอย่างไร

ก็ยังไม่ สำคัญ เท่าวันนี้”

สรุป

วันนี้ ถ้าเราจะทำดีอะไรได้ ให้รีบทำ เพราะเมื่อทำดีแล้ว ความดีจะพาวันพรุ่งนี้ซึ่งดีกว่า มาพบเรา ถ้าจะเดินทางหนึ่งหมื่นลี้ มันต้องเริ่มที่ก้าวแรก ปีหน้าจะดีแค่ไหน เพียงไร มันอยู่ที่วันนี้ เริ่มวันนี้อย่างดีแล้วทำดีต่อไปด้วยการเตือนตน คืออ่านตนออกว่ามีจุดเด่นอะไร บอกตนได้ ที่ให้แก้ไขจุดด้อย ใช้ตนเป็นเมื่อมีโอกาสต้องตัดสินใจ เห็นตนชัด ไม่ประมาทต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ขันติธรรมทางศาสนากับความอยู่รอดของมนุษยชาติ*

Religious Tolerance and the Survival of Humanity

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

Phramaha Hansa Dhammaso

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: hansa_d@hotmail.com

บทคัดย่อ

ความแตกต่างกันทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และชาติพันธุ์ “ไม่ใช่สิ่งผิด” แต่ “สิ่งที่ผิด” คือ การที่มนุษยชาติบางคนหรือบางกลุ่ม ไม่มีความอดทนเพียงพอต่อการเพียรพยายามที่ศึกษา เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และปรับวิธีคิด และทำให้ให้สอดคล้อง ถูกต้อง และเหมาะสมกับความแตกต่าง อันเนื่องด้วยภาวะของการขาดขันติธรรม เพราะไม่เปิดใจกว้างที่จะยอมรับฟัง ยอมรับ เคารพ และให้เกียรติต่อความต่างของเพื่อนร่วมโลก จนนำไปสู่การลบหลู่ดูหมิ่นความเป็นอัตลักษณ์ของเพื่อนร่วมโลก

บทความนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ศาสนาช่วยโลก หรือว่าโลกช่วยศาสนาพลังของศาสนาช่วยสร้างโลก หรือทำลายโลก คุณค่าของศาสนา และสรุป เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษา การเรียนรู้ต่อไป

คำสำคัญ : ขันติธรรมทางศาสนา, มนุษยชาติ, พระพุทธศาสนา

* ปรับปรุงต้นฉบับจาก <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/141345>

Abstract

There is not wrong with a distinction between religion, language, culture, faith and lineage but what wrong is intolerance of some humanity or social. There is no tolerance for learning studying understanding, adaptive ways of thinking and act in accordance with rightfully along with differentiation. As a condition of intolerance, there is not open-mindedness to concessive, deferential and respectful and respect for others, which leads to disrespectful and disparage the identity of all fellow beings.

This article, the writer suggests for future of education and study, and also presents related topics: religious save the world or the world protect religions, the power of religion generated or destroyed the world, the value of religion and conclusion.

Keywords: Religious tolerance, humanity, Buddhism

บทนำ

ในขณะที่มนุษย์ร่วมโลกกำลังเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง และความรุนแรง อันเนื่องจากการขาดขันติธรรมทางศาสนา (Religious Tolerance) ซึ่งสะท้อนผ่านพฤติกรรมของคนบางคน หรือบางกลุ่มที่อ้างตัวว่าเป็นศาสนิกของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่ขาดการเคารพ และขาดการให้เกียรติต่อหลักการ สัญลักษณ์ และความเชื่อทางศาสนาอื่นๆ ในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมโดยการแสดงออกทางกาย และวาจาในเชิงลบมิติต่างๆ เช่น การवादการ์ตูน การจัดทำภาพยนตร์ หรือคลิปวิดีโอ หรือ การลบหลู่คัมภีร์ การดำเนินการดังกล่าว แม้จะตั้งใจ หรือกระทำการด้วยความคึกคองโดยขาดความยั้งคิด แต่เมื่อกระทบอารมณ์ และความรู้สึกของของกลุ่มคนที่มีความเชื่อแตกต่างแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง วิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นได้เดินทางไปสู่สภาวะที่กำลังตบตัน อีกทั้งอับจนหนทางในการแสวงหาทางออกอย่างสันติระหว่างเพื่อนร่วมโลก โศกนาฏกรรมสุดท้ายที่มักเกิดขึ้นคือ ความสูญเสียทั้งชีวิต และทรัพย์สิน ท่ามกลางเสียงร้องไห้ และหยาดน้ำตาของเพื่อนร่วมโลก

คำถามที่สำคัญก็คือ แม้ว่ามนุษย์ชาติจะแตกต่างกันทั้งศาสนาและความเชื่อ แต่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ร่วมโลกที่รักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน พลังทางศาสนาในมิติต่างๆ จะเข้าไปช่วยฟื้นฟู และเชื่อมสมานสังคมโลกให้สามารถปรับวิธีคิด และท่าทีของการอยู่ร่วมกันได้อย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์ชาติสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติธรรม สามารถยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา อุดมการณ์และความเชื่ออย่างมีสติ

ผู้เขียนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ยอมรับเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเป็นคนดีในสังคมจึงมีความเห็นว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จะต้องมีการกระทบกันบ้างตามเหตุปัจจัยที่สิ่งสำคัญต้องยอมรับความเห็นที่แตกต่าง หรือข้อคิดเห็นที่ไม่ตรงกันกับตนเอง ดังที่ศาสตราจารย์สมภาร พรหมทา (2545) ได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับความขัดแย้งของมนุษย์ไว้ว่า “มนุษย์มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต่างจักสัตว์อื่นเพราะรู้จักไตร่ตรองด้านหลักแห่งเหตุผลด้วยสติสัมปชัญญะและมีอิทธิพลที่ลึกซึ้งกับองค์ประกอบต่างๆ มีจิตสำนึกรับผิดชอบชั่วดี ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ แต่ถ้าใช้ชีวิตไม่สอดคล้องกับธรรมชาติไม่อาจถือว่าเป็นการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง” สะท้อนให้เห็นความสำคัญที่มนุษย์จะต้องมีความมีสติในการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า “หากที่ใดมีความขัดแย้งจะทำให้เกิดความสามัคคีได้ยาก” [วิ.ม. (ไทย) 5/245/2353]

ศาสนาช่วยโลก หรือว่าโลกช่วยศาสนา

กระแสของความขัดแย้งและความรุนแรง ที่กำลังแพร่หลายอยู่ในสังคมโลก มนุษยชาติได้ร่วมกันตั้งคำถามอันแหลมคมต่อการทำหน้าที่ของศาสนาเช่นเดียวกันว่า

4 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

1) ศาสนาจะเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมนำเสนอทางรอด และร่วมแก้ปัญหาให้มวลมนุษยชาติได้อย่างไร จึงจะทำให้มนุษยชาติไม่ตกอยู่ในห้วงเหว และหลุมพรางของความขัดแย้งและความรุนแรง จนนำไปสู่ความสามารถที่จะรู้เท่าทันโดยไม่ตกอยู่ในหลุมพรางของสิ่งเหล่านั้น

2) ศาสนาอาจจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหรือไม่ อันเนื่องจากการที่ศาสนาในแง่ศาสนาบุคคลในรูปขององค์กรศาสนาเองไม่ได้ตระหนักรู้ หรือรู้เท่าทันต่อกระแสของโลกาภิวัตน์ จึงไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสของการเปลี่ยนของสังคม และทำอย่างไร ศาสนาจึงจะไม่กลายเป็นภาระ หรือส่วนเกินของสังคมในโอกาสต่อไป

3) ศาสนาพ่ายแพ้ต่อสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่กำลังขยายตัวอยู่ทั่วทุกมุมโลกจริงหรือไม่? ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ค้นพบร่องรอยของความพ่ายแพ้ คือ การเงียบเฉย (Voiceless) ต่อ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง โดยไม่เข้าไปร่วมนำเสนอทางออกที่เหมาะสม หรือวิพากษ์พฤติกรรม หรืออุดมการณ์ที่ผิดรูปไปจากหลักการทางศาสนา

ที่มา: www.madchima.org

พลังของศาสนาช่วยสร้างโลก หรือทำลายโลก

ประเด็นที่เราต้องให้ความสนใจ และใส่ใจคือ “หากมนุษยโลกไร้ซึ่งความรัก ความหวัง และแรงบันดาลใจ ในขณะที่ดวงจิตเต็มไปด้วยความเกลียดชัง ความหวาดกลัวต่อการภัยที่กำลังคุกคามทั้งภายในและภายนอก” หน้าที่หลักของศาสนาต่างๆ ในโลกนี้ ที่จะต้องช่วยกันเติมเต็มอย่างเร่งด่วนคือ 1) การทำให้ผู้นับถือมีความสุข มั่นคงและปลอดภัยในการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน 2) การปลูกเร้าให้มนุษยชาติอยู่ร่วมกับคนอื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่นอย่างสงบ สันติสุข และมีขันติธรรมต่อความแตกต่างทางอุดมการณ์และความเชื่ออย่างมีสติ 3) การไม่กระทำการสิ่งใด หรือสร้างเงื่อนไขใดๆ ในอันที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมศาสนา ซึ่งจะก่อให้เกิดความเกิด

ความหวาดระแวง และหวาดกลัว 4) การทำให้ผู้นับถือมีชั้นดีธรรมทางศาสนา โดยไม่ตกอยู่ในหลุมพรางของความขัดแย้งและความรุนแรงในขณะที่มีบุคคลหรือ กลุ่มบุคคลพยายามที่จะสร้างเงื่อนไขช่วยๆ หรือกระตุ้นให้เกิดความรุนแรง สอดคล้องกับการนำเสนอของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความสับสนที่เกิดขึ้นในการปฏิรูปพระพุทธศาสนา เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ขาดการเคารพซึ่งกันและกัน หรือมีความเคารพในวัฒนธรรมของบุคคลอื่น” (2558)

เมื่อกล่าวโดยหลักการแล้ว พลังของศาสนา “ควรและต้อง” เข้า มากระชับการทำหน้าที่ดั้งเดิมที่เคยเป็นปรัชญาและปณิธานสำคัญของการก่อตั้ง ศาสนาขึ้นมาเป็นที่พึ่งพาของชาวโลกโดยทำหน้าที่หลักใน 2 ประการ คือ

1) หาก “สัตว์การเมือง” (Political Animals) ทำให้หมู่มนุษย์ในฐานะเป็น “สัตว์สังคม” (Social Animals) เกิดความหวาดกลัว และหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ศาสนาควรเข้ามาทำหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจ และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของกันและกัน และ ประเด็นสำคัญก็คือ การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการนำหลักการสำคัญของแต่ละศาสนา มาปฏิบัติเพื่อ ให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินทั้งในเชิงปัจเจก และสังคม

2) ประจักษ์ชัดว่า “การเกิดขึ้นของศาสนามีเป้าหมายสำคัญสูงสุดคือการอยู่รวมกันอย่างร่มเย็น และเป็นสันติสุขของมวลมนุษยชาติ” เราควรดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ศาสนาได้กลับมาทำหน้าที่อย่าง “หนักแน่น และเต็มศักยภาพ” และ สร้างสังคมให้เกิดการตื่นรู้มากยิ่งขึ้นทั้งในมิติของแนวคิด และแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่กำลังเดินหน้าไปสู่ ความขัดแย้งและความรุนแรงอันเนื่องจากการตัวแปรต่างๆ ทั้ง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่แปลกแยกและแตกต่าง

คุณค่าของศาสนา: จากโกรธ และความเกลียดชังสู่การแบ่งปันอย่างไรขีดจำกัด

1) แบ่งปันความรัก คำถามที่สำคัญคือ “เพราะเหตุใด? มนุษย์จึงต้องรักผู้อื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่น” เหตุผลเนื่องมาจาก “การที่มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกใบนี้ได้” มนุษย์สัตว์ทุกชนิด และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยและกัน ช่วยเหลือกัน เพื่อการดำรงเผ่าพันธุ์ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการหล่อเลี้ยงวิถีชีวิต ดำเนินชีวิตเพื่อให้สิ่งเหล่านี้รอดเพื่อพัฒนา “คุณค่าอื่นๆ” ต่อไป ด้วยเหตุผลเช่นนี้ การอยู่รอดของคนอื่น สัตว์อื่น หรือสิ่งอื่นๆ จึงส่งผลในเชิงบวกต่อการอยู่รอดของเราเช่นเดียวกัน ฉะนั้น การเปิดพื้นที่ให้แก่คนอื่น หรือสิ่งอื่นๆ โดยการแบ่งปันความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ให้เกียรติต่อบุคคลที่มีความเชื่อ วัฒนธรรม และอุดมการณ์ที่แตกต่าง จึงเป็น “ความจำเป็น” ที่ “มนุษย์” จะต้องมีการแสดงออกต่อกันและกัน

ที่มา www.sabuykid.com

2) แบ่งปันผลประโยชน์และความต้องการ การดำรงอยู่ของมนุษยชาติที่ต้องสัมพันธ์กับวิถีโลกมีความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 และโลกธรรมอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากมนุษย์มีความจำเป็นในการของการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด ด้วยเหตุนี้ ในขณะที่ทรัพยากรมีจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัดนั้น การแบ่งปันทรัพยากรเพื่อให้ฝ่ายต่างๆ เกิดความพึงพอใจสูงสุดจึงมีความจำเป็นที่ใส่ใจ โดยใช้กฎกติกามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ นอกจากนี้ การแบ่งปัน “ประโยชน์และความต้องการ” ให้สอดคล้องกับความต้องการของคน หรือกลุ่มคนย่อมมีความสำคัญเช่นเดียวกัน คำถามคือ “เราจะแบ่งปันความต้องการด้านทรัพยากรให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในสังคมโลกได้อย่างไร” จึง จะทำให้กลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายในสังคมเกิดความพึงพอใจสูงสุดตามข้อเสนอและข้อเรียกร้อง ประเด็นนี้ รัฐ ผู้นำหรือกลุ่มคนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะวางกรอบหรือกติกาอย่างไร จึงจะใช้เป็นเกณฑ์เพื่อรองรับการตัดสินใจดังกล่าว โดยไม่ทำให้แต่ละฝ่ายเกิดความรู้สึก และสงสัยในความเสมอภาคเป็นธรรมและเที่ยงธรรม

3) แบ่งปันความสุข ความสุขในบริบทนี้ ครอบคลุมถึงความสุขทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก เป็นทั้งความสุขที่ต้องพึงพาสิ่งเร้า หรือสิ่งภายนอก และไม่ต้องพึ่งพา ในขณะเดียวกัน ความสุขในครอบครัว ย่อมมีความแตกต่างจากความสุขในระดับสังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก เราจะนิยามความสุขในระดับต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างไร เพราะ การนิยามจะมีผลต่อการออกแบบกิจกรรม หรือการดำเนินการในลักษณะอย่างไร ใดอย่างหนึ่งเพื่อให้สอดคล้องกับแบ่งปัน ทรัพยากรเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่เพื่อนมนุษย์ปรารถนาที่จะมีและเป็น อย่างไรก็ดี เนื่องจากกลุ่มต่างๆ ล้วนต้องการ และเพียรหาคหาความสุข ไม่ว่าจะมีความสุขแท้ หรือเทียม พึ่งพาสิ่งภายนอกหรือไม่ก็ตาม สิ่ง ที่ต้องระมัดระวังและใส่ใจก็คือ การแสวงหาความสุขภายในนับเป็นเรื่องเชิงปัจเจก แต่เราจะแสวงหาความสุขภายนอกอย่างไร จึง

จะไม่ทำสุขที่เราแสวงหา นั่น ไปกระทบหรือกินพื้นที่ความสุขของคนอื่นๆ จนกลายเป็นความขัดแย้งในเชิงลบและนำไปสู่ความรุนแรงต่อไป

4) แบ่งปันถ้อยคำดีๆ และมีคุณค่า จะเห็นว่า ถ้อยคำดีๆ และมีคุณค่า นั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ สัตว์ หรือสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ ล้วนมีความต้องการและปรารถนาที่จะสัมผัสทางหู และภาษากายส่วนอื่นๆ และสิ่งเหล่านี้ หากมองในเชิงโลกธรรม นับได้ว่ามีผลอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของมนุษย์กลุ่มต่างๆ ในสังคม การออก แบบถ้อยคำโดยผ่านกระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล ผ่านการปรุงแต่งทางอารมณ์ที่เน้นเรื่องความรู้สึกกรัก และใส่ใจกันและกันจึงนับเป็นความสำคัญ ฉะนั้น ถ้อยคำดีๆ และมีคุณค่าจึงควรประกอบด้วยเกณฑ์ที่ว่า “จริง ไพเราะ ไม่เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ และมีเมตตา” เกณฑ์นี้จะเป็นกรอบที่จะทำให้การเปล่งเวลาของแต่ละมีเป้าหมายและทำที่ที่เป็นบวกมากยิ่งขึ้น

5) แบ่งปันลมหายใจแห่งสันติภาพ มนุษย์ทุกคนในโลกนี้อาจจะคิดว่า เรากำลังหายใจเอาอากาศจากภายนอกเข้าไปเท่านั้น กลุ่มคนจำนวนน้อยที่จะคิดว่า อากาศที่มีอยู่ทั่วไปนั้น ล้วนเคยเป็นอากาศที่เพื่อนมนุษย์ของเราเคยหายใจเข้าไปแล้วหายใจออกมาทั้งสิ้น ประเด็นก็คือ “เรากำลังสูดดมลมหายใจของกันและกันอยู่ทุกวินาที” ฉะนั้น เมื่อใดก็ตาม ในขณะที่เราหายใจเข้าไป ในขณะนั้น เราโกรธ เกลียด ปองร้าย เกลียดชังเพื่อนของเรา หรือใครคนใดคนหนึ่ง เมื่อหายใจออกมา เพื่อนรอบข้างของเราย่อมจักหายใจเอาลมหายใจแห่งความเกลียดชัง ความโกรธ ความอิจฉาริษยา และอาฆาตเข้าไปด้วย แต่หากการหายใจของเราเป็นไปในเชิงบวก การหายใจเข้าออกของเพื่อนมนุษย์ที่อยู่รอบข้างเราก็จะเป็นไปในเชิงบวกเช่นเดียวกัน

สรุป

จากการประเมินศาสนาหลักๆ ในโลกนี้ จะพบว่า ปัญหาหลักไม่ได้อยู่ที่ “เนื้อแท้ หรือแก่นแท้” ของศาสนา เพราะหลักการของศาสนาทุกศาสนาล้วนมีนัยที่มุ่งเน้นให้มวลมนุษยชาติอยู่ร่วมกัน อย่างสงบ และสันติ อีกทั้งยังเป็นไปเพื่อการสนับสนุนและส่งเสริมแนวทางสันติภาพ สันติวิธี ความสมานฉันท์ และความปรองดองของมวลมนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ พลังสันติภาพของศาสนาจึงไม่ใช่พลังที่แห่งความรุนแรงที่แข็งแกร่ง หากแต่เป็นพลังที่อ่อนนุ่ม ในการที่จะยึดโยงกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมโลกให้สามารถอดทนต่อความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา และชาติพันธุ์อย่างมีสติ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

อย่างไรก็ดี คำถามหลักที่เรามักจะตั้งข้อสงสัยอยู่เสมอมาคือ “ศาสนบุคคล หรือองค์กรทางศาสนาต่างๆ ในโลกนี้” ได้พยายามหรือสนับสนุน รวมไปถึงการพัฒนา หรือยึดมั่นในหลักการและแก่นแท้ของศาสนาตัวเองมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไร? ศาสนบุคคลหรือองค์กรศาสนาต่างๆ จะไม่พยายามที่จะ “บิด” หรือ “แปรรูป” หลักการทางศาสนาที่ทรงคุณค่าไปสู่การรับใช้อุดมการณ์ ผลประโยชน์ ความต้องการ และอำนาจของกลุ่มตน หรือองค์กรของตน นอกจากนี้ ศาสนบุคคลหรือองค์กรทางศาสนาต่างๆ ได้พยายามมากน้อยเพียงใดที่จะวิพากษ์

8 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

ตัวเอง (Self-Criticize) หรือกลุ่มตัวเองต่อการบิดหลักการทางศาสนาไปสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงแก่มนุษยชาติ

หลักการสำคัญที่ผู้เขียนให้ความใส่ใจคือ เราจะหันหลังให้แก่ “พลังของความเกลียดชัง” ไปสู่ “การสร้างพลังแห่งการแบ่งปันสิ่งดีๆ” ให้แก่กันและกันได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราจะแบ่งปันความรักให้มนุษย์ร่วมโลกท่ามกลางความหลากหลายได้อย่างไร เราจะแบ่งปันผลประโยชน์ และความต้องการด้านทรัพยากร ให้สอดคล้องกับโลกธรรมที่มีอยู่และดำรงอยู่ในโลกนี้ได้อย่างไร เราจะช่วยกันนิยามความสุขในระดับต่างๆ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลกเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อกันเพื่อให้สอดคล้องกับความสุขที่คนเหล่านั้นต้องการได้อย่างไร เราจะแบ่งปันถ้อยคำที่มีคุณค่าและเต็มไปด้วยความรู้สึกที่ดีที่มีต่อกันได้อย่างไร เราจะแบ่งปันลมหายใจแห่งสันติภาพ เพื่อให้ลมหายใจของเราเป็นลมหายใจแห่งความรักแทนลมหายใจแห่งการเกลียดชังกันได้อย่างไร และเราจะมีขันติธรรม ที่พร้อมจะอดทนรับฟังเรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ที่มีความคิด และวัฒนธรรมที่แตกต่างได้อย่างไร ประเด็นคือ “การตอบคำถามเหล่านี้ไม่ใช่เพื่อความอยู่รอดของตัวเราเองเท่านั้น หากแต่เป็นความอยู่รอดของสรรพสัตว์ทุกชนิดที่อาศัยอยู่ในโลกใบนี้”

เอกสารอ้างอิง : References

- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2558). **การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2015). **The Reform of Buddhist Affairs**. Bangkok: MCU Press.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่ม 5.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press. (Vol. 5).
- สมภาร พรหมทา. (2545). **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม.
- Promta, S. (2002). **Human quest for truth and the meaning of life**, (2nd ed.). Bangkok: Sayam.
- <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/141345>
- www.madchima.org
- www.sabuykid.com

การประยุกต์หลักขันติธรรมเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

An Application of Khanti Dhamma to Strengthening the Social Peace

พระครูสุชาติกาญจนวงศ์ (ชานนท์ จาครโต)
Phrakhrusuchatkanchanawong (Chanon Cagarato)

วัดเขาวงพระจันทร์
Wat Khaowongprachan , Thailand.
Email: chanoncagarato@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขันติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ เพื่อประยุกต์ใช้หลักขันติธรรมเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในสังคมไทยปัจจุบัน วิทยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นทางกาย ทางใจ ไม่ประพฤติล่วงละเมิดและแสดงกิริยาที่เหมาะสม ขันตินับเป็นคุณธรรมสำคัญที่บุคคลควรนำมาประพฤติ เพื่อบรรลุจุดหมายที่ดีงาม ประเภทของขันติธรรมมี 4 อย่างคือ ความอดทนต่อความลำบาก ความอดทนต่อทุกขเวทนา ความอดทนต่อความเจ็บใจ ความอดทนต่ออำนาจกิเลส ขันติในแง่ที่เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย ขันตินับเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการดำรงชีวิตของบุคคลให้ประสบกับสิ่งที่ดีงาม

การประยุกต์หลักขันติธรรมในครอบครัวควรยึดหลัก 5 ประการของเบญจศีล-เบญจธรรม คือ หลักประกันร่างกาย หลักประกันทรัพย์สิน หลักประกันครอบครัว หลักประกันสังคม และหลักประกันตนเอง 5 ข้อนี้เป็นกฎระเบียบและเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคน เมื่อนำหลักขันติธรรมมาเสริมสร้างครอบครัวและสังคมมาใช้ร่วมกับหลักพุทธธรรมในการบริหารประเทศแล้ว จะทำให้เกิดความสุขสงบในประเทศได้

คำสำคัญ: หลักขันติธรรม, การเสริมสร้าง, สังคมสันติสุข

Abstract

This article aims to study Khanti-Dhamma in Theravada Buddhist Scripture; and (3) to apply Khanti-Dhamma for promoting social peace in the present Thai society.

From this study, it is found that Khanti means patience, bodily and mindful tolerance, not behaving in any violation and the expressions of proper manners. Khanti is an important virtue that people should have for their behaviors in attaining good aims. There are 4 types of Khanti-Dhamma, i.e., the patience towards difficulties, towards suffering, towards resentment and towards the power of desires, respectively.

The application of Khanti-Dhamma in families should hold on to each of 5 principles of Pañcasila and Pañcadhamma which are the guarantees of body, property, family, society and self. These 5 guarantees are the basic rules and behavioral principle of practice for every human being. Moreover, Khanti-Dhamma being used in listening, thinking and training with patience will lead to wisdom. Upon using Khanti-Dhamma to reinforce families and society together with Buddhadhamma in governing the country, peaceful happiness can arise.

Keywords: Khanti Dhamma, Strengthening, Social Peace

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติสุขที่ก่อให้เกิดสันติภาพ และมีคำสอนที่เน้นการรู้จักให้อภัยอย่างแท้จริง ให้อภัยการอดทนต่อสิ่งที่เข้ามากระทบในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต มีปรากฏในคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนแก่เหล่าสาวก ตอนหนึ่งว่า “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรมผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิตผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ” [(ที.ม. (ไทย) 10/90/50)] เพราะพระพุทธศาสนา สอนให้เรามีความรัก รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่ใช่กำลังเบียดเบียนคนที่ด้อยกว่าตัวตน รู้จักการอดทนต่อบุคคล และผู้ที่มีอดทนอดกลั้นจะได้รับการสรรเสริญจากบัณฑิต และสามารถพัฒนาจิตใจของตนเองให้สูงขึ้น ดังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความอดทนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่นักปราชญ์โบราณจารย์ นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของทศชาติชาดกเรื่อง ชนติบารมีอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมไทยชาวพุทธ เมื่อเกิดการปลั่งเปลอ ทำผิดต่อกัน เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน เกิดความขัดแย้งกันก็จะแสดงความรักความเมตตาและมักให้อภัยซึ่งกันและกัน ข้อนี้เป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด และการประพฤติปฏิบัติดีของคนไทย การทำความดีต่อกันในระหว่างวงศ์ญาติมิตรสหาย เป็นคุณสำคัญที่ต้องเอาใจใส่อย่างยิ่ง สามารถสมัครสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กัน ให้นึกถึงกันด้วยความขอบคุณ โลกคือชุมชนที่ตั้งอยู่ด้วยสันติสุขก็เพราะอาศัย ศีล อาศัย สังคหธรรมคือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจให้รักกัน ประกอบด้วย การให้ การเจรจาถ้อยคำที่น่ารัก การประพฤติประโยชน์ ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตามสมควรในที่นั้นๆ [ที.ปา. (ไทย) 11/210/170-171)] ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบันและได้นำมาเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคม และหลักธรรมสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความสันติสุขในประเทศ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

การพัฒนาคนในสังคมให้เป็นคนดี มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีปัญหาพิจารณาสิ่งต่างๆ ในชีวิตได้อย่างดี เพื่อความสงบสุขในสังคมไทย จำเป็นจะต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ดี การจัดระเบียบสังคมให้ดีงาม และเกื้อกูลแก่คุณธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีหลักธรรมอยู่หลายประการที่ทำให้คนในสังคมและสภาพแวดล้อมได้รับการจัดสรรก่อให้เกิดชีวิตที่ดีร่วมกัน เพื่อให้คุณธรรมภายในเจริญงอกงาม นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในชีวิตที่จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมายตามแนวทางของกระบวนการที่รู้เข้าใจแล้วนั้น เป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงในการดำเนินชีวิตของคน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2549 : 64-66)

12 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

ถึงแม้ว่าทุกคนต่างก็มีข้อบกพร่องอยู่ก็ตามแต่ถ้าหากรู้จักหลักในการอยู่ร่วมกันพร้อมทั้งได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นแล้วก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญ กติกาในการอยู่ร่วมกันถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ (สมภาร พรหมทา, 2548 : 524) จากข้อมูลเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อการสร้างสังคมสันติสุข” เพราะเห็นว่ามีความเหมาะสมที่ควรนำมาศึกษาทั้งโดยปริยัติและปฏิบัติอีก ผู้วิจัยจึงได้เสนอหลักการและวิธีการของชั้นดีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อเป็นองค์ความรู้นำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติของคนในสังคม ประเทศชาติ แม้กระทั่งการมีสันติภาพของโลกโดยส่วนรวม และเมื่อศึกษาจนได้ข้อสรุปแล้ว ก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อที่ผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าในโอกาส และ นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักชั้นดีธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักชั้นดีธรรมเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในสังคมไทยปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
2. ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา
3. นำข้อมูลจากทั้งสองแหล่งข้างต้น มาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับทรรศนะแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย
4. สรุปผลของการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาต่อไป

หลักชั้นดีธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ความหมายของชั้นดีธรรม

ชั้นดี คือ ความอดทน อดได้ ทนได้ เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ เป็นกิริยาที่อดทนต่อโลภะความอยากได้ต่อโทสะความโกรธเคืองจนถึงความพยายามมุ่งร้ายต่อโมหะความหลงงมงายเมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่ยั่วให้เกิดความอยากได้ อยากล้างผลาญ อยากเบียดเบียนก็อดทนไว้ ไม่แสดงอาการตามอำนาจแห่งโลภะโทสะโมหะและอดทนต่อทุกขเวทนา เย็น ร้อน เป็นต้น อันทำให้ลำบากอดทนตรากตรำประกอบการงานต่างๆ หรืออดทนต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวขู่ไม่เป็นที่ชอบใจ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เจริญ สุขตฺตมฺโณ, 2553 : 45; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2551 : 65) สามารถจำแนกชั้นดีความอดทนได้ 4 กรณีดังนี้

1) ชั้นดี ความอดทน ความอดกลั้นต่อความลำบาก ตรากตรำทางกาย อันเกิดจากความร้อนความหนาวความหิวกระหายและความเหนื่อยล้า

2) ชั้นดี ความอดทน ความอดกลั้นต่อทุกขเวทนาทางกายอันเกิดจากความเจ็บไข้ได้ป่วย

4) ชั้นดี ความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคายเสียตสีค่ากล่าวล่วงเกินให้เสียหาย

4) ชั้นดี ความอดทน ความอดกลั้นต่อความเจ็บใจ อันเกิดจากวาจาหยาบคายเสียตสีค่ากล่าวล่วงเกินให้เสียหาย

จากการศึกษาความหมายของชั้นดี ชั้นดีนับเป็นหลักธรรมสำคัญทั้งในระดับสามัญแห่งการดำรงชีวิต อันจะส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จนกระทั่งเป็นหลักธรรมสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมระดับสูงเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา

ความสำคัญของชั้นดีธรรม

เป้าหมายในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ การตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่ความต้องการทางร่างกายเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด ความต้องการทางสังคมเพื่อความอบอุ่นและความต้องการทางใจ เพื่อชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินชีวิตให้บรรลุเป้าหมายไม่ว่าในระดับใด ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จดังเป้าประสงค์ชั้นดีนับเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่จะส่งผลให้สมประสงค์ในสิ่งนั้นๆ สามารถพิจารณาได้ดังที่บุญมี แทนแก้ว (2542 : 7-8) แสดงไว้ในหนังสือความจริงของชีวิตดังนี้

14 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

- 1) ความต้องการทางชีววิทยาอันเป็นความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เช่นอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค
- 2) ความต้องการทางสังคมเพราะโดยพื้นฐานมนุษย์เป็นสัตว์สังคมชอบอยู่รวมกันเพื่อความอบอุ่นใจเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์กันทำให้มีการแต่งงานมีคู่ครองมีบุตรสืบสกุล
- 3) ความต้องการทางใจอันเป็นความต้องการที่ลึกซึ้งอยู่เบื้องหลังความต้องการด้านอื่นๆ

เมื่อพิจารณาจากเป้าหมายของชีวิตที่สำเร็จได้ด้วยอาศัยความอดทน ชั้นต้นนับเป็นคุณธรรมสำคัญที่บุคคลควรนำมาประพฤติเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งาม ทั้งทางกายภาพทางสังคม และทางจิตใจ รวมถึงใช้ความอดทนพยายามสร้างสิ่งสนับสนุนรอบข้างที่จะเกื้อหนุนให้ตนเองดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ขันติเป็นคุณธรรมสำคัญที่สามารถพิจารณาและนำมาใช้ได้ทั้งในแง่ที่เป็นคุณธรรมด้วยเป็นคุณสมบัติประจำตัวของปัจเจกบุคคล เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนในการดำรงชีวิตของบุคคลให้ประสบกับสิ่งที่ตั้งาม นอกจากนี้ขันติยังเป็นศีลธรรม เพราะการประพฤติขันติย่อมแสดงอาการอดทน อดกลั้นเพื่องดเว้นจากการเบียดเบียน งดเว้นจากการประพฤติชั่ว ทางกาย ทางวาจา ควบคุมกาย วาจาให้เรียบร้อย ผู้ประพฤติขันติจึงรักษาศีลรักษาความปกติเอาไว้ได้ ขันติ จึงมีลักษณะเป็นทั้งคุณธรรมและศีลธรรม

ประเภทของขันติธรรม

ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของขันติธรรมไว้อยู่ 4 ประเภท คือ

1. ความอดทนต่อความลำบาก หมายความว่า คนทำงานมากๆ แล้วได้รับความลำบากเหน็ดเหนื่อย หิวกระหาย หรือ ถูกแดด ลมฝนกระทบ ย่อมได้รับความลำบากนานับประการ คนที่ไม่มีขันติ เมื่อเผชิญกับความลำบากตรากตรำ มักจะทอดทิ้งการงานเสีย เป็นคนมีเอวบาง เฝ้าบาง ทำอะไรทิ้งๆ ขว้างๆ แต่ผู้มีขันติยอมอดทนต่อสิ่งเหล่านี้ กัดฟันทนทำงานของตนให้สำเร็จ

2. ความอดทนต่อทุกขเวทนา หมายความว่า ทนต่อทุกขเวทนาอันเกิดจากการเจ็บไข้ได้ป่วย คนที่ขาดขันติ เมื่อถึงคราวเจ็บไข้ได้ป่วย มักจะแสดงมารยาทอันไม่สมควรออกมา เช่น เจ็บปวดไม่พอจะร้องก็ร้อง ไม่พอจะครางก็คราง มีอาการกระบิดกระบอนเป็นคนเจ้ามายา โทโสไมโหง่วย บางคนอ้างความเจ็บป่วยเป็นเลิศ กระทำความชั่วต่างๆ ก็มี แต่ผู้มีขันติยอมรู้จักอดกลั้นทนทานไม่ปล่อยตัวให้เสีย หรือตกไปในทางชั่วดังกล่าวนี้

3. ความอดทนต่อความเจ็บใจ หมายความว่า เมื่อถูกผู้อื่นกระทำล่วงเกินให้เป็นที่ขัดใจ เช่น ถูกด่าว่า หรือสบประมาท ผู้ขาดขันติ ย่อมเดือดดาลแล้วทำร้ายตอบ ด้วยการ

กระทำอันร้ายแรงเกินเหตุ เช่น เหน็บแนมด้วยวาจาหยาบคายหรือก่อความวิวาท สร้างเวรกรรมไม่สิ้นสุด เป็นทางนำมาซึ่งความหายนะแก่ตัวและครอบครัว แต่ผู้มีขันติ ย่อมรู้จักอดทนสอนใจตัวเองหาวิธีแก้ไขให้เรียบร้อยเป็นผลดีด้วยความสงบ

4. ความอดทนต่ออำนาจกิเลส หมายความว่า ความอดทนต่อความเจ็บใจในข้อ 3 นั้น เป็นความอดทนต่ออารมณ์ ข้างฝ่ายเพลิดเพลिन เช่น ความสนุก การเที่ยวเตร่ การได้ผลประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควร เป็นต้น

การประยุกต์ใช้หลักขันติธรรมเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในสังคมไทยปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นขันติธรรมกับการเสริมสร้างบุคลิกภาพ การประยุกต์ใช้หลักขันติธรรมเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักขันติธรรมกับการดำเนินชีวิตครอบครัว

การประยุกต์หลักขันติธรรมใช้ในครอบครัวนั้น ควรยึดหลักประกัน 5 ประการของเบญจศีล-เบญจธรรม คือ

หลักประกันประการที่ 1 : ต่างฝ่ายต่างมีขันติธรรมไม่สร้างความโหดร้ายรุนแรงขึ้นในจิตของกันและกันโดยการตั้งจิตไว้ในความเมตตากรุณา มีความรักใคร่ปรารถนาดีและสงสารเห็นใจอีกฝ่ายเสมอในฐานะที่ได้ตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันเสมือนลงเรือลาเดียวกันแล้วเพื่อป้องกันปัญหาการใช้กำลังข่มเหงทำร้ายร่างกายกันซึ่งมีผลเป็นความเป็นความบาดเจ็บทั้งร่างกายและจิตใจโดยเฉพาะสามีต้องให้หลักประกันแก่ภรรยาให้มาก

หลักประกันประการที่ 2 : ต่างฝ่ายต้องขันติธรรม ไม่เป็นคนมือไวเห็นแก่ได้จนสร้างความระแวงสงสัยให้แก่กันและกัน เพื่อเป็นหลักประกันด้านทรัพย์สินภายในครอบครัว ดังมีสามีภรรยาบางคู่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องซ่อนค่าใช้จ่ายต่างๆ ไว้เพื่อไม่ให้อีกฝ่ายนำไปใช้อย่างสุรุ่ยสุร่าย อาทิ นำไปเล่นการพนันจัดเป็นการขาดหลักประกันทางด้านเศรษฐกิจ หรือขาดความปลอดภัยทางทรัพย์สิน และขาดความเชื่อใจกัน

หลักประกันประการที่ 3 : ต่างฝ่ายต่างต้องมีขันติธรรมไม่ใจเร็วด่วนได้ ตั้งตนไว้ในความพอดีในเรื่องกามคุณ มีความสันโดษยินดีพอใจเฉพาะในคู่ครองของตนโดยไม่คิดนอกใจ ไม่เหลาะแหละจึงจะเป็นหลักประกันในเรื่องความรักในคู่ครองได้ ซึ่งนับเป็นความปลอดภัยของครอบครัว เพราะการเป็นต้นแบบที่ไม่เจ้าชู้ให้แก่ลูกหลานด้วย

หลักประกันประการที่ 4 : ต่างฝ่ายต่างต้องมีขันติธรรมไม่พุดปดมดเท็จต่อกัน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันด้วยหลักแห่งความสัตย์ เป็นหลักประกันแห่งความ

ชื่อเสียงตรงต่อกัน มิเช่นนั้น คนที่รักกันมานาน หากได้รู้ในภายหลังว่าอีกฝ่ายหนึ่งไม่ชื่อเสียงต่อกัน ก็จะเปลี่ยนจากรักเป็นแค้นแทน จนถึงแก่ทำร้ายหรือทำลายกันในที่สุด

หลักประกันประการที่ 5 : ต่างฝ่ายต่างต้องมีหลักขันติธรรมไม่สร้างเหตุความลุ่มหลง ขาดสติ โดยใช้สิ่งเสพติดมีนเมาเป็นเครื่องย้อมใจให้เกิดความอึกเขมต้องใช้หลักการประคับประคองตนด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นหลักประกันแห่งความไม่ประมาทและที่สำคัญที่ต้องตระหนักอย่างแรงกล้า เพราะเป็นทางนำมาของความล่มสลายทางเศรษฐกิจทั้งในครอบครัว ชุมชนสังคมและประเทศชาติ

2. หลักขันติธรรมกับการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพควรยึดหลักขันติธรรมโดยประกอบสัมมาอาชีพะ เป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีพะ โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

1) มีขันติธรรมไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพ พระพุทธศาสนาเรียกภาวะทางจิตใจนี้ว่า อนภิชชา เป็นสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของๆ คนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม จนสามารถพัฒนาจิตของตนให้มีความพร้อมที่จะเสียสละบริจาคสงเคราะห์คนทั้งหลายด้วยความเมตตา กรุณา มีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีต่อคนทั้งหลายเรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจงาม

2) มีขันติธรรมไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยาบาท ปองร้าย ผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย

3) มีขันติธรรมไม่คิดเอาไรต์เอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือเว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง การคิดเอาไรต์เอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพจัดเป็นความเห็นแก่ตัวและเป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ซึ่งขัดต่อหลักสัมมาอาชีพะ

หลักการประกอบอาชีพตามหลักขันติธรรม คือการประกอบสัมมาอาชีพะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจอย่างมีความอดทนดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็นหลักการของสัมมาอาชีพะในทางพระพุทธศาสนา

สรุป

วิกฤติความขัดแย้งในสังคมไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถนำมาประมวลผลรวมของสาเหตุทั้งได้สองอย่างคือความขัดแย้งที่เกิดจากภายนอกและความขัดแย้งที่เกิดจากภายในซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตภาพ คือสุขภาพจิตของมนุษย์ เพราะว่าจิตของมนุษย์นั้นได้ประสบกับการสูญเสีย “คุณภาพ ” อันเป็นการสูญเสียความสมดุล เนื่องจากระบบการงานของความขัดแย้งในบางมิตินั้นได้ส่งผลเสียทั้งต่อสุขภาพจิต และยังส่งผลเสียไปยังระบบต่างๆ ของร่างกายอีกด้วย ในทัศนะของพระพุทธศาสนา หลักชั้นดิธรรม คือ ความอดทนอดกลั้นให้มาก เพราะเราไม่ได้อยู่เพียงลำพังคนเดียว ต้องมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกับคนรอบข้าง และผู้คนอีกมากมายในสังคม พบปะสิ่งของที่ถูกใจบ้าง ไม่ถูกใจบ้าง ถ้าปราศจากความอดทนเสียแล้ว คุณงามความดีต่างๆที่เราได้สั่งสมไว้ อาจจะพังทลายลงได้ เพราะอารมณ์เพียงชั่ววูบ ที่เกิดจากการขาดความยั้งคิด ขาดความอดทน ไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองให้ดี ผลที่เกิดขึ้นแต่การมีชั้นดิธรรมนั้น ทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย ได้มีความสุขในสังคมร่วมกัน

ชั้นดิธรรมมีส่วนสำคัญอย่างมากในการสร้างเสริมบุคลิกภาพ คือ บุคลิกภาพที่เป็นลักษณะที่ปรากฏภายนอกได้แก่สภาพนิสัยจำเพาะ หรือลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลหนึ่ง ที่แสดงออกมาในรูปพฤติกรรม ทางกาย วาจา ต่อบุคคลอื่น หรือต่อสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของบุคคลนั้น และบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะที่ปรากฏภายใน ได้แก่สภาพลักษณะนิสัย การพัฒนาบุคลิกภาพ หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะที่ปรากฏภายนอก และบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะภายใน ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เหมาะสม ส่วนการประยุกต์หลักชั้นดิธรรมใช้ในครอบครัวนั้น ควรยึดหลักของเบญจศีล-เบญจธรรม ที่ประกอบด้วยหลักประกันร่างกาย หลักประกันทรัพย์สิน หลักประกันครอบครัว หลักประกันสังคม และหลักประกันตนเอง เมื่อนำหลักชั้นดิธรรมมาเสริมสร้างครอบครัวโดยยึดหลักเบญจศีล เบญจธรรมจะทำให้ครอบครัวมีความสุขในที่สุด หลักการประกอบอาชีพตามหลักชั้นดิธรรม คือ การประกอบสัมมาอาชีพ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทางวาจาและทางใจอย่างมีความอดทนดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิตสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจ

เอกสารอ้างอิง : References

- บุญมี แทนแก้ว. (2542). ความจริงของชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- Tankeaw, B. (1999). **The Truth of Life**. Bangkok: Odiensstore.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2006). **The Characteristics of Buddhism**. Bangkok: Pimseuy.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2008). **Dictionary of Buddhist**. (16th ed.). Bangkok: S.R.Printing Mass Product.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.
- สมภาร พรหมทา. (2548). **พุทธปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ศยาม.
- Promta, S. (2005). **Buddhist Philosophy**. (2nd ed.). Bangkok: Sayam.

พัฒนาการรูปแบบการสวดมนต์ในสังคมไทยปัจจุบัน

The Development of the Chanting Model in the Current Thai Society

พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม)

Phrakruopasdhammapitak (Siam Tejadhammo)

เจ้าคณะอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

Ecclesiastical District officer of Buachet, Surin Province, Thailand.

Email: phrakruopasdhammapitak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการรูปแบบการสวดมนต์ในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า

การสวดมนต์ คือ การกล่าวสรรเสริญในสิ่งที่ตนเองให้ความเคารพ ซึ่งจะเกิดผลดีเมื่อผู้สวดมนต์ทำจิตของตนให้สงบเป็นสมาธิ และเป็นผู้มีปัญญา ปรารถนาความสงบสุขทางร่างกาย จิตใจ เพื่อมุ่งให้เกิดความผาสุก เมตตาและปรารถนาดีต่อกันไม่ใช่ใช้ไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะเกิดผลดีเมื่อผู้สวดมนต์ทำจิตของตนให้สงบเป็นสมาธิ และเป็นผู้มีปัญญาในที่สุด

สังคมไทยยังคงรักชาววัฒนธรรมทางความเชื่อในรูปแบบการสวดมนต์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากศรีลังกา และได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับการสวดมนต์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน เพื่อสืบทอดหลักธรรมคำสอนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน แต่ก็ไม่ละเลยถึงการเรียนรู้ในภาษาท้องถิ่นของตน การสวดมนต์ในสังคมไทยจะมีระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลเนื่องจากการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

คำสำคัญ : พัฒนาการ, การสวดมนต์, สังคมไทย

Abstract

This article aims to analysis the development of Chanting in the current Thai societies.

From the study, it is found that the Chanting is the saying of the praising words to the persons whom we respect. Such the action will help the every person to be mentally peaceful, to be of mindfulness and the wisdom and to be the ability to carry out the life.

The ancient Thai societies received the culture in Chanting from Sri Lanka and were of the development of the Mantras Chanting to be in compliance with their own cultures to continue the Dhammas to be permanent. Beside this point, there is still the study of the Pali Language for knowing the Doctrinal principle.

The present way of Chanting the Mantras in the present Thai societies is of the order or the pattern more than the Buddha's time, because there has been the fixation of the text of Chanting the Mantras which are suitable for the making of the merits. Such the method is the one which the ancient teachers had taught to us and is the one which we should practice as ancient teachers taught to us to be the way of leading our lives to be of happiness.

Keywords : The Development, Chanting, Thai Society

บทนำ

การสวดมนต์มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล เพียงแต่การสวดมนต์ในสมัยนั้นท่านไม่ได้เรียกว่าการสวดมนต์ ไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นแบบอย่างในปัจจุบัน ในขั้นต้นเป็นการสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรวจนะ หรือ ทบทวนหลักคำสอนสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสถานที่ต่างๆ เป็นการสืบต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้วิธีเรียนรู้จากอาจารย์ ที่เรียกว่า มุขปาฐะ (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2553 : 788; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2551 : 321) และในบางครั้งพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระสงฆ์สาวกสวดสาธยายมนต์เพื่อให้เกิดความสงบและเป็นอุบายในการบรรลุนิพพาน เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนาและได้ถือกันว่าการได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความสุขไม่มีภัยเบียดเบียน ด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญ เมื่อเกิดโรคระบาด หรือมีอาการเจ็บป่วยขึ้น พุทธศาสนิกชนจึงไปทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงช่วยเหลือ ดังมีเรื่องกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก เช่น เมื่อคราวเมืองเวสาลีเกิดโรคระบาดทำให้คนและสัตว์ตายไปเป็นจำนวนมาก พระอานนท์ ได้เดินทางไปยังที่นั่นแล้วสวดรัตนสูตรตามที่ได้รับสั่งจากพระพุทธเจ้า โรคนั้นก็ระงับไป [ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1-18/9-14, ขุ.สุ.อ. (ไทย) 1/6/7-79] หรือ สมัยที่พระมหากัสสปะและพระมหาโมคคัลลานะอาพาธพระพุทธเจ้าทรงประทานรับสั่งถึงโพชฌงค์ ท่านทั้งสองมีใจยินดี ชื่นชมพระภาชิตของพระพุทธเจ้า หายขาดจากอาพาธนั้น หรือ เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทรงประชวรก็โปรดให้พระจุนทเถระสาธยายโพชฌงค์ถวาย เมื่อพระจุนทเถระสาธยายจบแล้ว พระพุทธเจ้าทรงชื่นชมพอพระทัย ทรงหายขาดจากพระประชวรนั้น [ส.ม. (ไทย) 19/195-197/128-131] หรือในกรณีที่พระภิกษุกลุ่มหนึ่งไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ถูกพวกรุกขเทวดารบกวน กลับมาเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์โปรดให้สวดเมตตสูตรและแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายที่มารบกวน ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี สามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างสงบสุข [ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1-10/20-22, ขุ.ขุ.อ. (ไทย) 1/1/330-357] พุทธศาสนิกชนจึงได้รับเอาสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่างในการสวดมนต์เพื่อให้เกิดความสงบสุข และเป็นแบบอย่างที่ดีงามต่อชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติตาม

ครั้นเมื่อเวลาผ่านไปพระพุทธศาสนาก็ได้มีวิวัฒนาการ และเผยแผ่ไปยังนานาประเทศตามกาลสมัย แต่วัฒนธรรมด้านการสวดมนต์เป็นธรรมเนียมนั้น ก็ได้มีการสืบทอดเรื่อยมาควบคู่ไปกับการธำรงรักษาคำสอนของพระพุทธองค์ได้โดยการสืบทอดกัน และบางส่วนก็ได้กลายมาเป็นบทสวดมนต์ที่มุ่งจะก่อให้เกิดอานุภาพตามที่ปฏิบัติมาในอดีต ซึ่งในอดีตจะเป็นการสวดสาธยายเป็นภาษาบาลี แต่ในปัจจุบัน นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย เพื่อใช้ประกอบในการสวดมนต์ โดยมี

การสวดเป็นภาษาบาลี พร้อมกับแปลเป็นภาษาไทย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจ ความหมายที่แท้จริง และได้รับการแพร่หลาย

ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่ศึกษาถึงพัฒนาการของการสวดมนต์ในสังคมที่ได้รับเอา คติการสวดมนต์มาจากลังกา โดยจะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ความหมายของการ สวดมนต์ ความเป็นมาของการสวดมนต์ในสังคมไทย ที่มาของบทสวดมนต์ รูปแบบของการ สวดมนต์ ทำนองการสวดมนต์ ภาษาที่บันทึกบทสวดมนต์ และข้อควรระวังในการสวดมนต์ ในสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความเป็นมาของการสวดมนต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ความเป็นมาของการสวดมนต์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสามารถแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ 1) การสวดมนต์ก่อนพุทธกาล 2) การสวดมนต์ในสมัยพุทธกาล 3) การสวด มนต์ในสมัยหลังพุทธกาล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสวดมนต์ก่อนพุทธกาล

ธรรมเนียมการสวดมนต์ หรือ การสาธยายมนต์ มีมาก่อนสมัยพุทธกาล โดยได้รับ อิทธิพลความเชื่อในพระเวท (Vedism) หรือแบบลัทธิพราหมณ์ (Brahmanism) ที่เข้ามามี อิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต และเป็นกฎหมายขนบธรรมเนียมประเพณีที่พึงปฏิบัติ ทั้งที่เป็น ความเชื่อที่ได้ยินมาโดยตรงจากพระเจ้า และ ที่จดจำสืบต่อกันมา (ที่จำได้) (ศรีสุรางค์ พูล ทรัพย์, 2537 : 13) โดยอ้างว่าคำที่นำมาแต่นั้นได้มาจากการสั่งสอนหรือการอนุญาตของ พระพรหมซึ่งเป็นพระเจ้าสูงสุดอยู่บนสรวงสวรรค์ ได้รับการยอมรับว่าพราหมณ์เป็นผู้ คักดีลัทธิที่เป็นเสมือนตัวแทนของพระเจ้า เป็นผู้สวดบทสวดอันศักดิ์สิทธิ์สรรเสริญ เทพเจ้า หรือเป็นกวีที่ได้รับการดลบันดาลจากเทพเจ้าให้แต่งบทสวดพระเวท แต่ในคัมภีร์ พระไตรปิฎกมีการระบุว่าฤาษียุคโบราณเป็นผู้แต่งคัมภีร์พระเวท และเป็นปฐมาจารย์และ บุรพาจารย์ผู้สอนคัมภีร์พระเวทให้แก่พราหมณ์*

สรุปได้ว่า การสวดมนต์นั้นมีมาตั้งสมัยก่อนพุทธกาล เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น ในโลก จึงรับเอาวัฒนธรรมการสวดสาธยายหรือการท่องบทสวดเพื่อจดจำคำสอนของศาสดามา ด้วย ดังจะเห็นได้จากพระอริยสาวกสมัยพุทธกาลหลายรูปก่อนจะหันมานับถือ พระพุทธศาสนาเป็นพราหมณ์ผู้จบไตรเวท เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจึงมีทักษะใน

* ฤาษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัญญกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษี ยมตักคิ ฤาษีเวสสามิตตะ ฤาษีอังคีรส ฤาษีภราวาหะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษี ภุ เป็นผู้แต่งมนตร์ เป็นผู้บอกมนตร์ที่พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้ขับตาม; ม.ม. (ไทย) 13/427/537.

การจดจำคำสอนพุทธวจนะเป็นอย่างดี ต่อเมื่อมีหน้าที่เป็นครูอาจารย์สอนพุทธบริษัทจึงทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี จึงกล่าวได้ว่า การสวดมนต์ในพระพุทธานามาน่าจะที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มาบ้าง ไม่มากก็น้อย ทั้งนี้เพราะศาสนาพราหมณ์เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการบูชาเทพเจ้าต่างๆ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม โดยอ้างคำสอนที่ได้รับการถ่ายทอดมาโบราณจารย์ และปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ห้ามมิให้ผู้ใดละเมิด

2. การสวดมนต์ในสมัยพุทธกาล

ความเป็นมาของการสวดมนต์นั้นเริ่มต้นมาจากความพยายามในการจดจำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ของบรรดาพระอริยสาวกในครั้งพุทธกาล กล่าวคือ ทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนั้น พระสาวกแต่ละรูปแต่ละองค์จะช่วยกันจดจำพระธรรมคำสอนนั้นแล้วถ่ายทอดสู่ศิษยานุศิษย์ของตนโดยระบบจากครูสู่ศิษย์ กล่าวคือ ครูฟังมาจากพระพุทธเจ้า นำมาเล่าให้ศิษย์ฟังศิษย์จำคำบอกเล่าของครู แล้วนำไปสวดสาธยายจนจดจำได้คล่องปาก ขึ้นใจ รักษาไว้แล้วจึงถ่ายทอดต่อให้คนอื่น ๆ ในสำนักในเวลาต่อมาเราเรียกกระบวนการทรงจำพระธรรมคำสั่งสอนแบบนี้ว่าเป็นระบบ “มุขปาฐะ” คือ ระบบจากปากสู่ปาก ครั้นเวลาต่อมาจึงค่อยๆ มีการพัฒนาเป็นการแบ่งความรับผิดชอบกันทรงจำอย่างชัดเจน ในขั้นต้นนี้ ไม่มีประวัติเขียนเอาไว้ว่ามีการเขียนเป็นตัวอักษร มีแต่การทรงจำและบอกกล่าวถึงต่อกันมา และการทรงจำนั้นส่วนใหญ่มักน่าจะทรงจำกันโดยรรดาคือเนื้อความไม่ได้ทรงจำพยัญชนะหรือถ้อยคำไว้อย่างครบถ้วน โดยมีการประชุมสงฆ์ จัดระเบียบหมวดหมู่พุทธวจนะ แล้วรับทราบทั่วกันในที่ประชุม นั้น ว่าตกลงกันอย่างไร แล้วก็มีกรท่องจำนำสืบต่อๆ กันมา ในขั้นเดิมการสังคายนาปรารภเหตุความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา จึงจัดระเบียบหมวดหมู่พุทธวจนะไว้ในครั้งต่อๆ มา ปรากฏมีการถือผิด ตีความหมายผิด ก็มีการชำระวินิจฉัยที่ถือผิดความหมายผิดนั้นชี้ขาดว่าที่ถูกควรเป็นอย่างไร แล้วทำการสังคายนาโดยการทบทวนระเบียบเดิมบ้าง จัดระเบียบใหม่ในบางข้อบ้าง ในชั้นหลังๆ เพียงการจารึกลงในใบลาน การสอบทานข้อผิดในใบลานก็เรียกกันว่า “สังคายนา” ไม่จำเป็นต้องมีเหตุการณ์ถือผิดเข้าใจผิดเกิดขึ้น แต่ความจริงเมื่อพิจารณารูปศัพท์แล้ว การสังคายนาก็เท่ากับการจัดระเบียบ ปิดกวาดให้สะอาด ทำขึ้นครั้งหนึ่งก็มีประโยชน์ครั้งหนึ่ง เหมือนการทำมาความสะอาดการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2554 : หน้า 6-7)

การสวดมนต์จึงเป็นเรื่องที่เนื่องมาจากการที่ได้สดับฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงสั่งสอนด้วยพระโอษฐ์และก็มีผู้จดจำกันไว้ จำได้ก็มาสวดสั่งสอนกันและกันสังคายนา ในครั้งแรกๆ ก็ยังไม่จารึกเป็นตัวอักษร ก็มีการสวดขึ้นพร้อมๆ กันในข้อพระธรรมข้อพระวินัยนั้นๆ ซึ่งได้ประชุมรับรองกันแล้ว เพื่อให้มีความจำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ติดต่อกัน ธรรมเนียมสวดมนต์จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมา และสามารถรักษา พระธรรมวินัยได้อย่างสมบูรณ์ประการหนึ่ง

3. การสวดสวดมนต์ในสมัยหลังพุทธกาล

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระมหาเถระผู้เป็นหลักในการ ทำปฐมสังคายนา ก็พยายามรักษาความเป็นไปของพระพุทธศาสนาให้มีสภาพเหมือนกับครั้งที่ พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาพระธรรมวินัย การสืบทอดคำ สอน ศาสนพิธีหรือพิธีกรรมต่างๆ ก็ยังคงอยู่ในรูปแบบเดิม อย่างไรก็ตาม พบว่า พิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมเชิงพระพุทธ ศาสนาจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเมื่อ พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศศรีลังกาเมื่อครั้งทำสังคายนาครั้งที่ 3 กิจกรรม ของชาวพุทธที่ถูกลกล่าวถึงมากคือ การเข้าวัดมาศึกษาปฏิบัติธรรม รักษาศีล ศึกษาธรรม และการไหว้พระสวดมนต์ที่วัด นอกจากนี้จากหลักฐานเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ชาวพุทธศรี ลังกา เป็นชาวพุทธโดยสายเลือด ไม่ได้เป็นชาวพุทธตามสำเนาทะเบียนบ้านแบบคนไทย จึง มีความรัก ความหวงแหน และความผูกพันในพระพุทธศาสนามาก สาเหตุที่ชาวพุทธศรี ลังกาหวงแหนพระพุทธศาสนา เพราะครั้งหนึ่งเคยถูกเบียดเบียนบีบบังคับจากศาสนาอื่น ดังกรณีนโยบายการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ของโปรตุเกสด้วยวิธีการที่รุนแรง มีการทำลายวัด เจดีย์ เฆมาทำลายคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือแม้กระทั่งการทำลายพระสงฆ์ (दनัย परिचापेण प्रसिद्धि, 2555 : 442-443) เมื่อหลุดพ้นจากอิทธิพลของต่างศาสนา จึงส่งให้ชาว พุทธในประเทศศรีลังการักและหวงแหนพระพุทธศาสนา มาก วิธีชีวิตชาวพุทธในลังกายัง เป็นพุทธที่บริสุทธิ์ ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด สวดมนต์ไหว้พระอย่างสม่ำเสมอ

ความเป็นมาของการสวดมนต์ในสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศศรีลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ประเทศต่างๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช สำหรับประวัติการเข้ามา ของความนิยมเรื่องการสวดมนต์ในสังคมไทยนั้นพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549 : 2-3) ได้ให้คำอธิบายว่า การสวดมนต์เข้ามาสู่สังคมไทยภายหลังจากได้รับอิทธิพล มาจากพระพุทธศาสนาเถรวาทตามคติของลังกาวงศ์ สังคมไทยกับความเชื่อเรื่องการสวด มนต์นั้นเราจะพบว่าแม้ว่าสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงมากอย่างไร ก็ตามความเชื่อที่มีต่อการสวดมนต์นั้นก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงและได้รับการสืบทอดกันมาโดย ตลอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยภาพรวมของการสวดมนต์ในสังคมไทยด้านความเชื่อต่อการสวดมนต์ ดังนี้

- 1) เชื่อว่าการสวดมนต์เป็นการรักษาคำสอน (มุขปาฐะ)
- 2) เชื่อการสวดมนต์ทำให้ได้บุญ มีสุคติเป็นที่หวัง
- 3) เชื่อว่าการสวดมนต์สามารถคุ้มครองตนเองให้ปลอดภัยได้
- 4) เชื่อว่าการสวดมนต์สามารถแก้ไขปัญหาสังคม เช่นโรคระบาดได้
- 5) เชื่อว่าการสวดมนต์ทำให้มีลาภสักการะได้ซึ่งความเชื่อต่างๆ

ดังกล่าวทั้งหมดนั้นเองที่ยังคงทำให้สังคมไทยยังคงรักษาวัฒนธรรมทางความเชื่อในรูปแบบการสวดมนต์ไว้โดยไม่มีเปลี่ยนแปลง

ที่มาของบทสวดมนต์ในสังคมไทย

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นการสวดพระปริตร เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศลังกา ราว พ.ศ. 500 ด้วยว่าชาวลังกาที่นับถือพุทธศาสนาในขณะนั้น ประสงค์ให้พระสงฆ์ช่วยเหลือตนให้เกิดสิริมงคล และป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ด้วยการสวดมนต์ ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินประเทศลังกาก็ได้รับสั่งให้คณะสงฆ์ปรับปรุงพระสูตรและคาถาที่ใช้สวดพระปริตรขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ เพื่อใช้ในพระราชพิธีหลวงโดยได้เพิ่มพระสูตรและคาถาให้มากขึ้น และเรียกว่า “ราชปริตร” แปลว่า มนต์คุ้มครองพระเจ้าแผ่นดิน ต่อมาประชาชนต่างก็นิยมให้มีการสวดพระปริตรในพิธีของตนบ้าง จึงเกิดเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยจึงได้รับอิทธิพลการสวดมาจากลังกาด้วยดังต่อไปนี้

1. บทสวดที่เป็นพระสูตรขนาดกลางและสั้น

บทสวดมนต์ที่เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า หมายถึง บทสวดมนต์ที่เป็นคำสอนผู้วิจิตรจะได้เสนอในรายละเอียด โดยสังเขปดังนี้

1) มังคลปริตร

มังคลปริตร หรือ มงคลสูตร คือ พระสูตรที่กล่าวถึงสิ่งที่เป็นมงคลในพระพุทธศาสนา พระสูตรนี้พระพุทธองค์ตรัสแสดงแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่มาร่วมกันที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี

มังคลปริตรเป็นพุทธวจนะที่กล่าวถึงสิ่งที่เป็นมงคล นิยมสวดบูชาให้พ้นจากสิ่งอัปมงคลเนืองมนต์กล่าวถึงหลักปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมให้ชีวิตมีแต่สิริมงคล มีความสุขความเจริญสูงสุดถึง 38 ประการ นิยมสวดขึ้นต้นด้วยพระบาลีว่า “อะเสวะนา จะ พาลานัง”

2) รตนปริตร

รตนปริตร หรือ รตนสูตร คือ พระสูตรที่ว่าด้วยพระรัตนตรัย การสาธยายรัตนปริตรจะทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตรายทั้งหลาย นิยมสวดขึ้นต้น

ด้วยบทว่า “ยานีระ ภูตานิ สมะคะตานิ ภูมมานิ วา ยานิวะ อันตะลิกเข สัพเพ วะ ภูตา
สมะนา ะวันตุ อะโลปี สักกัจจะ สุนันตุ ภาสิตัง”

3) ธรรมเนียมตบปริตร

ธรรมเนียมตบปริตร หรือ ธรรมเนียมตบสูตร หรือ เมตตสูตร คือ พระสูตรที่ว่าด้วย
การเจริญเมตตา เป็นธรรมที่พระพุทธองค์สอนให้ภิกษุไปสวดสาธยายเพื่อให้เป็นที่เมตตา รัก
ใคร่ของเทวดาทั้งหลายจึงนิยมสวดสาธยายพระปริตรบทนี้เพื่อให้ได้รับความเมตตา รักใคร่
จากเหล่าเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย จะได้มาอารักขาให้ได้รับความปลอดภัยในการกระทำกิจ
ต่างๆ

4) ธชัคคปริตร

ธชัคคปริตรนี้เป็นธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนให้เห็นตัวอย่างของบุคคลผู้ไม่
หวาด ไม่กลัว ไม่สะดุ้ง ไม่วิงหนี จึงนิยมสวดสาธยายพระปริตรนี้เพื่อปลุกปลอบใจไม่ให้
หวาดกลัว สะดุ้งหรือวิงหนีศัตรู นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า “ภูตะพุพพัง ภิกขะเว เทवासู
ระสังคาโม...อะโหสิฯ อะถะโข ภิกขะเว สักโก เทวานะ มินโท เทเว ตาเวติงเส อามันเตสิ”

5) อังคุลิมาลปริตร

อังคุลิมาลปริตรนี้พระองค์ผู้เลื่อมใสให้หญิงตั้งครรภ์ฟังแล้วทำให้คลอด
ลูกง่าย ปลอดภัยทั้งแม่และลูก จึงนิยมสวดพระปริตรนี้เพื่อให้สตรีแต่งงานใหม่ หรือสตรีที่
ใกล้ตั้งครรรภ์ได้คลอดลูกง่าย ปลอดภัยทั้งแม่และลูกในครรภ์ นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า
“ยะโตหังภะคินิ อะริยาเย ชาติยา ชาโต นาภิขานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตาโวโรเปตา,
เตนะ สัจเจ นะ โสตถิ เต โหตุ โสตถิ คัพภัสสะฯ”

2. บทสวดมนต์ที่เป็นโพธิสัตตภาษิต

พุทธมนต์ที่มาจากคำสอนของพระโพธิสัตว์ หมายถึง พุทธมนต์ที่เป็นคำสอน
หรือบทสวดของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติ จำแนกเป็น 2 สถานภาพ คือ 1) พระโพธิสัตว์
เสวยชาติเป็นมนุษย์ 2) พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นสัตว์เดรัจฉาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) บทสวดมนต์ที่มาจากพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นมนุษย์

ก) **ขันธปริตร** ขันธปริตรนี้พระพุทธองค์แสดงแก่ภิกษุเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ
ให้รอดพ้นจากการเบียดเบียนของสัตว์ร้ายชนิดต่าง ๆ จึงนิยมสวดสาธยายพระปริตรนี้
เพื่อให้ตนพ้นจากอันตรายจากสัตว์ร้ายนานาชนิด ทั้งสัตว์ 2 เท้า สัตว์ 4 เท้า สัตว์มากเท้า
และสัตว์ไม่มีเท้า นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า “วิรูปักเขหิเม เมตตัง...”

2) บทสวดมนต์ที่มาจากพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นสัตว์เดรัจฉาน

ก) **โมรปริตร** คือ พระปริตรของนกยูง เป็นบทสวดเพื่อป้องกันภัยอันตราย
ต่างๆ ในพระไตรปิฎกเรียกว่า โมรชาดก พระปริตรบทนี้จึงมีอานิสงส์สำหรับผู้สวดสาธยาย

เป็นประจำทุกวัน โดยจะทำให้แคล้วคลาดจากอันตรายทุกประการ นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า “อุเทตะยัญจักขุมา เอกะราชา...อะเปตะยัญจักขุมา เอกะราชา...”

ข) วัฏฏกปริตร คือ พระปริตรของนาค่อม (โพธิสัตว์) วัฏฏกปริตรนี้พระพุทธองค์ตรัสปรารภนาค่อมโพธิสัตว์ซึ่งรอดตายจากไฟไหม้เพราะได้สวดพระปริตรบทนี้ จึงนิยมสวดสาธยายพระปริตรบทนี้เพื่อหวังให้ปลอดภัยจากอันตรายประเภทต่างๆ มีไฟไหม้ เป็นต้น นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า “อตถิ โลเก สีละकुณเณ สัจจัง”

ค) ฉันทันตปริตร แปลว่า พระปริตรของพญาช้างฉันทันต์ (โพธิสัตว์) คาถาที่สวดมนต์บทนี้ ได้สวดกันแต่เฉพาะบทที่พระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานเป็นพระปริตรเครื่องป้องกันภัย ให้แก่นายพรานโสณบุตร นิยมสวดขึ้นต้นด้วยบทว่า “วิสสเมนนติ ปรามสนโต กาสวมททกขิ ธช อีสินี...”

3. บทสวดมนต์ที่เป็นเทวตาทาษิต

อาฏานาฎิยปริตร คือ บทมนต์สำหรับสวดคุ้มครองป้องกันภัยที่เกิดขึ้นจากยักษ์ เรียกอีกอย่างว่า อาฏานาฎิยรักษา ท้าวเวสสุวรรณหาราช หรือท้าวภูเวระ ผู้ครองนครอาฏานาฎา เป็นผู้ประพันธ์ถวายให้พระพุทธเจ้าตรัสรับรอง พระสูตรนี้กล่าวถึงพระนามของพระพุทธเจ้า 7 พระองค์ และคุณของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นรวมทั้งอังกาอนุภาพพระพุทธเจ้าและเทวานุภาพมาพิทักษ์ผู้สวดให้มีความสวัสดิ

4. บทสวดมนต์ที่แต่งโดยโบราณจารย์

1) อภยปริตร เป็นพระปริตรที่ท่านโบราณจารย์ของไทยรจนาประพันธ์ขึ้น โดยอ้างคุณพระรัตนตรัยมาพิทักษ์ให้มีความสวัสดิสันนิษฐานว่ารจนาโดยพระเถระชาวเชียงใหม่ พระปริตรนี้ปรากฏในบทสวดเจ็ดตำนาน และบทสวดสิบสองตำนานของไทย ซึ่งได้แพร่หลายไปถึงประเทศสหภาพพม่าและศรีลังกา อนึ่ง ท่านอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระสันนิษฐานว่าพระปริตรนี้คงรจนาโดยพระเถระชาวเชียงใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ท่านสังเกตจากการอธิษฐานให้เคราะห์ร้ายพินาศไป เพราะชาวเมืองเชียงใหม่ในสมัยนั้นนิยมบูชาดาวนพเคราะห์

อภยปริตร เป็นอุบายและหลักปฏิบัติสำหรับแก้ปัญหาที่เกิดจากได้เห็นกลางร้าย ฝันร้าย หรือนิมิตที่ไม่เป็นมงคล จึงนิยมสวดสาธยายพระปริตรนี้เพื่อป้องกันและแก้ไขกลางร้าย ฝันร้าย และนิมิตที่ไม่เป็นมงคลต่างๆ นิยมสวดขึ้นต้นด้วยพระบาลีว่า “ยันทุนนิมิตตัง...”

2) ชัยปริตร ชัยปริตร หรือ ชัยมงคลคาถา คือ ปริตรที่กล่าวถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้าแล้วอ้างสัจจาจากนั้นมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสวัสดิ ชัยปริตรนี้ ผู้แต่งได้ประมวลเหตุการณ์เกี่ยวกับชัยชนะของพระพุทธเจ้าครั้งสำคัญ 8 ครั้ง จึงนิยมสวดสาธยาย

เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามความประสงค์ในกิจการต่างๆ นิยมสวดขึ้นต้นด้วยพระบาลีว่า “มหาการุณิกโก นาโถ...ชยันโต โพธิยา มูเล...”

3) **พุทธชัยมงคลคาถา** แปลว่า คาถาอันเป็นมงคลที่เกี่ยวกับชัยชนะของพระพุทธเจ้า มีจุดประสงค์หลัก คือ ใช้สวดสรรเสริญ และระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ตลอดจนใช้สวดป้องกันภัยพิบัติต่างๆ และไม่ว่าจะเป็นงานพิธีอะไรก็ตาม ก่อนที่พระท่านจะฉันภัตตาหาร ก็ต้องสวดพุทธชัยมงคลคาถาในชัยชนะ 8 ครั้งของพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ทรงใช้พระบารมีต่างกัน (วคิน อินทสระ, 2545 : 12)

4) **คาถาชินบัญชร** คือ เกราะแก้วของพระชินพุทธเจ้า โดยใจความก็คือว่า พระคาถาชินบัญชรนี้กล่าวอาราธนาพระพุทธเจ้า พระสาวก และพระปริตรให้มาดำรงอยู่ในกาย เพื่อพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสุขดี เหมือนเกราะแก้วป้องกันภัย ผู้แต่งและสถานที่แต่งคาถานี้ไม่มีหลักฐานกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์ไทย พระคาถาชินบัญชรที่แพร่หลายอยู่ในประเทศไทยมี 2 ฉบับ คือ ฉบับแรกเป็นของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการตรวจแก้ไขโดย พระภัทรมนี (อิน) วัดทองนพคุณ กรุงเทพมหานคร และฉบับที่ 2 เป็นฉบับที่ปรับปรุงแก้ไขใหม่โดย สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

5. บทสวดมนต์ที่สืบต่อมาจากโบราณ

บทสวดมนต์ที่สืบต่อมาจากโบราณที่ไม่สามารถระบุ หรือค้นคว้าถึงที่มาของการสืบค้นถึงที่มาของต้นตอได้ แต่ก็ได้รับการนิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในวัดที่มีการประเพณีปฏิบัติที่มีศรัทธาของอุบาสก อุบาสิกา นิมนต์มาสวด ได้แก่

1) บทสวดปลงสังขาร บทสวดมนต์นี้จะเป็นการสวดแบบสรภัญญะ มีเนื้อหาเป็นภาษาไทย นิยมสวดกันอย่างแพร่หลาย นิยมสวดด้วยคำว่า “มนุษย์เราเอ๋ย เกิดมาทำไม นิพพานมีสุข อยู่ใยมิไป...” ซึ่งบทสวดมนต์มนต์นี้จะได้รับการนิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่มผู้สูงอายุ และได้มีการพัฒนารูปแบบการนำเสนอไปในลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค

2) คาถาโพธิบาท คาถาบทนี้ได้รับการนิมนต์มาสวดต่อจากการทำวัตรเช้า-เย็น ในสำนักที่มีการปฏิบัติธรรมบางสำนัก โดยเฉพาะสำนักที่มีการจัดปริวาส สำนักที่มีการจัดปฏิบัติธรรมประจำปี หรือ สำนักที่มีการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ซึ่งคาถาบทนี้ วคิน อินทสระได้นำเสนอทรงสนะไว้อย่างน่าสนใจว่า “คาถาบทนี้เป็นภาษาที่เพี้ยนประหลาด ไม่รู้ใครเป็นคนแต่ง เมื่อศึกษาแล้วจะพบว่าจะเป็นไปในลักษณะการสวดที่มี

ความโลภเป็นเบื้องหน้า เพราะปรารถนาอ่อนวอนให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย และขอทรัพย์ ขอลาภ” วคิน อินทสระ, 2553 : 16-17) อย่างไรก็ตามคาถาบทนี้ยังได้รับคติ หรืออิทธิพล จากศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามามีส่วนในสังคม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการจัดระเบียบการ สวดมนต์ เพื่อความเหมาะสมในสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อควรระวังในการสวดมนต์ในสังคมไทย

ในการสวดมนต์นั้นจึงมีข้อควรระวังเพื่อป้องกันความเสียหาย พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ไม่สวดมนต์เพื่อสาปแช่ง ในการสวดมนต์สิ่งที่ต้องคำนึงเสนอคือ ต้องตั้งใจให้เป็นกุศลและมีเมตตาคอยกำกับ ห้ามไม่ให้สวดมนต์เพื่อสาปแช่ง การสวดมนต์ด้วยหวังจะให้อำนาจของมนต์มีผลร้ายต่อคนอื่นเป็นการสวดมนต์ในลักษณะของมนต์อาถรรพ์ เช่น มนต์ฝังหุ่น มนต์ทำให้มีอำนาจ มนต์ทำให้ผู้อื่นผอมแห้ง เป็นต้น [วิ.ม.อ. (ไทย) 2/1016-1016/646] เป็นเวทมนต์ของพราหมณ์ซึ่งมุ่งที่จะเบียดเบียนผู้อื่น หรือบีบบังคับผู้อื่น จัดว่าเป็นดิรัจฉานวิชาพระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามมิให้ภิกษุ ภิกษุณี ศึกษาและสอนผู้อื่น ถ้ามีการละเมิดจะต้องถูกปรับอาบัติ ดังปรากฏว่า “ภิกษุณีใดเรียนดิรัจฉานวิชา ต้องอาบัติปาจิตตีย์” [วิ.ภ.ขุ. (ไทย) 3/1015/263.] “ภิกษุไม่พึงเรียนดิรัจฉานวิชา รูปใดเรียน ต้องอาบัติทุกกฏ” “ภิกษุไม่พึงสอนดิรัจฉานวิชา รูปใดสอน ต้องอาบัติทุกกฏ” [วิ.จ. (ไทย) 7/287/73] เพราะเหตุที่วิชาหรือมนต์ดังกล่าวไม่เอื้อต่อหลักธรรมของพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์จึงได้ทรงห้าม ในด้านความหมายพระพุทฺธมนต์เมื่อว่ากันตามตัวอักษรก็หมายถึงพระพุทฺธพจน์คือคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาใช้สวดก็เพื่อที่จะให้ตนมีสติปัญญา แล้วสามารถนำเอาคำสอนที่ปรากฏในบทสวดดังกล่าวมาปฏิบัติ เพื่อมุ่งหวังผลอันสูงสุดคือการดับทุกข์ของตนเองและสังคม ซึ่งพุทฺธมนต์นี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้

การสวดมนต์จะเป็นกิจทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษา และสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นกิจที่นิยมทำในหมู่พุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ หากทำดีและทำถูกวิธีก็จะเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนา แต่ถ้าทำไม่ถูกวิธีหรือทำเพราะหวังประโยชน์แอบแฝงก็จะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา จึงห้ามมิให้ทำพร่ำเพรื่อ มอบเมาหรือเพื่อหวังลาภสักการะ ประการสำคัญคือ การสวดมนต์ต้องทำด้วยจิตเมตตา หวังความสุขความเจริญ จึงมีการห้ามสวดมนต์เพื่อสาปแช่งคนอื่น เพราะจะนำมาซึ่งความเสียหายต่อพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม

2. เลือกบทสวดที่เหมาะสมกับงาน การสวดมนต์ในสังคมไทยได้จำแนกและกำหนดให้ใช้บทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงานที่เจ้าภาพได้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นระเบียบปฏิบัติ ดังนี้

1) งานมงคล เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น ในรัฐพิธี หรือ ราชพิธีจะเป็นงานที่มีระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติเพื่อรักษาศรัทธา นอกจากนี้ในราชฎีก์ เช่น งานมงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ จะนิยมสวดบทที่เกี่ยวข้องด้วยมงคลไม่นิยมนำบทสวดที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยบทอวมงคล นอกจากนี้ยังมีธรรมเนียมการสวดที่ประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น งานขึ้นบ้านใหม่นอกจากจะใช้บทเจริญพุทธมนต์ เจ็ดตำนาน หรือ สิบสองตำนานแล้ว จะนิยมสวดธัมมจักรๆ เพื่อเป็นการเสริมมงคลให้แก่เจ้าของบ้าน ถ้ามีเวลามากจะสวดเต็ม แต่ถ้ามีเวลาน้อยจะนิยมสวดแค่ ภูมานัง เทวานัง สุตวา....พระมะกายิกา เทวา...โลกัสมินติ ฯ เพื่อส่งเสริมความดีให้กับเจ้าภาพและผู้ร่วมงาน

2) งานอวมงคลจะไม่นิยมนำบทที่ใช้ในงานมงคลมาสวดและนิยมเรียกว่าเป็นการสวดพระพุทธรูป นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดในการปฏิบัติ เช่นในกรณีงานศพ เมื่ออนุโมทนาแล้ว จะสวดมนต์พิเศษบทอิทธิคุณพระกัณเฑาะปัจฉิมภาค (อทาสิม) ในท้องถิ่นมีการกำหนดว่า ถ้าศพยังตั้งอยู่ให้สวดเต็ม แต่ถ้าศพได้รับการฃาปนกิจแล้วนิยมสวดย่อเพียง “อัยจะ โช” เป็นต้นไปจนจบ

จากการนำเสนอในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าการสวดมนต์ในสังคมไทยจะมีระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลที่มีการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประเพณีปฏิบัติที่สืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน

3. ไม่สลับลำดับบทสวด การสวดมนต์ตามลำดับเป็นสิ่งโบราณจารย์ได้กำหนดให้สวดตามลำดับไม่นิยมสวดสลับกันไปมา ประเด็นนี้สามารถอธิบายได้ว่า ในการกำหนดบทสวดจะเป็นการรักษาจารีตที่เคยได้รับการปฏิบัติมา ซึ่งในการสวดมนต์ในแต่ละครั้งผู้นำในการสวดจะต้องเป็นผู้นำพาคณะให้สวดจนจบในบทสวดที่กำหนดในแต่ละงาน แต่ถ้ามีเวลาที่จำกัดในบางบทอาจมีการสวดย่อ เพื่อให้เกิดการกระชับ และไม่รบกวนเวลา หรือฤกษ์ที่เจ้าภาพได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ ในการสวดมนต์จะต้องไม่รับแรงสวด หรือสวดเสียงดังจนเกินไป ดังที่อาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ ได้นำเสนอไว้ว่า “ในการสวดหรือเจริญพระพุทธรูปประสาทรในมงคลพิธี ควรสวดด้วยความเรียบร้อย น้ำเสียงมีสง่า ก่อให้เกิดศรัทธา นำมาซึ่งความเลื่อมใส” (ธนิต อยู่โพธิ์, 2550 : 26)

สามารถสรุปได้ว่า การสวดมนต์จะเป็นกิจทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นกิจที่นิยมทำในหมู่พุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ หากทำดีและทำถูกวิธีก็จะเป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนา แต่ถ้าทำไม่ถูกวิธีหรือทำเพราะหวังประโยชน์แอบแฝงก็จะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระพุทธศาสนา จึงห้ามมิให้ทำพรา้เพรีอ มอมเมาหรือเพื่อหวังลาภสักการะ ประการสำคัญคือ การสวดมนต์ต้องทำด้วยจิตเมตตาหวังความสุขความเจริญ จึงมีการห้ามสวดมนต์เพื่อสาปแข่งคนอื่น เพราะจะนำมาซึ่งความเสียหายกาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมการสวดมนต์ในสังคมไทยจะมี

ระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลที่มีการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน

สรุป

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศศรีลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ 9 สาย การสวดมนต์เข้ามาสู่สังคมไทยภายหลังจากได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาทตามคติของลังกาวงศ์ ที่ได้รับการสืบทอดพระพุทธศาสนามาจากเมืองตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) เมื่อพระยาศรีธรรมมาโคกราช ได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ และเปลี่ยนไปรับเอาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกาเข้ามาตั้งมั่นแทน สังคมไทยกับความเชื่อเรื่องการสวดมนต์นั้นเราจะพบว่าแม้ว่าสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงมากอย่างไรก็ตามความเชื่อที่มีต่อการสวดมนต์นั้นก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงและได้รับการสืบทอดกันมาโดยตลอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยภาพรวมของการสวดมนต์ในสังคมไทย ด้านความเชื่อต่อการสวดมนต์

นอกจากนี้ในสวดมนต์ด้วยภาษาต่างๆ เป็นการเรียนรู้ที่จะเข้าใจในหลักธรรมคำสอนให้แพร่หลาย แต่ไม่ละทิ้งฐานเดิม คือ ภาษาบาลี ที่ต้องมีการศึกษาเพื่อสืบทอดหลักธรรมคำสอนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน แต่ก็ไม่ละเลยถึงการเรียนรู้ในภาษาท้องถิ่นของตน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป การสวดมนต์ในสังคมไทยจะมีระเบียบแบบแผนมากกว่าในสมัยพุทธกาลที่มีการกำหนดบทสวดมนต์ที่เหมาะสมกับงาน และมีการประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงสมัยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง : References

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). **Dictionary of Buddhist**. (12th ed.). Bangkok: Mahachulalongkorn University.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkorn University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม.**
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย
- Mahamakutraavidyalaya. (1982). **Tipitakas with Translation, Commentary Series 91 books.** Bangkok: Mahamakutraavidyalaya.
- วศิน อินทสระ. (2553). **สวดมนต์เพื่อสันติและปัญญา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- Intasara, w. (2010). **Chanting for Peace and Wisdom.** (2nd ed.). Bangkok: Thammada Printing.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2537). **อารยธรรมตะวันออก.** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Poolsap, S. (1994). **Civilization of the East.** (5th ed). Bangkok: Thammasat University.
- สุขีพ บุญญาณภาพ. (2554). **ความรู้เรื่องบทสวดมนต์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย
- Phunyanupap, S. (2011). **Knowledge of Chanting.** (3 rd ed.). Bangkok: Mahamakutraavidyalaya.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2543). **คำบรรยายพระไตรปิฎก.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา

ศาสนสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในประชาคมอาเซียน

Religious Relations for Peacefully Coexisting in ASEAN Community

อุทัย สติมัน

Uthai Satiman

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University, Thailand.

Email: uthaisati@gmail.com

บทคัดย่อ

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เป็นการรวมตัวกันของประเทศ 10 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คือ การสร้างประชาคมอาเซียนให้มีความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูง มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เป็นประชาคมที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายต่างๆ ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถการแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศทุกด้าน โดยสมาชิกในประชาคมอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกและความเข้าใจอันดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนวคิดเรื่องศาสนสัมพันธ์ เป็นการผสมผสานทัศนะทางศาสนาของประชาคมอาเซียนเข้าด้วยกันเพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกต่างความคิดความเชื่อในประเด็นทางศาสนาโดยการทำศาสนสัมพันธ์ในหลักคำสอนให้เป็นหลักจริยธรรมสากลโดยยึดหลักสันติภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

คำสำคัญ : ศาสนสัมพันธ์, จริยธรรมสากล, ประชาคมอาเซียน

Abstract

ASEAN Community is comprised of ten Southeast Asia nations with a shared vision in building ASEAN communities, maximizing its potential capabilities for a highly competitive economy, having clear policies, being centralized for promoting opportunities and coping with challenges in politics, economic instability, and any new forms of threats. In addition, its association helps promote bargaining power and ability to compete with each other in all spheres. As a result, the members of ASEAN Community will raise their better living standards and be able to engage more conveniently in business; community members have mutual feelings and understanding. The conceptual of Religious relations is the blending of religious views of ASEAN to prevent breach of religious belief by implementing religious relations in doctrines as the universal ethics with the holding on to peace, freedom, equality and brotherhood as a guide to peacefully coexisting.

Keywords: Religious relations, Universal Ethics, ASEAN Community

บทนำ

ในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน เสาหลักที่ 3 ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ถือเป็นหัวใจหลักสำคัญ ถ้าประเทศสมาชิกใดให้ความสำคัญกับเสาหลักที่ 3 น้อยเกินไป ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อ เสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง และด้านเศรษฐกิจ ศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งของเสาหลักที่ 3 ซึ่งศาสนาจะเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้พลเมืองอาเซียน เกิดการรวมตัวในสิ่งที่ดีงาม ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้ดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคม จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ของประชาคมอาเซียน ศาสนาพุทธก็เช่นเดียวกันเป็น

ศาสนาที่ประเทศในกลุ่มอาเซียนนับถือเป็นส่วนใหญ่ เช่น ไทย ลาว พม่า กัมพูชา สิงคโปร์ และเวียดนาม จะเห็นได้ว่า ศาสนานั้นเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาคนให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในรัฐให้ประเสริฐ อยู่ในครรลองคลองธรรม แนวคิดเรื่อง “ภาษาคน” และ “ภาษาธรรม” ภาษาคน คือ ภาษาสำหรับสอนศีลธรรมแก่คนที่ยังหาด้วยกิเลส เป็นภาษาพื้น ๆ ที่สื่อสารกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสังคมมนุษย์ เป็นภาษาในระดับที่ยังมีตัวตน โดยอาจจะนำเอาความคิดความเชื่อที่มีอยู่สังคมมาเป็นเครื่องมือก็ได้ เช่นความเชื่อที่ว่า “นรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า” เป็นต้น ในทรรศนะของท่านพุทธทาส ข้อความใดก็ตามที่สื่อออกมาเป็นภาษาคน จะมีความหมายระดับภาษาธรรมซ่อนลึกลงอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น เราจะต้องตีความภาษาคนให้เข้าถึงความหมายระดับภาษาธรรมให้ได้ เช่นเมื่อพูดถึงนรก-สวรรค์ ก็ต้องบอกว่า “นรกหรือสวรรค์นั้น เป็นไปตามอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ” ส่วนภาษาธรรม คือภาษาที่กล่าวถึงสัจธรรมในพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นภาษาระดับปรมัตถธรรมที่กล่าวถึงความไม่มีตัวตนทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรมของท่านพุทธทาส ถือว่าเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ท่านใช้เป็นฐานในการตีความคัมภีร์มาโดยตลอด

ผู้เขียนจึงมุ่งเสนอทางเลือกในการตีความทางศาสนาในลักษณะของการทำศาสนสัมพันธ์เพื่อเสนอชุดความรู้ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนาร่วมกันโดยเสนอหลักจริยธรรมสากลเพื่อสร้างประชาคมอาเซียนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยอธิบายแบบรวมไปว่าเป็นภาษาแห่งธรรม ที่มุ่งแสวงหาจุดร่วมของคำสอนของศาสนา ร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความเห็นถูกต้องร่วมกันต่อไป

ประชาคมอาเซียน

ประเทศไทยเป็น 1 ใน 5 ประเทศที่ร่วมก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า ประชาคมอาเซียน ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยปฎิญญากรุงเทพฯ มีการลงนามที่วังสราญรมย์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสมาชิกที่เริ่มก่อตั้งทั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสิงคโปร์ (ห้องเรียนอาเซียนออนไลน์,สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559) โดยแรงผลักดันอันสำคัญที่ทำให้ผู้นำประเทศดังกล่าวตกลงกันที่จะจัดตั้งประชาคมอาเซียน คือ บริบทระหว่างประเทศที่

36 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

เปลี่ยนแปลงไปทั้งในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทำให้กลุ่มประเทศในอาเซียนต้องเผชิญและต้องมีการเตรียมความพร้อมที่จะต้องรับมือกับความท้าทายใหม่ๆ (ณัฐตินัน วรรณารักษ์, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559) ซึ่งการรวมตัวก่อตั้งประชาคมอาเซียนในครั้งนั้น มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และการบริหาร ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ (ห้องเรียนอาเซียนออนไลน์, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559) โดยในเวลาต่อมา มีประเทศ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา เข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มเติมตามลำดับ จนปัจจุบันอาเซียนมีสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ โดยมีความร่วมมือกัน 3 เสาหลัก ได้แก่

- 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่กันอย่างสันติสุข
- 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่งคั่ง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆได้
- 3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการพัฒนาทุกด้านและมีความมั่นคงทางสังคม โดยความร่วมมือใน 3 เสาหลักข้างต้นแม้จะมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่ดีที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับทุกประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน แต่ปัจจุบันก็ยังพบปัญหาในการรวมกลุ่มดังกล่าวหลายประการ (บ้านจอมยุทธ์, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559) ดังนี้

1. ความแตกต่างทางด้านการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน กล่าวคือ ประเทศในกลุ่มอาเซียนมีการปกครอง 4 แบบด้วยกัน คือ ประชาธิปไตย เผด็จการทหาร ระบอบกษัตริย์ และคอมมิวนิสต์ ส่งผลทำให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการเมืองและความมั่นคงแตกต่างกัน

2. ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ภาษาประวัติศาสตร์ การนับถือศาสนา เนื่องจากประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนนับถือทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ส่งผลทำให้ต้องมีความละเอียดอ่อนในการวางแผนทางการปฏิบัติเนื่องจากศาสนาที่ต่างกันก็จะมี ความเชื่อและประเพณีที่แตกต่างกัน

3. ความแตกต่างในระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ มีทั้งประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสูงและมีทั้งประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำมาก ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่ำ

4. ความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ประเทศสมาชิกอาเซียนส่วนใหญ่เคยมีความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ทั้งสิ้น เช่น ประเทศไทยขัดแย้งกับประเทศพม่า เวียดนามกับไทย เป็นต้น

ซึ่งปัญหาความแตกต่างและความขัดแย้งดังกล่าวหากไม่ได้รับความสนใจหรือไม่ได้รับการแก้ปัญหาไปที่รากฐานของปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง การรวมตัวกันของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนก็ยังไม่สามารถรวมตัวกัน สร้างประโยชน์ร่วมกัน และเป็นมิตรกันได้อย่างถาวร เนื่องจากรากฐานลึกๆแล้วยังมีเรื่องความแตกต่างและเรื่องความขัดแย้งเบื้องหลังในระหว่างประเทศอยู่ ซึ่งในระยะยาวของการรวมตัวกันอาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้เนื่องจากความแตกต่างในระดับรากฐานที่ไม่ได้รับการจัดการที่ถูกต้อง

แนวคิดศาสนสัมพันธ์ในประชาคมอาเซียน

ศาสนสัมพันธ์ คือการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่มีนิกายศาสนาอื่นๆ โดยยึดความรัก ความเป็นพี่น้องกันเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน รับรู้คุณค่าที่มีในศาสนาของกันและกัน และร่วมมือกันสร้างสรรค์ภราดรภาพและสันติภาพในสังคมด้วยเหตุผล คือ

1. ทหารการเมือง โลกปัจจุบันแคบลง ประเทศต่างๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยจำเป็น ไม่มีประเทศใดอยู่โดดเดี่ยวได้ การติดต่อกันมีในระดับต่างๆ

2. มนุษยวิทยา มนุษย์มีหลายสิ่งแตกต่างกัน แต่ก็มีหลายสิ่งเหมือนกัน เราไม่สามารถบอกได้ว่าของใครดีกว่าของใคร เพราะดีแล้วโดยทั่วไปเป็นอติวิสัย ขึ้นอยู่กับสภาพและความต้องการในแต่ละสถานที่และกาลเวลา จะอย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็มีสิ่งที่ตรงกัน คือมุ่งแสวงหาสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง เพียงแต่เครื่องมือที่ใช้อาจแตกต่างกันตามสภาพเท่านั้น ศาสนาก็เช่นเดียวกัน จะว่าใครดีกว่าใครไม่ได้ เพราะต่างก็เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อบรรลุจุดหมายเดียวกัน คือความดีสูงสุด

3. ทางด้านสังคม ทุกศาสนาต้องช่วยเสริมสร้างสังคมให้ดีขึ้น เพราะศาสนาคือวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งของสังคม ทั้งนี้ได้หมายความว่าศาสนาเป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งทางสังคม ซึ่งจะต้องขึ้นกับสังคมและอยู่ใต้อำนาจของสังคม แต่หมายความว่าศาสนาต้องพูดจาภาษามนุษย์ ต้องอยู่กับมนุษย์และอยู่เพื่อมนุษย์ ทุกศาสนาพึงร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์สังคม โดยรวมพลังกัน แทนที่จะต่างคนต่างทำ หรือบางทีทำสิ่งที่ขัดแย้งกัน

4. ทางด้านศาสนา ธรรมชาติของคนเรามากจะมีปมเคือง คือถือว่าตัวดีกว่าคนอื่น นอกจากเข้าประเด็นที่กล่าวในข้อ 2 แล้ว ยังมีข้อคิดอีกว่าเราจะรู้ว่าศาสนาของเราดีกว่าของคนอื่นนั้น เราจำเป็นต้องรู้จักทั้งศาสนาของเราและศาสนาของคนอื่นอย่างดี จึงจะสามารถเปรียบเทียบกันได้ แต่ถ้าคนหนึ่งรู้ศาสนาของคนอื่นอย่างดีแล้ว จะเลิกคิดถึงปมเคืองของตนทันที แต่จะเกิดความคิดใหม่ว่า ความดี ความจริง ไม่มีใครสามารถผูกขาดได้ แต่เป็นสมบัติของส่วนรวม ยิ่งกว่านั้น การรู้จักศาสนาอื่นอย่างดีนั้น ยังทำให้รู้จักศาสนาของตัวเองดีขึ้นด้วย

5. ทางเทววิทยา ศาสนาเจริญและพัฒนา โดยอาศัยความสัมพันธ์ เหมือนมนุษย์ แต่ละคนเจริญและพัฒนาโดยอาศัยความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วย กัน ศาสนาจะอยู่เฉยๆไม่ได้ ต้องเปี่ยมด้วยพลัง ต้องพัฒนาก้าวหน้าอยู่เสมอ สู่สุตมภาวะโดยพบปะสัมพันธ์กับศาสนาอื่นๆ ที่แม้จะมีอะไรที่แตกต่างกัน แต่ก็มีอะไรที่จะแบ่งปันเพื่อความเจริญก้าวหน้าของกันและกัน ไม่มีศาสนาใดครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ต้องพัฒนาอีกแล้ว

มุมมองของผู้นับถือศาสนา 4 ประการ

1. คิดว่าศาสนาแตกต่างกันจนไม่มีทางสัมพันธ์กันได้ เมื่อเชื่อว่าศาสนาของตัวเองจริง ศาสนาอื่นก็ต้องเท็จ ศาสนาของตัวเองดี ศาสนาอื่นก็ต้องไม่ดี ผลตามมาก็คือการไม่ผ่อนปรน การดูถูกเหยียดหยามศาสนาอื่น

2. ศาสนาเหมือนกันทุกศาสนา ไม่มีอะไรแตกต่างกัน เอกลักษณ์ของแต่ละศาสนาจะหายไป กลายเป็นศาสนารวม ใครจะนับถือศาสนาใด หรือนับถือก็ศาสนาก็มีค่าเท่ากัน เป็นการเข้าใจคำว่า “ศาสนาไหนๆก็ดีทั้งนั้น” อย่างไม่ถูกต้อง คำว่า “ดีทั้งนั้น” ไม่ได้หมายความว่าต้องเหมือนกัน แต่อาจจะดีคนละอย่าง

3. แต่ละศาสนาต่างเดินไปคนละทาง แต่ไปบรรจบกันที่จุดหมายปลายทาง ยอมรับว่าศาสนาแตกต่างกัน คือเดินคนละทาง และเหมือนกัน คือมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน แต่ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กันในโลกนี้ จะไปสัมพันธ์กันในโลกหน้า

4. แต่ละศาสนามีทั้งสิ่งที่เหมือนและแตกต่างกัน แต่มีความกลมเกลียวกัน ทำให้เกิดมิติใหม่ที่สวยงามและหลายหลากโดยอาศัยเอกลักษณ์ของแต่ละศาสนา เปรียบเสมือนเพชรงามหลายชนิดมาประดับเรือนแหวนหรือสร้อยเส้นเดียวกันช่วย เพิ่มคุณค่าและความงามยิ่งขึ้น นี่คือนิยามของศาสนสัมพันธ์ที่ถูกต้องและควรสนับสนุน

การเข้าถึงศาสนาอื่นนั้นยากยิ่ง และแทบจะเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ การตัดสินศาสนาอื่นนั้นจะต้องเข้าถึงศาสนานั้นจริงๆ ซึ่งมีใช่เพียงเรียนรู้ทางด้านสติปัญญาเท่านั้น แต่หมายถึงต้องมีประสบการณ์ด้วยตนเองจึงจะเรียกว่าเข้าถึงศาสนานั้นจริงๆ ตัวอย่างเช่น คนที่จะเข้าถึงคริสตศาสนาจริงๆ ก็ต้องเข้ามาปฏิบัติจริงๆ ด้วย จึงจะเข้าใจว่าภavanaแบบคริสต์นั้นคืออะไร ศีลมหาสนิทนนั้นคืออะไร พระบัญญัตินั้นคืออะไร สำหรับศาสนาอื่นก็เช่นเดียวกัน ซึ่งในทางปฏิบัติ เรามีอาจทำได้เช่นนั้นจริงๆ ศาสนามิใช่เป็นเรื่องของตำรา แต่เป็นเรื่องของประสบการณ์ เราแต่ละคนจึงมีความจำกัดเอามากๆ ทางที่ดีก็คือ อย่าตัดสินใครเลยจะดีกว่า ดังนั้นในเบื้องต้นจึงควรศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการคำสอนของศาสนาโดยการวางใจเป็นกลางค้นหาแก่นแห่งคำสอนของศาสนาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและชัดเจนก็สามารถเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันได้

ภาษาธรรม : แนวคิดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ร่วมในประชาคมอาเซียน

หลักการตีความ “ภาษาคน ภาษาธรรม” เป็นการปรับเปลี่ยนระดับภาษาจากภาษาคนสู่ภาษาธรรม อาจมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบการ “รับรู้” ของผู้ฟังเป็นพื้นฐานก่อนจึงจะเข้าใจภาษาธรรมได้ในที่สุด พุทธทาสภิกขุ ได้พยายามนำหลักการของภาษาคน ภาษาธรรมมาอธิบายเรื่องพระเจ้า เพื่อสามารถสร้างความเข้าใจระหว่างพระพุทธรศาสนาและคริสตศาสนาขึ้น แต่ท่านก็ตีความ “พระเจ้า” ต่างจากคริสตกาล ท่านให้เหตุผลว่าในพระพุทธรศาสนาก็มีพระเจ้าแต่ในความหมายของกฎธรรมชาติ ท่านกล่าวถึงคำจำกัดความของ “พระเจ้า” คือ “สิ่ง สูงสุดกว่าสิ่งใด เป็นสิ่งที่เราต้องกลัว ต้องพึ่งพา

ต้องเชื่อฟัง ต้องเคารพนับถือ” (พุทธทาสภิกขุ, 2525 : 7) ดังนั้นในพระพุทธศาสนาก็มีพระเจ้าในความหมายที่ได้แก่ กฎอภิปัจจตา (ปฏิจจสมุปบาท)

คำว่า ”พระเจ้า” ที่พุทธทาสภิกขุใช้บ่อยมากจนหลายคนคิดว่าท่านกำลังเป็น ”คริสต์” มากกว่าเป็น ”พุทธ” แต่ถ้าเข้าใจแนวคิดของท่านตั้งแต่ปาฐกถา ”คริสต์ธรรม พุทธธรรม” ปี 2510 จะเห็นว่าสำหรับท่าน ”พระเจ้า” ของชาวพุทธ ก็คือ ”บรมธรรม” หรือธรรมนั่นเอง เนื่องจากการใช้คำว่า ”ธรรม” ทำให้คนเข้าใจแบบนามธรรมมากกว่า ท่านจึงเลือกใช้คำว่า ”พระเจ้า” ซึ่งเข้าใจได้ทั้งบุคลาธิษฐานและธรรมาธิษฐาน

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า โลกไม่มีทางรอดอื่นนอกจากศีลธรรมกลับมา มีแต่ศาสนา กลับมาศาสนาที่เคยช่วยโลกมาแล้วจะต้องกลับมาให้วงการที่เสื่อมอำนาจในโลก เป็นเจ้าก็ เจ้าการในการที่จะดึงให้ศาสนากลับมา องค์การสหประชาชาติก็จะเป็นองค์การพิทักษ์ ศีลธรรมของโลก ไม่เป็นเพียงสำนักงานทุ่มเสียงเรื่องผลประโยชน์อย่างเดียวว่าทำตนให้เป็น มนุษย์ (พุทธทาสภิกขุ, 2528 : 7) ธรรมะนี้มีลักษณะเป็นสากลและเป็นพลวัตรนิยามแห่ง ความคิดรวบยอดคือ ”กฎแห่งธรรมชาติ” ปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นในโลกสามารถอธิบาย ได้ด้วยลักษณะธรรมะอย่างมีกฎเกณฑ์และมีเหตุผล

การดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ ตามทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุต้องรู้วิธีที่จะทำให้มี ชีวิตที่ดี โดยตอบคำถามพื้นฐานที่สุดให้ได้ก่อนว่า เราเกิดมาทำไม หรืออะไรคือความหมาย ของการมีชีวิตอยู่ ซึ่งการหาคำตอบดังกล่าว ต้องอาศัยความเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้อง และ ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง เมื่อเข้าใจ และปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ก็จะมีบรรลุถึงการมีชีวิตที่ สมบูรณ์ ซึ่งหมายถึง ชีวิตที่มีความเป็นมนุษย์เต็มเปี่ยม และมีคุณค่าต่อสังคมและโลก ควร มีทัศนะดังนี้

1. **หลักความเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ในทัศนะของพุทธศาสนา** ในอริยสัจข้อที่ 1 พุทธศาสนามองว่า ความทุกข์เป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งของชีวิต สภาวะของความทุกข์ที่เป็น ไปไปตามกฎธรรมชาตคือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย และสภาวะของทุกข์ทางจิตวิญญาณคือ ความดิ้นรนทางจิตใจที่ถูกขับเคลื่อนด้วยพลังแห่งความโลภ โกรธ หลง ซึ่งส่งผลให้เกิดความทุกข์ทางสังคม เช่น การแก่งแย่งแข่งขัน ความขัดแย้ง และการเบียดเบียนกดขี่ นานาประการ พุทธศาสนามองว่าชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ต่างตกอยู่ในภาวะแห่งความทุกข์ดังกล่าวนี้ด้วยกันทั้งสิ้น จึงถือว่า ”สรรพสัตว์คือเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เรา

จึงควรอยู่ร่วมกันด้วยคุณธรรมคือความเมตตา ให้อภัย ไม่เบียดเบียน หรือพยายามจ้องเวรกันและกัน”

2. หลักแห่งความรักและการรับใช้ของศาสนาคริสต์ หลักนี้ปรากฏในคำสอนของพระเยซู ที่ว่า “จงรักพระเจ้าอย่างสุดจิตสุดใจ” และ “จงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนตัวท่านเอง” จากหลักคุณธรรมดังกล่าวนำมาสู่หลักปฏิบัติที่ว่า “จงรับใช้พระเจ้าโดยการรับใช้เพื่อนมนุษย์” หรือ “การรับใช้เพื่อนมนุษย์คือการรับใช้พระเจ้า” หลักคุณธรรมและหลักปฏิบัติดังกล่าวนี้มีความหมายว่า ความรักที่บริสุทธิ์คือคุณธรรมที่หลอมรวมเราให้เป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า และเป็นหนึ่งเดียวทั้งเรา พระเจ้าและเพื่อนมนุษย์

หลักจริยธรรมสากลเพื่อประชาคมอาเซียน

การนำแนวคิดจริยธรรมสากลมาเป็นแกนกลางในการสร้างจุดร่วมกันระหว่างระหว่างศาสนาก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันของคนในประชาคมอาเซียนเกิดสันติสุข ในบทความนี้จะพิจารณาในมุมมองพระพุทธศาสนาว่ามีหลักคำสอนที่มีความเป็นสากลสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดแบบจริยธรรมสากลได้ ดังนี้

1. หลักสันติภาพ

การจัดสังคมให้เป็นสุขโดยไม่ต้องใช้อาชญา คือมีศีลธรรมเป็นรากฐานและการเมืองก็เป็นระบบศีลธรรมไปด้วย เพราะว่าเป็นปัจจัยแห่งสันติภาพ (พุทธทาสภิกขุ, มปป : 31) สันติภาพในพระพุทธศาสนาและตามทัศนะของ พุทธทาสภิกขุ หมายถึงความมีสันติภาพ ความสงบ ตั้งแต่สันติภาพขั้นต้นที่สุดจนกระทั่งถึงขั้นสุดท้าย คือนิพพาน ซึ่งกว่าจะถึงระดับนั้นได้พระพุทธศาสนาได้วางโครงสร้างเพื่อเป้าหมายดังกล่าว ด้วยข้อปฏิบัติเรียกว่าไตรสิกขา สรุปว่า ลักษณะของความสงบกาย วาจา ซึ่งเป็นความสงบภายนอก และความสงบใจซึ่งเป็นความสงบภายในของพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้ได้บรรลุนิพพานจึงเป็นไปเพื่อสันติสุข จึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงภาวะที่เป็นบรมสุขของพระนิพพาน เพราะเป็นสภาวะที่ปราศจากสรรพกิเลสเครื่องทำให้เราร้อนทั้งปวง เป็นสภาวะที่ไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีความหิวด้วยอำนาจกิเลส เป็นสภาวะที่เป็นสุขสดใส สุขสงบ (สันติ) เป็นสภาวะสงบเย็น ประดุจน้ำดับกระหาย

2. หลักเสรีภาพ

เสรีภาพ ตรงกับคำว่าถึง “วิมุตติ” หลุดพ้นไปจากการครอบงำของกิเลส แต่เสรีภาพในความหมายทั่วไปหมายถึง “อำนาจของบุคคลในอันที่จะกระทำในสิ่งที่ตนประสงค์จะกระทำและที่จะไม่กระทำในสิ่งที่ตนไม่ประสงค์กระทำ” (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2538 : 17) แต่เป็นเสรีภาพภายนอกเท่านั้น ในทัศนะของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กล่าวถึงเสรีภาพภายนอกไว้ 4 ระดับ คือระดับต่ำสุดหมายถึงความมีอิสระที่จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ ระดับที่สองเป็นเสรีภาพที่จะทำตามใจชอบภายในขอบเขตที่กำหนด เป็นเสรีภาพตามเงื่อนไข ระดับที่สามเป็นเสรีภาพในความหมายของดุลยภาพ คือมีการรับรู้ที่ตนเองมีเสรีภาพ แต่ก็เห็นว่าเสรีภาพของตนต้องสัมพันธ์กับเสรีภาพของคนอื่น เสรีภาพระดับนี้คล้ายกับเสรีภาพตามเงื่อนไข แต่มีปัญหาที่เข้าใจตามความเป็นจริงเป็นกรอบการมอง จึงไม่ได้รู้ว่าขอบเขตจำกัดนั้นเป็นการบีบคั้นตนเอง ระดับที่สี่คือเสรีภาพที่เป็นความพร้อมที่จะให้โอกาสแก่คนอื่น เสรีภาพนี้มีความสำคัญมากกว่าระบอบประชาธิปไตย (P.A. Payutto, 1994 : 4) พระพุทธเจ้าให้สิทธิเสรีภาพแก่บุคคลทุกคนเสมอกัน เพราะว่าตนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในการที่จะกระทำตนให้ดีขึ้นหรือเลวลง ดังพุทธพจน์ว่า “เรามีกรรมเป็นของตนเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่อาศัยกระทำกรรมใด ไรดีก็ตามชั่ว ก็ตามเราจักได้รับผลของกรรมนั้น” (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/99-100)

3. หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคเป็นหลักธรรมที่ว่าทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายจะต้องมีหน้าที่ต่อสู้อันเพื่อความหลุดรอดจากความทุกข์ และมีหน้าที่ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ความเสมอภาคเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา (ที.ปา. (ไทย) 11/111-140/83-102) อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาก็คำนึงถึงความเสมอภาคในทางกฎหมายหรือทางวินัยด้วย ในวินัยมีกฎเกณฑ์ให้แสดงความเคารพจากผู้มาทีหลัง ในด้านความเป็นอยู่ภายนอกทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการแบ่งปันปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพที่มีอยู่ในสังคมนั้นๆ ดังพระพุทธพจน์ใน อัคคัญญสูตรว่า “ทุกคนไม่ว่าเกิดในวรรณะไหน ก็อาจประกอบทางแห่งอกุศล คือทุจริตกาย วาจา ใจได้ด้วยกัน อาจงดเว้นทางอกุศล มีสุจริต กาย วาจา ใจ ได้ด้วยกัน

“วาเสฏฐะ และภราทวาเซ ธรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุดในหมู่คนทั้งในปัจจุบัน และอนาคต” (ที. ปา. (ไทย) 11/111-140/83-102)

4. หลักภราดรภาพ

ภราดรภาพคือความเป็นพี่น้องกันโดยธรรม ในทางพระพุทธศาสนาที่เห็นว่าคนเราควรอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รักใคร่กันห่วงใยกันเหมือนเป็นญาติพี่น้อง เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน พระพุทธศาสนาไม่เน้นให้เรียกร้องเอาจากผู้อื่น แต่เน้นการให้ผู้อื่นมากกว่า หากจะกล่าวว่าคุณธรรมที่มีสิทธิที่หมายถึงศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ย่อมจะเหมาะสมกว่า (บุญธรรม พุณทรัพย์, 2540 : 47-63) ธรรมที่สนับสนุนหลักภราดรภาพในทางพระพุทธศาสนา คือ สาราณียธรรม (ที. ปา. (ไทย) 11/324/321) พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต (2551 : 23-24) ได้อธิบายความสาราณียธรรมว่า เป็นธรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการหรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกัน (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) เป็นฐานให้รักและเข้าใจกัน มี 6 ประการ คือ

1) เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ด้วยการช่วยเหลือกิจการต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5) สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

หลักการดังกล่าวข้างต้นสามารถนำไปใช้ได้กับทุกศาสนาเพราะเป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอื่นๆ รวมถึงหลักการเมืองการปกครองในฝ่ายบ้านเมืองได้ด้วย หากผู้บริหารประเทศที่อยู่ในประชาคมอาเซียนได้ตระหนักและมีความเข้าใจประชาชนในทุกระดับมีความรู้ความเข้าใจหลักการดังกล่าวประชาคมอาเซียนก็สามารถสร้างอัตลักษณ์ร่วมโดยไม่มี การแบ่งแยกทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข อย่างไรก็ตามก็ควรปฏิบัติตามผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าถึงแม้ว่าหลักจริยธรรมสากลที่เป็นหลักการที่ผู้บริหารประเทศกำหนดเป็นตัวบทกฎหมายและนำมาให้คนในชาติปฏิบัติตาม แต่จุดอ่อนก็คือ แนวคิดที่ขาดการยึดโยงกับศาสนาซึ่งมีความเชื่อมโยงกับองค์ศาสนา อันนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสและการก่อให้เกิดการปฏิบัติตามอย่างสุดจิตสุดใจไม่ใช่ด้วยการบังคับ ดังนั้นหลักการทางศาสนาก็ยังมีความจำเป็นอย่างสูงสุดในการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

บทสรุป

การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนเป็นแนวคิดที่ต้องการเห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านความปลอดภัยความมั่นคงของประเทศต่างๆ ในกลุ่มประชาคมอาเซียน ในขณะเดียวกันความแตกต่างของแต่ละประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียนก็เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การรวมกลุ่มกันไม่สามารถที่จะดำเนินไปได้อย่างถาวร การที่จะทำให้การรวมตัวกันของประเทศต่างๆในประชาคมอาเซียนมีความมั่นคง ยั่งยืน และถาวร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหวนกลับมาฐานของการมีชีวิตอยู่บนรากฐานของการเคารพความมีคุณค่าของทุกสรรพสิ่งและทุกสรรพชีวิตและการช่วยเหลือกันและกันให้พ้นจากความทุกข์ในแต่ละประเทศประสบอยู่เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกันคือความสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งจะทำให้การรวมกลุ่มก่อตั้งเป็นประชาคมอาเซียนบนรากฐานดังกล่าวเกิดเป็นกลุ่มประชาคมที่น่าอยู่ สร้างสรรค์ และความพร้อมที่จะแบ่งปันสิ่งดีๆ ความสุขและการไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ใดๆไปให้กับภูมิภาคต่างๆทั่วโลก มากกว่าการมุ่งแข่งขันกัน เบียดเบียนกัน ทำลายกันเพื่อช่วงชิงความเป็นหนึ่งในทุกด้าน การอยู่ร่วมกันก็จะเกิดสันติสุขทั้งในระดับประชาคมอาเซียนและในระดับโลก เพราะท้ายที่สุดทุกประเทศในประชาคมอาเซียนและประเทศในภูมิภาคอื่นๆต่างเข้าใจว่ามนุษย์ทุกคนทุกเชื้อชาติทุกภาษาทุกท้องถิ่นที่ต่าง

ต้องการพ้นจากความทุกข์และมีสันติสุขด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นการใช้แนวคิดเรื่องภาษาธรรมจึงเป็นการผสานทัศนคติทางศาสนาของประชาคมอาเซียนเข้าด้วยกันเพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกต่างความคิดความเชื่อในประเด็นทางศาสนาโดยการทำศาสนสัมพันธ์ในหลักคำสอนให้เป็นหลักจริยธรรมสากลโดยยึดหลักสันติภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

เอกสารอ้างอิง : References

- บ้านจอมยุทธ์. ปัญหาในการรวมกลุ่มและความก้าวหน้าของอาเซียน, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559, จาก http://www.baanjommyut.com/library_2/asean_community/12.html.
- Baanjommyut. **Problems in integration and The progress of ASEAN.** Retrieved March, 25 25589 from http://www.baanjommyut.com/library_2/asean_community/12.html.
- บุญธรรม พูนทรัพย์. (2540). มโนทัศน์เรื่องสิทธิไม่จำเป็นสำหรับพุทธศาสนา. **วารสารพุทธศาสนศึกษา.** 4 (2), 47-63.
- Poonsap, B. (1997). The concept of rights is required for Buddhism. **Journal of Buddhist Studies.** 4 (2), 47-63.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2008). Dictionary of Buddhist. (12th ed.). Bangkok: Mahachulalongkorn University.
- พุทธทาสภิกขุ. (2528). ปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ. **พุทธจักร.** 35 (1).
- Buddhadasa. (1985). Publication of Buddhadasa Bhikkhu. **Buddhachakra.** 35 (1).

46 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

พุทธทาสภิกขุ. (2525) . เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า”. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์
พระนคร.

Buddhadasa. (1982). about something called “God”. Bangkok: Pranakorn
printing.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok:
MCU Press.

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2538). **สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Witsarutapitchaya. W. (1995). **Rights and freedoms based on the
Constitution**. Bangkok: The Thailand Research Fund..

การประยุกต์หลักสารานิยธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการ
ปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Application of Saraniyadhamma for Enhancing the
Reconciliation in the Works of the Registered Nurses in
Bangsai Hospital, Ayutthaya Province

ณฐา แยมสรवल

Natha Yamsuan

วิสัญญีพยาบาล โรงพยาบาลบางไทร

Nurse Anesthetist, Bangsai Hospital, Thailand.

Email: soi.wana@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักสารานิยธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลในประเด็นความขัดแย้งของพยาบาลงานผู้ป่วยในและประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยต่างๆ และสรุปผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาล มีสาเหตุความขัดแย้งมาจากปัจจัยภายในอันได้แก่ตัวบุคคลที่ทำงานปราศจากความรัก ความเมตตา ให้อภัยต่อกัน ทำให้บรรยากาศการทำงานของพยาบาลขาดความสามัคคีปรองดองในหน่วยงาน ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ปฏิบัติงาน ผู้ป่วยที่มารับบริการ และองค์กรที่ต้องคอยจัดหาบุคลากรมาทดแทน และการจะเสริมสร้างให้พยาบาลเกิดความปรองดองต่อกันนั้น พบว่าหลักสารานิยธรรม 6 เป็นพุทธวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเห็นอก เห็นใจซึ่งกันและกันและพร้อมที่จะให้อภัยกัน

การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดอง ในการปฏิบัติงานของวิชาชีพพยาบาล แล้วยังสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านชีวิตครอบครัว ทำให้เกิดความรักความอบอุ่นเป็นพื้นฐาน 2) ด้านการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้จิตใจของพยาบาลเกิดความเข้มแข็งและมีสันติสุขในตนเอง 3) ด้านการทำงานในองค์กรจะช่วยให้เสริมสร้างความปรองดองในการทำงานและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร ทำให้องค์กรเกิดสันติสุข

คำสำคัญ: หลักสาราณียธรรม, ความปรองดอง, วิชาชีพพยาบาล

Abstract

This article aims to present the application of Saraniyadhamma to create reconciliation in the works of the Registered Nurses in Bangsai Hospital, Ayutthaya Province. This study was aimed at studying and collect data in the issues of conflict among the nurses, inpatient work, and the concepts in Theravada Buddhism from Tipitaka Scripture, exegesis, books, texts, documents, and various researches and present the research finding in descriptive form.

The findings showed that the causes of the problems in working together among medical personnel of the hospital are from the conflicts of the internal factors, such as the workers themselves lack love, loving-kindness, forgiveness to one another. These factors affect the work practitioners, the patients using the services, and the hospital in replacing the personnel. In order to create reconciliation among the nurses, it is found that the Six Saraniyadhamma is the Buddhist means that can be used for living together with love, unity, sympathy to one another, and readiness for forgiveness.

The application of Saraniyadhamma does not only help create reconciliation in the works of the Registered Nurses, but it also can be used in the nurses' daily lives, in the aspects of:- 1) family lives for the bases of love and warmth; 2) learning of self-development for their inner strength

and calmness; and 3) practicing in the organization with the creation of reconciliation while working, and the decrease of conflicts yielding calmness to the organization.

Keywords: Saraniyadhamma, Reconciliation, Registered Nurses

บทนำ

โรงพยาบาลบางไทร ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2504 เป็นโรงพยาบาลระดับทุติยภูมิ เปิดให้บริการผู้ป่วยครอบคลุมทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านป้องกันโรค ด้านการรักษาโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในแบบองค์รวม ในมิติของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ในการปฏิบัติงานนั้นองค์กรใดก็ตามนอกจากผู้ปฏิบัติงาน จะต้องมีความรู้และยึดหลักธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงานแล้ว จึงจะสามารถทำให้การปฏิบัติงานของสังคมนั้นๆ บรรลุเป้าหมายหรือประสบความสำเร็จได้ ในอดีตสังคมไทยเป็นสังคมที่รักความสงบ (อุทัย สติมัน, 2557 : 23) เพราะทุกคนที่อยู่ร่วมกันในหมู่คณะหรือในประเทศเดียวกัน ต่างต้องรับผิดชอบต่อความสุขความทุกข์ของกันและกัน ทั้งในหน่วยงาน องค์กร และประเทศชาติ และทุกคนจึงต้องร่วมมือร่วมใจกัน องค์กร และประเทศชาติ จึงจะประสบความสำเร็จตามที่วางไว้ การทำงานร่วมกัน ในองค์กร แม้ว่าผู้ปฏิบัติงานจะมีความแตกต่างในทางชนชาติ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ในองค์กรเดียวกันแต่ต้องมีการผ่อนปรนหรือปรับตัวเข้าหากัน ไม่ยึดถือในความคิดเห็นหรือความเชื่อของตนฝ่ายเดียว

การเสริมสร้างภาพลักษณ์ของบุคลากรทางการแพทย์ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในด้านจริยธรรมสากล คือ การรักษาหน้าที่ตามบทบาทที่สมมุติของสังคม คุณธรรมสากล คือ ความดีของจิตใจตามที่สังคมคาดหวัง ศีลธรรมสากล คือ การไม่ทำร้ายกัน การประพฤติถูกต้อง และยอมรับได้ ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรัก ความสามัคคีปรองดองของคนในองค์กร นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมที่สำคัญ คือ ความเมตตา กรุณา ความอ่อนโยน ความเข้าใจเห็นใจ ความอดทน ความเป็นสุภาพชน ความเปลี่ยนแปลงหลายประการเกิดขึ้นทั้งในทางสังคมรวมทั้งในวงการสุขภาพ มีการประกาศหลักจริยธรรมพื้นฐานของบริการสุขภาพที่เป็นสากล (สิวลี ศิริโล, 2555 : 1) สอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา เรียกว่า หลักสาราณียธรรม 6 “ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน

เพื่อความสามัคคีปรองดองกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมที่ว่านี่คือหลักสาราณียธรรม” [อง.ฉก.ก. (ไทย) 14/282/301-303] ได้แก่ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน แบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียม มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และ เคารพ รั้งฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2551 : 200-201)

จากการทบทวนวรรณกรรมจะพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหน่วยงานจะส่งผลกระทบต่อการทำงาน เช่น พยาบาลวิชาชีพบางคนคงมีความคิดต้องการย้ายงาน หรือลาออก หากมีทางเลือกที่ดีกว่า พยาบาลวิชาชีพมีการลาออกค่อนข้างต่อเนื่องและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนพยาบาล (ศิริพร จิรวัฒน์กุล และคณะ 2555 : 36) ซึ่งสาเหตุการขาดความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพนั้น เกิดจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ (1) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นตัวบุคคลและสภาพการทำงาน รวมถึงระเบียบข้อบังคับต่างๆ พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานด้านความร่วมมือสร้างสัมพันธ์ภาพมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จะเห็นว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างพยาบาลวิชาชีพด้วยกันหรือกับวิชาชีพอื่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานร่วมกัน เพราะในโรงพยาบาลต้องมีการทำงานเป็นทีม (2) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ ความไม่พึงพอใจในงาน ขาดความภาคภูมิใจในอาชีพ ความไม่ก้าวหน้าในอาชีพ ปัจจัยเหล่านี้เป็นเรื่องของความคิด ทัศนคติ ความเข้าใจการรับรู้ต่อมุมมองของชีวิต (ไพจิตร ไชยฤทธิ์ และคณะ, 2558 : 51)

ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาแนวคิดหลักสาราณียธรรม และนำมาประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล โดยศึกษากรณีโรงพยาบาลบางไทร ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับการทำงานของพยาบาลให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างสันติสุขและลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาหลักสารานุกรมและ วิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “การประยุกต์หลักสารานุกรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล” โดยดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในประเด็นความขัดแย้งของพยาบาลงานผู้ป่วยในและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการทราบ

ขั้นวิเคราะห์ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลดังกล่าว มาศึกษาวิเคราะห์ แยกแยะประเด็น และอธิบายตามแนวคิดในประเด็นที่ต้องการทราบ

ขั้นสรุป สรุปผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลการวิจัย ในรูปแบบพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ปัญหาความขัดแย้งต่อการปฏิบัติงานของพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร

ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลมีภาระหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยและยังมีหน้าที่ประสานงานที่ทีมงานพยาบาล ทีมแพทย์ และหน่วยพยาบาลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลเรื่องการรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ จากการศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของพยาบาล งานผู้ป่วยในของโรงพยาบาลบางไทร ผู้วิจัยได้สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานของพยาบาลงานผู้ป่วยในโรงพยาบาลบางไทร ซึ่งมีหลายสาเหตุ จากการใช้วาจาต่อกันลับหลังเพื่อนร่วมงาน การไม่เคารพกันและกัน การแสดงออกทางกรกระทำที่ไม่ดี นอกจากนี้การแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น สีหน้า ท่าทาง ซึ่งสะท้อนอารมณ์ของผู้ปฏิบัติ ย่อมทำให้คนไข้สามารถรับรู้ได้ทำให้บรรยากาศในการรักษาพยาบาลไม่น่ารื่นรมย์ ตลอดถึงการกลั่นแกล้งในงาน รวมทั้งทำให้งานไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย ส่งผลกระทบของหน่วยงานหรือองค์กร และไม่มีความสุขในการทำงานหลายคนต้องย้ายออกจากหน่วยงานเมื่อองค์กรขาดบุคลากรมาเสริมทำให้การบริหารจัดการภายในมีความยากขึ้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ระบบการทำงานของโรงพยาบาลจึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรบางส่วนยังขาดความสามัคคี ขาดความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน มีการกลั่นแกล้งกัน เกิดความขัดแย้งความบาดหมางขึ้นในแผนกทำให้บุคลากรบางท่านเกิดความเบื่อหน่าย ถึงต้องย้ายแผนกและที่หนักกว่านั้นก็คือการ

ย้ายโรงพยาบาล ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อทำให้แผนกผู้ป่วยใน ขาดบุคคลากรในการทำงาน และส่งผลกระทบต่อภาพรวมของโรงพยาบาล

2. การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล

แนวความคิดการปรองดองตามหลักวิชาการนั้นมีรูปแบบและวิธีสร้างความปรองดองเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ การพูดคุยเจรจา และการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในสังคมภายหลังจากการเจรจา ความปรองดองนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้หน่วยงานเกิดความรักความสามัคคีต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ทำให้เป็นที่ระลึกถึงกัน เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกันได้แก่

เมตตาทายกรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ

เมตตาวิจารณ์กรรม การสั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี

เมตตา मनกรรม มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน

ศีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย

ทิวฐีสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน

สาราณียธรรม 6 หากผู้ใดประพฤติปฏิบัติตามจะสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกซึ่งความรัก ความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาด้วยความจริงใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ ความเข้าใจในการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข์ อย่างถูกต้องเสมอ กัน สามารถนำแนวทางการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้โดยสังเขป ดังนี้

1) เมตตาทายกรรม ควรแสดงออกทางกายด้วยความเมตตา ด้วยกิริยาอาการที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน แสดงไมตรีและความหวังดีต่อกัน มีการช่วยเหลือมีการให้ความร่วมมือ เคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่สมาชิกทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ หรืออายุ เพราะถือว่าสมาชิกทุกคนมีความเสมอภาคทางด้านสังคม ไม่ควรให้ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นเครื่องกำหนดให้บุคคลหนึ่งเหนือกว่าบุคคลหนึ่ง ควรคิดว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน ในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีคุณค่าและมีความสำคัญเท่าเทียมกันโดยไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือถูกกลั่นแกล้ง

2) **เมตตาวจิกกรรม** ควรแสดงออกทางวาจาด้วยความเมตตา ด้วยคำพูดที่สุภาพ น้ำเสียงที่ไพเราะชวนฟังบอกถึงความหวังดีแก่กัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี แสดงความเคารพนับถือกัน ใช้เหตุผลในการเจรจา กันโดยใช้ปัญญา ไม่แสดงอาการโกรธกริ้ว ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา ทะเลาะโจมตีต่อกัน พุดด้วยความหวังดีต่อกันและมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม

3) **เมตตามโนกรรม** ควรแสดงออกทางใจด้วยความเมตตา โดยตั้งจิตปรารถนาดีต่อกัน นึกคิดแต่ในสิ่งที่จะก่อประโยชน์ให้แก่กันและกัน ไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายผู้อื่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มองกันในแง่ดี มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความรักและไมตรีอย่างจริงใจโดยไม่มีอุบายซ่อนเร้น ไม่มีลักษณะที่เรียกว่าจู้จุก รังแก สงวนจุดต่าง แต่เป็นแบบว่ายอมรับจุดต่างและอยู่ด้วยจุดร่วม คือ แม้จะมีความแตกต่าง โดยผิวพรรณ เชื้อชาติ ลัทธิศาสนา และสติปัญญา ก็รับรู้และยอมรับกันตามเป็นจริง ไม่ถือ เป็นเหตุที่จะแบ่งแยกรังเกียจเคียดฉุนกัน

4) **สาธารณโภคี** จะต้องแบ่งปันในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม มีความสุขในการให้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงนำมาเฉลี่ยแบ่งกันให้ได้ใช้สอยบริโภคทั่วกัน มีการกระจาย รายได้ที่เป็นธรรม มีให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก

5) **ศีลสามัญญตา** ควรมีความประพฤติ รักษาระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา ที่จะกลมกลืนเข้ากันได้ มีความประพฤติดีงามต่อกัน ถูกต้องตามระเบียบวินัยของ บ้านเมือง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม จะต้องประพฤติตนในข้อ ปฏิบัติเดียวกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อและยึดถือเคารพในสิ่งเดียวกันของสังคม ไม่ทำตัว เป็นแกะดำในวงสังคม เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมที่ตกลงยอมรับกัน ทำตามกฎหมาย กติกาของสังคม มีความเสมอภาคส่วนบุคคล ขจัดการเอารัดเอาเปรียบระหว่างสมาชิกใน สังคม ทุกคนจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยการยึดมั่นในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์กติกา สังคมจะต้องร่วมกันรักษา ผดุงความยุติธรรมเคารพกฎระเบียบค่านิยมของสังคม

6) **ทิวฐีสามัญญตา** จะต้องมีความเชื่อมั่นยึดถือในหลักการ อุดมการณ์ และอุดม คติที่ร่วมกันหรือสอดคล้องไปกันได้ ยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ทุกคนมี สิทธิที่จะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

จะเห็นได้ว่า สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความสามัคคีปรองดอง ในการแสดงออกถึงหน้าที่และความสัมพันธ์ของคนในรัฐควรปฏิบัติต่อกันในสังคม เพื่อ ความสามัคคี อยู่ร่วมกันในสังคมมีความเห็นใจกัน และมีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกันต่อหน้าและ ถ้อยหลัง ทำให้เกิดความระลึกถึงกันสร้างสรรค์ให้เกิดความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน เสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีในสังคม ก็จะทำให้ มีความมั่นคงและเป็นเอกภาพได้ เพราะผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตาม

หลักธรรมนี้ คือ ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี ทำให้เกิดความรักใคร่ ประองดองกัน ทำให้เกิดความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อกัน ทำให้เกิดการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความไม่วิวาท บาดหมางกัน ทำให้เกิดความพร้อมเพรียง สมัคสมานสามัคคีกัน และทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สรุป

สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน เพื่อไม่ทะเลาะวิวาทโต้เถียงกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกัน อันจะนำไปสู่ความสามัคคีปรองดองในการทำงาน สังคมหรือประเทศชาติ เมื่อยึดหลักสาราณียธรรม คือ หลักธรรมแห่งความรัก และความสามัคคีปรองดอง คิดถึงส่วนดีของกันและกัน การพูดจาด้วยถ้อยคำดี ๆ ไม่ซ้ำเติมกัน การแสดงออกทางกายด้วยการงดเว้นการทำร้าย ไม่ใช่ความรุนแรง ไม่เบียดเบียนสร้างทุกข์ให้คนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา และเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหากทำได้ ประชาชนจะเกิดความรักความสามัคคีและหวงแหนร่วมกันปกป้องพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัดและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย และ ปรับความเห็นให้เสมอกัน โดยไม่ยึดความเห็นส่วนตนเป็นหลัก แต่ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย เพียงเท่านี้ก็เพียงพอต่อการขับเคลื่อนประเทศชาติหรือองค์กรทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัย “การประยุกต์หลักสาราณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยพบว่า ความขัดแย้งหรือแตกแยกในสังคมหรือองค์กรไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาย่อมมีทางออก ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เสนอทางออกด้วยวิธีตามหลักสาราณียธรรม และเหมาะสมแก่สถานการณ์ที่เป็นจริง หรือส่งผลต่อการนำไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้นำองค์กรต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมและอำนวยความสะดวก จึงจะทำให้การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรมกระทำได้อย่างต้องการให้องค์กรความรู้เกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมต่อองค์กรหรือคณะทีมงานในเบื้องต้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักสสารนิยมธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาลในโรงพยาบาลบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถตอบโจทย์หรือแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ค่านิยมความเชื่อและวิถีชีวิตของมนุษย์ก็มักจะมีการเปลี่ยนแปลงไป เพราะเหตุว่าความขัดแย้งมันคือสภาวะของความรู้สึกที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อถ้ามีเหตุปัจจัย ความขัดแย้งเป็นปัญหาที่ใหญ่และเกินความสามารถของคนใดคนหนึ่งที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาได้โดยง่าย และก็เช่นเดียวกันหลักธรรมะต่าง ๆ ก็มีการเสื่อมคลายเนื่องจากขาดความเพียรขาดความตั้งใจ ดังนั้น โดยความเป็นจริง ความแตกแยกหรือความสามัคคีต่างก็เป็นหลักสัจจะธรรมที่มีอยู่คู่กับโลกใบนี้มาอย่างยาวนาน แต่ถึงอย่างไรก็เป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติธรรมหรือหน้าที่เราชาวพุทธ ที่จะต้องเพียรละและป้องกันบาปอกุศล พร้อมทั้งเพียรสร้างและรักษาบุญกุศลหรือคุณงามความดีต่างๆ ไว้ให้มากและยาวนานที่สุด เพื่อให้โลกใบนี้เป็นโลกของความกลม่อันเป็นสุข

เอกสารอ้างอิง : References

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- Phra Brahmaganubhorn (P.A. Payutto). (2008). **Dictionary of Buddhist**. (16th ed.). Bangkok: S.R. Printing Mass Product.
- ไพจิตร ไชยฤทธิ์ และคณะ. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. 23(1), 40-54.
- Chaiyarit, Paichit. et al. (2015). Factors Affecting Happiness at Work of Professional Nurses at Community Hospital in Eastern Region. **The Journal of Faculty of Nursing Burapha University**. 23(1), 40-54.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkorn University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.
- ศิริพร จีรวัดน์กุล และคณะ. (2555). ความสุขกับความพึงพอใจในวิชาชีพของพยาบาลไทย. **วารสารสภาการพยาบาล**. 27(4), 26-42.
- Chirawatkul, Siriporn. et al. (2012). Happiness and Professional Attachment amongst Thai Registered Nurses. **Thai Journal of Nursing Council**. 27(4), 26-42.
- สิวลี ศิริไล. (2555). การปรับกระบวนทัศน์เรื่องจริยธรรมคุณธรรมสำหรับพยาบาลในยุคโลกาภิวัตน์. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย**. 6(2), 1-9.
- Sirilai, S. (2012). Ethical Paradigm Shift of Nurses Globalized Era. **EAU Heritage Journal**. 6(2), 1-9.
- อุทัย สติมั่น. (2557). ศานติภาวนาประยุกต์ : พุทธิปัญญา เพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน. **วารสารปาริชาติ**. 27(3), 22-36.
- Satiman, U. (2014). The Applied Peaceful Development of Meditation: Buddhist Wisdom for the Development of Sustainable Peaceful Society. **Parichart Journal**. 27(3), 22-36.

กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักสังคหวัตถุ :
ศึกษากรณีท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

The Process to Enhance the Corporate Social Responsibility by
Sangahavatthu : A Case Study of Suvarnabhumi Airport

อภิรดี สวณะปรีดี

Aperadee Savanapredi

บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน)

Airports of Thailand Public Company Limited, Thailand.

Email: chanya.s@airportthai.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ตามหลักสังคหวัตถุ (2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในยุคปัจจุบัน (3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

ผลการศึกษา พบว่า จากการศึกษแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในยุคปัจจุบันที่ต้องการให้บุคคลและสังคมดำเนินกิจกรรมด้วยความดีงาม รับผิดชอบต่อส่วนของการกระทำทุกๆ การกระทำ เพื่อสร้างสังคมที่น่าอยู่ องค์กรต่างๆ จึงหันมาให้ความสำคัญกับกระแสของปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัญหาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญในประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในองค์กรภาคธุรกิจ เพื่อป้องกันความขัดแย้งจากการดำเนินการ

ผลจากการวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ พบว่า การดำเนินธุรกิจของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิที่ปฏิบัติตามนโยบายของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ โดยมุ่งหมายให้การดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจ ดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักจริยธรรมการกำกับดูแลที่ดีในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

คำสำคัญ: กระบวนการเสริมสร้าง, ความรับผิดชอบต่อสังคม, หลักสังคหวัตถุ

Abstract

This article is of 3 objectives, i.e. (1) to study the ideas and theories of the Corporate Social Responsibility (CSR) according to Sangahavatthu; (2) to study the ideas and theories of the Corporate Social Responsibility (CSR) in the present; and (3) to analyze the process of strengthening the Corporate Social Responsibility (CSR) of Suvarnabhumi Airport.

From the study, it is found studying the ideas and theories of CSR in the present that need the people and societies to perform activities with the virtue, be in responsible of every action to create the pleasing societies for living, organizations turn to pay attention to the trends of the social and environmental problems, especially the issue of CSR in business organizations to prevent the conflicts from the effects of their business operations.

From studying the process to enhance the CSR of Suvarnabhumi Airport, it is found that its business operation in accordance with the Securities and Exchange Commission with the purpose of making business along with cares for the societies and environments under ethics, and with the good directing as well as supervising, will normally yield the people in societies to live happily, together.

Keywords: The Process to Enhance, Corporate Social Responsibility,
Sangahavatthu

บทนำ

ความรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินธุรกิจ (CSR) เป็นผลของการพัฒนาในการผลักดันให้ผู้คนในสังคมทุกกลุ่มเกิดความตระหนักและหันมาสนใจถึงการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลกิจการที่ดี เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552 : 17; ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2551: 5)

ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility) เรียกสั้นๆว่า “CSR” กระแสของโลกในเรื่อง CSR เริ่มจริงจังมากขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 OECD ซึ่งได้แก่องค์กรของประเศร่ำรวยที่สุดของโลกได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งเคยมีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1976 และมีการปรับแก้ไขมาตลอด จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2000 ได้มีการแก้ไขครั้งใหญ่โดยเอาเรื่อง CSR ใส่เพิ่มมากขึ้น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2551 : 31) เพื่อให้กิจกรรมนั้นยกระดับไปสู่ความยั่งยืน เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพของผู้รับให้เข้มแข็ง สามารถยืนหยัดด้วยตนเองได้ในระยะยาว รวมทั้งถูกต้องตามหลักวิชาการ (SCG, 2553 : 13-14) ดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอก องค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับใกล้ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์กร เช่น ลูกค้า คู่ค้า ครอบครัวของพนักงาน พนักงาน ชุมชนท้องถิ่นที่องค์กรตั้งอยู่ ผลกระทบต่อสังคมในระดับไกล คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรทางอ้อม เช่น คู่แข่ง ประชาชนโดยทั่วไป เป็นต้น การบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (ปราณี เอี่ยมลออภักดี, 2554 : 172-173)

ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (ทสภ.) อยู่ภายใต้การบริหารงานของ บริษัทท่าอากาศยานไทย (จำกัด) มหาชน (ทอท.) ซึ่งมีนโยบายให้ท่าอากาศยานที่อยู่ภายใต้การบริหารงานทุกแห่งจะต้องดำเนินธุรกิจท่าอากาศยานควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Corporate Social Responsibility : CSR) ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จึงให้ความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจท่าอากาศยานที่มีเป้าหมายจะเป็นท่าอากาศยานที่ให้บริการดีเด่นติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลกควบคู่ไปกับการดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งช่วยส่งเสริมและพัฒนาชุมชนโดยรอบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จากการดำเนินกิจการขนส่งทางอากาศก่อให้เกิดผลกระทบจากการบินต่อสิ่งแวดล้อม (Impact of Aviation on Environment) และชุมชนที่อยู่อาศัยโดยรอบอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ จากผลการทำรายงานสิ่งแวดล้อม พบว่า การคาดการณ์ระดับผลกระทบด้านเสียงที่เกิดจากการดำเนินงานของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จะใช้การคาดการณ์ในหน่วย NEF (Noise Exposure Forecast)* ซึ่งจากการกำหนดขององค์กรการบินระหว่าง

* NEF (Noise Exposure Forecast) คือ หน่วยของระดับเสียงที่ใช้ประเมินการได้ยินเสียงในชุมชนเมื่อมีกิจกรรมของท่าอากาศยาน (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2551 :13-15)

60 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

ประเทศ (ICAO) ได้กำหนดว่าพื้นที่ที่มีแนวเส้นเสียง NEF มากกว่า 40 หรือ มีค่าเฉลี่ยความดังของเสียงอยู่ระหว่าง 70-75 DB.A เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบสูงซึ่งพื้นที่ดังกล่าวต้องได้รับค่าชดเชย จัดซื้ออาคาร และโยกย้ายจากการทำอากาศยาน โดยเฉพาะผู้ที่มีผลตรวจสมรรถภาพการได้ยินที่มีแนวโน้มผิดปกติ และอยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีระดับเสียงในเขต NEFมากกว่า 40 ประชาชนควรทราบว่าบ้านเรือนของตน ตั้งอยู่ในพื้นที่เขต NEF ไต เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยให้ความสนใจเรื่องกระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในยุคดั้งเดิมและสมัยปัจจุบัน มีแนวคิดนี้อยู่หรือไม่ มากน้อยเพียงไร ถ้ามีอยู่แนวคิดธุรกิจเพื่อสังคมมีไว้อย่างไรบ้าง โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ตามหลักพุทธธรรมเพื่อให้ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (ทสภ.) สามารถดำเนินงานควบคู่กับการอยู่ร่วมกันกับชุมชนโดยรอบอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในยุคปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิตามหลักสังคหวัตถุ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือ ข้อเขียนงานวิจัยและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ตามหลักพระพุทธศาสนาและแนวคิด ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในยุคปัจจุบัน
2. ศึกษาวิเคราะห์ อธิบาย ดีความและเปรียบเทียบประเด็นสาระสำคัญที่ต้องการแสดงตามกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ที่กำหนดไว้
3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview)
4. สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยที่ได้ มาสรุปผลการศึกษาวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับและนำเสนอผลการสรุปการวิจัยต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

ในการทําวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบตอสังคมตามหลักสังคหวัตถุ : ศึกษารณที่ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ” นี้ มีเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องและสอดคล้องกัน ดังนี้

ความรับผิดชอบทางสังคม (CSR) เป็นแนวคิดที่ว่า บริษัทธุรกิจมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ในทุกด้าน เป็นกิจกรรมที่น้อมนำให้องค์กรและสมาชิกขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน/สังคม เกิดความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชน นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกันในฐานะสมาชิกของชุมชน หรือสังคมเดียวกัน CSR ที่ถูกต้อง ไม่ควรเป็นคำสั่งจากผู้บริหารระดับสูง แต่ควรเป็นสิ่งที่พนักงานมีใจศรัทธาที่จะร่วมกันทำ การดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลที่ดี เพื่อนำไปสู่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ทั้งนี้การปฏิบัติตามนิยาม CSR ที่สามารถยกระดับตนเองไปสู่ความยั่งยืนได้เป็นผลสำเร็จโดยไม่ผิดศีลธรรมจรรยา ไม่เบียดเบียนทุกฝ่าย สามารถสร้างสรรค์ความสุขที่แท้จริงให้กับตนเอง ธุรกิจ รวมทั้งสังคม วัฒนธรรม หรือบริการที่เกี่ยวข้องกับสังคม ชุมชน หรือสิ่งแวดล้อม (Kotler and Lee, 2005: 366; ปราณี เอี่ยมลออภักดิ์, 2554 : 178; อศวิน จินตกานนท์, 2552 : 9)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ CSR หรือ ความรับผิดชอบตอสังคม ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบตอสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบตอสังคม (CSR) ในยุคปัจจุบัน

ความรับผิดชอบตอสังคม (CSR) เป็นการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่คํานึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในองค์กรและในระดับใกล้และไกล รวมถึงคนในชุมชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของบริษัท โดยมุ่งหมายให้การดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจ ดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลที่ดีในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข แนวคิดความรับผิดชอบตอสังคมมีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2535 จากการประชุมที่กรุงริโอเดจาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ประเทศต่างๆ เริ่มต้นตัวกับทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีการเรียกร้องให้มีการเอาใจใส่ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจ การดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรต้องคํานึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในองค์กรและในระดับใกล้และไกล รวมถึงคนในชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของบริษัท โดยมุ่งหมายให้การดำเนินธุรกิจควบคู่ไปกับการใส่ใจ

ดูแลรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักจริยธรรม การกำกับดูแลที่ดีในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข หลักการของความรับผิดชอบต่อสังคม องค์กรทั้งหลายที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมควรระลึกถึงหลักการเหล่านี้ คือ รับผิดชอบต่อผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Accountable) ในการดำเนินการกิจกรรมด้านธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Accountable) รวมทั้งสามารถที่จะตอบคำถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้ กิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องมีความโปร่งใส สามารถเปิดเผยนโยบายและการดำเนินการอย่างชัดเจน มีคุณธรรม จริยธรรม โดยมีองค์ประกอบในการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

2. กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

การดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิเป็นการปฏิบัติงานตามนโยบาย CSR ของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) โดยได้ดำเนินกิจกรรม การกำกับดูแลกิจการที่ดี มีระบบบริหารจัดการอย่างรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการอย่างโปร่งใส เท่าเทียม เป็นธรรม มีประสิทธิภาพสามารถตรวจสอบได้ เป็นการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมีเป้าหมายในการคืนกำไรสู่สังคม โดยเน้นการทำงานร่วมกันของพนักงาน ชุมชน และสังคม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับชุมชนและสังคม (บุชบา ภูสกุล, ผู้เชี่ยวชาญ ทอท.) และจากการที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ได้ลงพื้นที่พบปะเยี่ยมเยียนชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจใน การพัฒนาท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ เนื่องจากในอดีตผู้บริหารระดับสูงได้เคยให้คำมั่นสัญญากับประชาชนที่ได้รับผลกระทบแต่ไม่สามารถปฏิบัติตามคำสัญญาได้และจากการลงพื้นที่ได้นำข้อมูลจากชุมชนมานำเสนอเพื่อพิจารณา

การปฏิบัติงานในหลายกิจกรรมที่ผ่านมาได้รับความพอใจจากข้าราชการฝ่ายปกครอง ผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชน รวมทั้งการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต เพื่อสนับสนุนให้ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิเป็น HUB ต่อไปในอนาคต (หัวหน้างานวิชาการ ฝ่ายกิจการพิเศษ และมวลชนสัมพันธ์) เช่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านสังคมชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬา ด้านสาธารณสุข ประโยชน์ ด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตของท้องถิ่น ผ่านกระบวนการของโครงการต่างๆ เช่น โครงการด้านการศึกษา โครงการด้านเศรษฐกิจพอเพียง โครงการด้านสิ่งแวดล้อม โครงการด้านเศรษฐกิจชุมชน โครงการด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และ โครงการด้านอื่นๆ ได้แก่

1) โครงการ “ค่ายสีน้ำ” เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีความรักในศิลปะและได้เรียนรู้เทคนิคการวาดภาพด้วยสีน้ำ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อ ทสภ.

2) โครงการ “สุวรรณภูมิติวเข้มภาษาไทย” เพื่อส่งเสริมความรู้ภาษาไทยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อปรับพื้นฐานในการสอบความรู้รอบดปลายช่วงชั้นของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน O-NET และ การสอบความรู้ขั้นสูงของวิชาต่างๆ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่จะเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐ A-NET

3) โครงการ “พำนองท่องสุวรรณภูมิ” เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับภารกิจและบทบาทที่สำคัญของ ทสภ. ที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาประเทศและชุมชน โดยรอบเข้าร่วมโครงการ

4) โครงการ “เพิ่มพื้นที่สีเขียวโดยรอบ ทสภ.” ได้ดำเนินการจัดโครงการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การลดภาวะโลกร้อน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนโดยรอบ เพื่อให้นักเรียนได้นำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริง เพื่อเป็นการเพิ่มและเสริมสร้างคุณภาพอากาศช่วยลดมลพิษและช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิต

5) โครงการ “ตลาดนัดแรงงาน” ทสภ. ขอความร่วมมือผู้ประกอบการ บริษัทคู่ค้าที่มีสัญญา กับ ทสภ. มาเปิดรับสมัครประชาชนที่อาศัยอยู่และมีภูมิลำเนาหรือทะเบียนบ้านในจังหวัดสมุทรปราการและเขตลาดกระบัง กทม. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนโดยรอบ ทสภ. มีโอกาสเข้ามาทำงานใน ทสภ. และเพื่อให้แรงงานได้มีโอกาสพบปะบริษัทโดยตรง

6) กิจกรรม “งานวันเด็กแห่งชาติ” และ สนับสนุนกิจกรรมด้านต่างๆ ของชุมชน โดยรอบ ทสภ.

ฯลฯ

จากการดำเนินการตามโครงการที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นส่งผลให้ทำอากาศยานสุวรรณภูมิ สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่น ได้รับการยอมรับจาก ผู้นำศาสนา ข้าราชการ และประชาชนในพื้นที่ และจากการลงพื้นที่สามารถสรุปผลการสะท้อนคิดโดยสรุปดังนี้

“การที่สนามบินจัดโครงการเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพให้แก่ชุมชน รวมทั้งได้จัดโครงการด้านการศึกษาและการกีฬาให้กับเยาวชนนับเป็นสิ่งที่ดี จะส่งผลดีต่อสนามบินเอง จะทำให้ชาวบ้านยอมรับมากยิ่งขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะลดลง การจัดโครงการเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพให้แก่ชุมชน รวมทั้งได้จัดโครงการด้านการศึกษาและการกีฬาให้กับเยาวชนนับเป็นสิ่งที่ดี” (นายอำเภอบางพลี)

“การส่งเสริมการศึกษาให้กับโรงเรียนที่อยู่โดยรอบ ทำให้ได้รับความรู้ในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นจากในห้องเรียนของโรงเรียน นักเรียนได้รับความรู้จากประสบการณ์จริง แต่ก็กังวล ต่อปัญหาการได้ยินของเด็ก” (ประชาชนหมู่ 11)

จากข้อมูลในเบื้องต้นแสดงถึงผลดีที่ทำอากาศยานสุวรรณภูมิได้รับการยอมรับจาก ข้าราชการ ประชาชนในพื้นที่ที่ได้สะท้อนออกมาในด้านดี แต่ข้อมูลจากการสะท้อนคิดต่อการ

ดำเนินงานของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในการจัดทำโครงการต่างๆ ที่ผ่านมานั้น ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน ดังผลการสะท้อนคิด โดยสังเขป ดังนี้

“ในบางโครงการนั้น ก็ถือว่าตรงกับความต้องการของชุมชน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดต่างๆ ในเรื่องงบประมาณอยู่ ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์ไม่เต็มที่มากนัก” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางพลี)

“โครงการที่นำเสนอในแต่ละโครงการ ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน เพราะขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิดโครงการต่างๆ ทำให้โครงการต่างๆ ที่จัดขึ้นไม่สามารถนำไปต่อยอดได้” (ประชาชน หมู่ 3 ต.บางโฉลง อ.บางพลี)

“การทำโครงการกับชุมชน เป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดี แต่โครงการนั้นยังไม่ตรงกับความต้องการ เพราะยังขาดความยั่งยืนในการนำมาต่อยอดในการดำเนินกิจกรรมให้เป็นรูปธรรม”

“มีโครงการที่ตรงและไม่ตรง เพราะขาดการประสานขอข้อมูลจากชุมชนโดยตรง คิดโครงการโดยสนามบินเอง” (ประชาชน หมู่ 11 ต.บางพลีใหญ่)

“การดำเนินโครงการต่างๆ ยังไม่ตรงกับความต้องการ เพราะโครงการส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่โรงเรียนมากกว่าชุมชน และโครงการบางโครงการชุมชนที่อยู่ใกล้กับสนามบินก็ไม่ได้รับประโยชน์จากการจัดโครงการนั้นๆ” (ประชาชน หมู่ 11 ต.บางปลา อ.บางพลี)

สรุป ทสภ. ได้ดำเนินการจัดให้มีระบบบริหารจัดการอย่างรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบในการจัดการอย่างโปร่งใส เท่าเทียม เป็นธรรม มีประสิทธิภาพสามารถตรวจสอบได้ สอดคล้องกับแนวคิด CSR ที่มีจุดกำเนิดมาจากตะวันตก ที่ต้องการให้บุคคลและสังคมดำเนินกิจกรรมด้วยความดีงาม มีความรับผิดชอบต่อส่วนของการกระทำทุกๆ การกระทำ เพื่อสร้างสังคมที่น่าอยู่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กรและสังคมอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติต่อแรงงานอย่างเป็นธรรม และการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมทางสังคม หรือ มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินธุรกิจ

3. วิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิตามหลักสังคหวัตถุ

แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของพระพุทธศาสนา นั้นมีมาต่อนับตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ทรงให้หลักการไว้ โดยเฉพาะหลักเมตตาและกรุณาซึ่งเป็นหลักที่บุคคลจะพึงมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นความเมตตาเสมอเหมือนเท่าเทียมกัน ฉะนั้นหลักการความรับผิดชอบต่อสังคมหรือบุคคลอื่นๆ จึงเริ่มต้นจากความกรุณาภายในจิตใจของบุคคลแล้วแผ่ขยายความปรารถนาดีนั้นไปยังสรรพสัตว์และสรรพสิ่งเพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยมีเจริญปัญญาควบคู่กับความกรุณาที่ประสานการจัดการเพื่อคุ้มครองชีวิตที่ตีร่วมกัน ฉะนั้น หลักการของพระพุทธศาสนา คือ เมตตา กรุณา และปัญญา

รวมทั้งศีลธรรม จึงเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดั่งงามและเกื้อกูลต่อกันอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งนี้ย่อมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคคลและสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ในที่นี้ จะกล่าวถึงหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในมิติต่างๆ โดยเปรียบเทียบกับหลักของ CSR ผู้วิจัยจะนำเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ หลักสังคหวัตถุ 4 [องจตุกก (ไทย) 21/32/50-51] หลักแห่งการสร้างความเกื้อกูลต่อกัน เป็นหลักคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนเอาไว้เป็นหลักการประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคี มีความเกื้อกูลต่อกัน ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ดังนี้

1) ทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน เสียสละช่วยเหลือกัน ด้วยการให้สิ่งของหรือให้ความรู้ การแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรี มีความโอบอ้อมอารี ในประเด็นแนวคิดเรื่องทานกับความรับผิดชอบต่อสังคมของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ จะสอดคล้องกับโครงการของการท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (ทสภ.) ที่รับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1) โครงการ “ศาสนาอุปถัมภ์” เพื่อทำนุบำรุงศาสนา โดยทางพุทธศาสนาได้ถวายเทียนพรรษา เครื่องไทยธรรม และจัดปัจจัยแก่วัดโดยรอบ ทสภ. ปีละจำนวน 12 วัด รวมทั้งมีการจัดทอดกฐินให้กับวัดต่างๆ โดยรอบ ทสภ. เป็นประจำทุกปีตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา และทางศาสนาอิสลามได้มอบอินทผลัมให้แก่มัสยิดโดยรอบ ทสภ. จำนวน 4 มัสยิด เนื่องในเทศกาลรอมฎอน

2) โครงการ “มอบเวชภัณฑ์” เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ปี 2554 ในพื้นที่โดยรอบ ทสภ.

3) โครงการ “มอบถุงยังชีพ” แก่ผู้ประสบอุทกภัยซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่โดยรอบ ทสภ. ปี 2554

3) โครงการ “มอบอุปกรณ์เครื่องนอน” แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตลาดกระบัง กทม.

4) โครงการ “มอบรถเข็นแก่คนพิการ” ที่อาศัยอยู่ในชุมชนโดยรอบ ทสภ.

ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า โครงการอุปถัมภ์ทางศาสนาและโครงการจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิตามที่กล่าวมานี้ล้วนสอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาข้อทานในสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ธรรมทานหรือวิทยาทานการให้ความรู้และทักษะในด้านต่างๆ และอามิสทานการให้ทั้งวัตถุสิ่งของและอุปกรณ์ต่างๆ แก่โรงเรียน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนนั้น ย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ

2) **ปิยวาจา** คือ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก สื่อสารกันด้วยความรัก หรือมีวาจาซาบซึ้งใจ การกล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวานทำให้เกิดไมตรี รักใคร่นับถือ ตลอดถึงการใช้คำที่เป็นประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เมื่อวิเคราะห์แล้วจะสอดคล้องกับการทำงานของเจ้าหน้าที่

ชุมชนสัมพันธ์ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ที่จะต้องใช้วาจาในการลงพื้นที่ที่พบปะเยี่ยมเยียนชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงแก่ชาวบ้านโดยรอบ ทสภ. ดังที่การลงพื้นที่ที่พบปะเยี่ยมเยียนชุมชนและการทำโครงการให้กับชุมชนโดยรอบท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ช่วยสร้างความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ให้มีความแน่นแฟ้นดังที่ประชาชนได้แสดงความเห็นโดยสังเขป ดังนี้

“เท่าที่ผ่านมาการลงพื้นที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้มีความแน่นแฟ้นแต่ยังไม่มากนักแต่ก็ยังคงดีกว่าที่ไม่ลงมา การลงมาพบปะกับชาวบ้านเป็นแสดงออกที่ดี” (นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางพลี จ.สมุทรปราการ)

“การลงพื้นที่ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ เพราะการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกของความเป็นพวกเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการดำเนินงานมากขึ้น” (นายอำเภอบางพลี)

“การที่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ สื่อสารกับชาวบ้านด้วยความเคารพ ช่วยลดระดับความขัดแย้งในระดับหนึ่ง แต่การได้รับข้อมูลขาดความสม่ำเสมอ มีความล่าช้าไม่ทั่วถึง” (ประชาชน หมู่ 3 ต.บางโหลง อ.บางพลี)

จากข้อมูลในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ เพราะว่าการลงพื้นที่ทุกครั้งต้องมีการพูดคุยด้วยปิยวาจา คือ วาจาอ่อนหวานไม่กระด้าง ไม่กระทบผู้อื่น ซึ่งเป็นการรับผิดชอบต่อสังคมในด้านการพูดที่สร้างสรรค์ พูดให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน ในประเด็นของความแตกฉานของคนในสังคมที่พบบ่อยมักจะมีสาเหตุมาจากพูดที่ไม่สร้างสรรค์ คือเป็นคำพูดกระทบกระทั่งกันทั้งสิ้น

3) **อัตถจริยา** หมายถึง ความเป็นผู้มีน้ำใจ รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่น หรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส เป็นการประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2551 : 143) เมื่อวิเคราะห์แล้วในประเด็นแนวคิดเรื่องอัตถจริยากับความรับผิดชอบต่อสังคม จะสอดคล้องกับโครงการของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิดังนี้คือ

- 1) โครงการ “แม่บ้านคนเก่ง”
- 2) โครงการ “สุวรรณภูมิแฟร์”
- 3) โครงการ “ตลาดนัดแรงงาน”
- 4) โครงการ “สุวรรณภูมิรักกีฬาชายเลน”
- 5) โครงการ “สวนหย่อม AOT เพื่อสุขภาพผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบางพลี”
- 6) โครงการ “พาน้องปิ่น ท่องสุวรรณภูมิ”

จะเห็นได้ว่าโครงการ และกิจกรรมที่นำเสนอมาแล้วนี้ล้วนเป็นการประพฤติหรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและแสดงออกถึงรับผิดชอบต่อสังคมโดยตรง

4) **สมานัตตตา** คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว ก็คือ ความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อวิเคราะห์แล้วในประเด็นเรื่องแนวคิดเรื่องสมานัตตตากับความรับผิดชอบต่อสังคมการทำอากาศยานสุวรรณภูมิจะสอดคล้องกับโครงการด้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1) โครงการ “เยาวชนสุวรรณภูมิ” โดยนำนักเรียนโดยรอบไปเข้าค่ายเพื่ออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือการลดภาวะโลกร้อนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้ให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้มาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งโครงการดังกล่าวได้จัดมาตั้งแต่ปี 2551-2556

2) โครงการ “รักษ์โรงเรียน” เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและลดภาวะโลกร้อนมาปฏิบัติในโรงเรียน

ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 นั้นเป็นเสมือนเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นตัวแบบหรือวิธีการในการดำเนินกิจกรรม CSR ขององค์กร คือ การเสียสละวัตถุดิบของ การพูดที่เป็นประโยชน์ การทำประโยชน์ และการเสมอต้นเสมอปลาย เป็นเครื่องมือสำคัญยิ่งที่จะทำให้เข้าใจลักษณะรูปแบบการดำเนินการ CSR อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สรุป

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ส่งผลกระทบที่เกิดจากธุรกิจการบินต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับโลก และ ระดับท้องถิ่น ซึ่งลักษณะของการบินส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการขนส่งทางอากาศที่เชื่อมโยงกันระหว่างประเทศและระหว่างภูมิภาคต่างๆ ของโลก ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงมิได้ถูกจำกัดอยู่ภายในขอบเขตทางภูมิศาสตร์หรือเขตการปกครองของแต่ละประเทศ แต่ส่งผลในลักษณะภาพรวมทั้งหมดในระดับโลกโดยผลกระทบหลักที่มาจากการบิน คือ การปล่อยมลพิษทางอากาศซึ่งส่วนใหญ่เป็นก๊าซเรือนกระจก และเป็นต้นเหตุของปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก และ ผลกระทบจากการบินในระดับท้องถิ่นเกิดจากการดำเนินงานของท่าอากาศยานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการบิน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงมีความซับซ้อนหลากหลายทั้งในตัวมลพิษที่เกิดขึ้นลักษณะของผลกระทบรวมถึงผู้ได้รับผลกระทบด้วยคือผลกระทบทางด้านมลภาวะทางเสียงและมลพิษทางอากาศ ซึ่งเกิดจากไอเสียเครื่องยนต์อากาศยานและการจราจรติดขัดมากขึ้น

ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของคนรอบข้างเป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญ มากกว่าเสีย นินทาว่าร้าย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของสังคมว่า ชั้นแรกให้ปรับที่ตัวของเราเองก่อนคือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนน่ารักเสียก่อน โดยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4

ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนผูกใจคนและประสานหมู่ชนให้มีความสามัคคีเป็น
หลักธรรมที่ทำให้คนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นการปลูกไมตรีเตมิน้ำใจต่อกัน ทำให้
สังคมเป็นสุข สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบ ทสภ. พบว่าผลกระทบที่เกิดจาก
การดำเนินงานของ ทสภ. คือ ผลกระทบทางด้านมลภาวะทางเสียงและมลพิษทางอากาศ ซึ่ง
เกิดจากไอเสียเครื่องยนต์อากาศยาน ในช่วงปี 2549 ที่ ทสภ. เปิดให้บริการ ชุมชนโดยรอบยัง
ไม่สามารถปรับตัวได้ ส่งผลต่อการนอน เสียงของอากาศยานทำให้นอนไม่หลับ ทำให้วิถีชีวิต
ของชุมชนดั้งเดิมเปลี่ยนไป มีคนต่างถิ่นย้ายสำมะโนครัวมาอยู่เป็นจำนวนมาก การจราจรติดขัด
มากขึ้น การทำโครงการต่างๆ จะเน้นทำโครงการให้กับเยาวชนมากกว่าชุมชน จัดทำโครงการ
ไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน ขาดการมีส่วนร่วม ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร
ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) ทสภ. ควรรับฟังความคิดเห็นของชุมชนในการจัดทำโครงการ เนื่องจากที่ผ่านมา
โครงการได้รับการจัดสรรไม่ทั่วถึงและไม่หลากหลาย บางโครงการขาดการดำเนินงานอย่าง
ต่อเนื่อง

2) ลงพื้นที่พบปะเยี่ยมเยียนชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน
และเป็นข้อเท็จจริง เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนจะได้รับข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

3) นโยบายในด้านการบริหารไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารมีการเปลี่ยนแปลง
ตามกระแสของการเมือง ส่งผลให้นโยบายขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้บริหารที่รับผิดชอบ
ขาดความรู้ ความเข้าใจด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ดังนั้น ผู้ที่จะเข้ามาบริหารควร
ได้รับการอบรมความรู้และเข้าใจในกระบวนการ รวมทั้งต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการ
บริหารงานด้าน CSR

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ประเด็นที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นประเด็นที่ควรค่าแก่การศึกษา
เพิ่มเติมเพื่อให้การวิจัยชัดเจนมากขึ้นกว่านี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) ผู้บริหารกับการสร้างองค์ความรู้ด้าน CSR
- 2) บทบาทของชุมชนต้นแบบด้าน CSR ควรเป็นอย่างไร : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

เอกสารอ้างอิง : References

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2551). **ความรู้เกี่ยวกับเสียงดังจากสนามบินและการดูแลสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Department of Disease Control Ministry of Public Health. (2008). **Knowledge about the Noise from the Airport and Health Care**. Bangkok: Cooperatives of Thailand.
- นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางพลี. **สัมภาษณ์**. 19 มกราคม 2558.
- Bangplee Municipal Mayor. **Interview**. 19 January 2015.
- นายอำเภอบางพลี. **สัมภาษณ์**. 19 มกราคม 2558.
- District Chief Officer, Bangplee. **Interview**. 14 January 2015.
- ประชาชน ม.3 ต.บางโฉลง อ.บางพลี. **สัมภาษณ์**. 28 มกราคม 2558.
- The Citizens M. 3, T. Bangchalong, Bangplee. **Interview**. 28 January 2015.
- ประชาชน หมู่ 11 ต.บางพลีใหญ่ อ.บางพลี. **สัมภาษณ์**. 28 มกราคม 2558.
- The Citizens M. 11, T. Bangpleeyai, Bangplee. **Interview**. 28 January 2015.
- ประชาชน หมู่ 11 ต.บางปลา อ.บางพลี. **สัมภาษณ์**. 30 มกราคม 2558.
- The Citizens M. 11, T. Bangpla, Bangplee. **Interview**. 30 January 2015.
- ปราณี เอี่ยมละอองภักดี. (2554). การผสมผสานความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจกับห่วงโซ่คุณค่าเพื่อสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**. 13(2), 172-173.
- Eamlaorpakdee, P. (2011). Integrated Corporate Social Responsibility across the Value Chain for A Green Environment: A Case Study of Toyota Motor (Thailand) Company, Limited. **University of the Thai Chamber of Commerce Journal**. 31(2), 171-179.
- ผู้เชี่ยวชาญ 9 ทอท.. **สัมภาษณ์**. 19 มกราคม 2558.
- Experts 9. Airports of Thailand Public Company Limited (AOT). **Interview**. 19 January 2015.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์..
- P. A. Payutto. (2008). **Dictionary of Buddhism**. (16th ed). Nonthaburi: S.R. Printing-mass product.

70 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร (อบอุ่น). (2551). “CSR: บทบาทและความสัมพันธ์กับองค์กร
พระพุทธศาสนา”. ใน **รวมบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนากับจริย
ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phramaha Suthit Abhakaro. (2008). CSR: The Role and Relationship of Buddhist
Organizations. In **Includes technical Articles Buddhism and Ethics**.
Bangkok:

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2551). **เข็มทิศธุรกิจเพื่อสังคม : Corporate Social
Responsibility Guidelines**. กรุงเทพมหานคร: ไอคอนพรินติ้ง.

The Stock Exchange of Thailand. (2008). **Corporate Social Responsibility
Guidelines**. Bangkok: Icon Printing.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

MCU. (1996). **Tripitaka : Thai version**. BKK: MUC Press.

หัวหน้างานวิชาการ ฝ่ายกิจการพิเศษและมวลชนสัมพันธ์ ทสภ.. **สัมภาษณ์**. 19 มกราคม
2558.

Head of Academic Affairs and Special Masses, Suvarnabhumi Airport. **Interview**.
19 January 2015.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). **ความรับผิดชอบต่อสังคม**.
กรุงเทพมหานคร: ก. กลพิมพ์.

Government Information System. (2009). **Corporate Social Responsibility**.
Bangkok: K. Kol Printing.

อัศวิน จินตกานนท์. (2552). **เข้าใจ CSR สร้างสรรค์ พัฒนา อย่างมีจริยธรรม**.
กรุงเทพมหานคร: กลุ่มบริษัททีเอ็ม.

Jintakanonta, A. (2009). **Understand the Ethical Development of Creative
CSR**. Bangkok: Team Group.

SCG. (2553). **CSR ด้วยหัวใจ ใครๆ ก็ทำได้**. กรุงเทพมหานคร: SCG.

SCG. (2010). **CSR from Mind**. : Bangkok: SCG.

Kotler P. and Lee N.. **Corporate Social Responsibility**. New Jersey: John Wiley
& Sons, 2005.

เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

Catanā and Moral Responsibility in Buddhist Ethics Perspective

นคร จันทรราช

Nakhon Jantharach

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Email: nakhonsingh@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการนำเสนอการศึกษาปัญหาว่าด้วยเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรม พบว่า เจตนา คือ ความตั้งใจในการกระทำกรรมที่ประกอบด้วยกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาซึ่งแสดงออกผ่านไตรทวาร คือ กาย วาจา ใจ ส่วนความรับผิดชอบทางศีลธรรม คือ การได้รับผลของกรรมที่เกิดจากการกระทำ ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมนี้มีการเสนอ 4 กรณีตัวอย่างเพื่อตอบปัญหาว่าเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ การศึกษาพบว่า เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมมีความสัมพันธ์กันอยู่ 1 กรณี คือ ในกรณีผู้กระทำมีเจตนาและมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมเป็นการกระทำกรรมของปุถุชน ส่วนเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมไม่มีความสัมพันธ์กันมี 3 กรณี คือ ในกรณีที่ผู้กระทำมีเจตนาและไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมเป็นการกระทำกรรมของพระอรหันต์ และในกรณีที่ผู้กระทำไม่มีเจตนาและต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม เป็นการให้ผลของกรรมในอดีตที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำกรรมในปัจจุบันของปุถุชนและพระอรหันต์

ผู้เขียนมีทัศนะว่าปัญหาเรื่องเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์มีความสัมพันธ์กันและไม่มีความสัมพันธ์กันนั้น เป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม โดยเฉพาะระยะเวลาในการให้ผลของกรรมมีความต่างกัน กล่าวคือ การกระทำกรรมบางอย่างให้ผลในชาตินี้ การกระทำกรรมบางอย่างให้ผลในชาติต่อไป ทำให้เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมไม่มีปัญหาและมีปัญหาเรื่องของความสัมพันธ์กัน

คำสำคัญ: เจตนา, ความรับผิดชอบทางศีลธรรม, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

This article entitled The Intention and Moral Responsibility in Buddhist Ethical Perspective is purposely made to study on how the relationship between intention and moral responsibility is connected. This is documentary research.

In the study, it was found that the intention is a man's will to act through three kinds of action, bodily, verbal and mental action. As regards moral responsibility, it means getting the result of what one has done. In the study of the relationship between intention and moral responsibility, four cases of examples have been shown here in order to answer as to whether or not the intention is always bound by moral responsibility. The study showed that there is only one case that the intention and moral responsibility are necessarily bound, namely in the case of a worldly doer whose intention is present thereby binding moral responsibility, but there are other three cases that the intention and moral responsibility are not necessarily connected, that are, in the case of Arahanta whose intention is present and thereby binding no moral responsibility despite having intention, in the case of a worldly doer and Arahanta whose past actions which have not involved in the present actions is without intention and thereby binding no moral responsibility and in the case of a worldly doer whose intention is not present and thereby binding not moral responsibility; such an action becomes a mere non-action.

In this research, a researcher is of the view that according to Buddhist ethics, the problem that whether or not the intention and moral responsibility have mutual relationship is a matter of the law of Kamma especially the time concerning the difference of its retribution, to wit: some Kamma yields its retribution in the present birth and some Kamma next birth, in such phenomena the intention and moral responsibility become problematic giving rise to the problem of its relationship.

Keywords: Intention, Moral Responsibility, Buddhist Ethics

บทนำ

ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ยอมรับการกระทำและผลของการกระทำของมนุษย์โดยไม่ยอมรับการบังการหรือการดลบันดาลของเทพเจ้าทั้งหลาย โดยเฉพาะการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจ เป็นตัวชี้แนะและกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์เป็นแกนนำในการริเริ่ม ประชุมแต่ง สร้างสรรค์ทุกอย่างทั้งการกระทำทางกาย วาจา และใจ จะเป็นการกระทำดีหรือการกระทำชั่วก็ตาม การกระทำที่จะจัดเป็นกรรมได้นั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หากเป็นการกระทำที่ปราศจากเจตนาแล้วไม่จัดเป็นกรรม จัดเป็นเพียงกิริยาเท่านั้น กล่าวคือเป็นอาการสักแต่ว่ากระทำ ไม่ก่อให้เกิดผลดีผลชั่วทางศีลธรรมแก่ผู้กระทำ ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลจงใจแล้ว จึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” [อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577] ดังนั้น เมื่อมนุษย์กระทำการที่ประกอบด้วยเจตนาแล้ว กรรมนั้นจะต้องมีผลที่เกิดขึ้นตามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้เสมอ เพราะขึ้นชื่อว่ากรรมทั้งหลายแล้วย่อมไม่ว่างจากผลก็คือ วิบากกรรมซึ่งเป็นความรับผิดชอบทางศีลธรรมนั่นเอง กรรมที่จะมีผลหรือวิบากต้องเป็นการกระทำที่มีเจตนาเป็นตัวนำ จึงเป็นที่แน่ชัดว่าเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรม ต่างเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและกันในการกระทำของมนุษย์ ด้วยความเป็นเหตุปัจจัยต่อกันและกันเช่นนี้ เพราะกรรมและผลของกรรมเป็นเรื่องของกฎของเหตุผลที่ดำเนินไปตามกฎของกรรมนิยาม ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการวินิจฉัยดูว่า เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมมีความสัมพันธ์อย่างไร เพื่อตอบโจทย์เรื่องเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมต่อไป โดยผู้เขียนได้ตั้งประเด็นปัญหาที่ต้องการวินิจฉัยไว้ 4 ประเด็น คือ

- ประเด็นที่ 1 ผู้กระทำความผิดมีเจตนาและมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม
- ประเด็นที่ 2 ผู้กระทำความผิดมีเจตนาและไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม
- ประเด็นที่ 3 ผู้กระทำความผิดไม่มีเจตนาและมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม
- ประเด็นที่ 4 ผู้กระทำความผิดไม่มีเจตนาและไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม

จากประเด็นการศึกษาจำนวน 4 ประเด็นข้างต้น ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตบางประการในความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมต่างดำเนินไปตามกฎแห่งกรรมที่มีความแน่นอน แม้ในบางกรณีการกระทำกรรมกับผลของกรรมมีผลลัพธ์ที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น ทำดีแล้วได้ชั่วและทำชั่วแล้วได้ดี ปัญหานี้หากวินิจฉัยอย่างละเอียดตามเงื่อนไขของการกระทำกรรมผ่านเรื่องของ “เจตนา” แล้ว ในท้ายที่สุดผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่าตราบใดที่ผู้กระทำความผิดด้วยเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ตราบนั้นผู้กระทำความผิดย่อมรู้ดีด้วยตนเองเสมอว่า “ตนทำกรรมอะไร” และจักต้องได้รับวิบากกรรมคือผลของกรรมอย่างแน่นอน

เจตนาและความรับผิดชอบทางศีลธรรมในพุทธจริยศาสตร์

ความหมายของเจตนา

คำว่า เจตนา คือ ความตั้งใจความมุ่งหมาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ภาวะที่จิตใจที่เป็นตัวการสำคัญในการกระทำความผิด [วิ.มหา. (ไทย) 1/167/139] เป็นสิ่งกำหนดและเป็นการเลือกตัดสินใจในการกระทำต่างๆ [อภิ.สง. (ไทย) 34/5/28] ดังพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่าเรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม” [อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577] จากพุทธพจน์แสดงให้เห็นว่าการกระทำความผิดของมนุษย์จำต้องประกอบด้วยเจตนาในการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ หากเป็นการกระทำที่ปราศจากเจตนาแล้ว การกระทำนั้นไม่เรียกว่าเป็นการกระทำแต่เป็นเพียงสักว่ากิริยา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2557) เท่านั้นจึงเป็นที่แน่ชัดได้ว่าการกระทำความผิดตามหลักพุทธจริยศาสตร์จะเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาไม่ได้ ทั้งในส่วนที่เป็นกรรมดีและกรรมไม่ดี เพราะเจตนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการกระทำความผิดของมนุษย์และผลที่เกิดขึ้นต้องมีความสมควรแก่การกระทำที่แน่นอน

บ่อเกิดของเจตนา

เจตนาตามหลักพุทธจริยศาสตร์มีความเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเพราะเจตนาอันเป็นความตั้งใจหรือความจงใจกระทำความผิดซึ่งกำหนดให้มนุษย์กระทำความผิดและกรรมชั่วโดยมี บ่อเกิด 2 อย่าง คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2551)

1. กุศลมูล คือ มูลเหตุของการกระทำที่ดี เมื่อประกอบกับเจตนาเรียกว่า กุศลเจตนา เป็นความตั้งใจที่ดี ส่งผลทำให้เกิดการกระทำที่ดีเรียกว่า กุศลกรรม คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีมี 3 อย่าง คือ อโลภะ ได้แก่ ความไม่ย่อภาคได้ อโทสะ คือ ความประทุษร้าย และอโมหะ หมายถึง ความไม่หลงผิดกล่าวคือมีปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง หากแสดงออกมาเป็นการกระทำเรียกว่า สุจริต โดยมีกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต โดยมีกุศลมูลเป็นสาเหตุพื้นฐานของการกระทำและผลที่เกิดขึ้นก็เป็นการกระทำที่ดี

2. อกุศลมูล หมายถึง มูลเหตุของการกระทำที่ไม่ดี เมื่อประกอบกับเจตนาเรียกว่า อกุศลเจตนาเป็นความตั้งใจที่ไม่ดีส่งผลทำให้เกิดการกระทำที่ไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่ไม่ดีมี 3 อย่างคือ โลภะ หมายถึง ความย่อภาคได้ โทสะ ได้แก่ ความประทุษร้าย และโมหะ คือ ความหลงผิด หากแสดงออกมาเป็นการกระทำเรียกว่าทุจริต โดยมีกายทุจริต วจิตุจรีต และมโนทุจริต โดยมีอกุศลมูลเป็นสาเหตุในการกระทำและผลที่เกิดขึ้นก็เป็นการกระทำที่ไม่ดี

จะเห็นว่า เจตนาอันมีบ่อเกิดมาจากกุศลมูลและอกุศลมูล ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือว่าเจตนาอันมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบทางศีลธรรม ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลที่เป็นต้นตอหรือบ่อเกิดแห่งการกระทำที่ดี การกระทำนั้นก็จัดเป็นการกระทำที่ดี หากเป็นเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูลที่เป็นต้นตอหรือบ่อเกิดแห่งการกระทำที่ผิด การกระทำนั้นก็จัดเป็นการ

กระทำที่ไม่ดี เป็นที่แน่ชัดว่า เจตนาตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นตัวการกระทำกรรมตลอดจนเป็นตัวกำหนดแนวทางว่ามนุษย์ควรจะเกี่ยวข้องกันแบบไหนอย่างไร จะเลือกรับอะไรหรือไม่ มีปฏิกริยาต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างไร จะปรุงแปรคัดแปลงแต่เสริมโลกอย่างไร หากการกระทำใดได้เจตนาการกระทำนั้นไม่จัดว่าเป็นกรรม และไม่มีผลทางศีลธรรมตามหลักของกรรมนิยาม กล่าวคือไม่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม

ความสำคัญของเจตนา

เจตนามีความสำคัญต่อการกระทำ เพราะตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือว่าการกระทำสิ่งใดของมนุษย์ต้องมีเจตนาเป็นตัวนำและกำหนดทิศทางแห่งการกระทำของมนุษย์ โดยทำหน้าที่ริเริ่มปรุงแต่งและสร้างสรรค์ทุกอย่าง (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2538) การกระทำจะมีค่าทางศีลธรรมหรือไม่อย่างไรสามารถตัดสินได้ด้วยการพิจารณาองค์ประกอบดังนี้

1. ดูว่าการกระทำนั้นมีเจตนาหรือไม่

2. หากมีเจตนา ก็ดูต่อว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลหรืออกุศลมูล หากเกิดจากเจตนา กุศลมูลถือว่าเป็นกรรมดี แต่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าเป็นกรรมชั่ว

จากหลักการข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หากการกระทำใดเป็นไปตามเงื่อนไขข้างต้น ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม เพราะการกระทำนั้นสามารถตรวจสอบได้ว่าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือไม่อย่างไร หากมีเจตนาที่ตรวจสอบต่อไปว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลหรืออกุศลมูล เพราะกุศลมูลและอกุศลมูลนั้นเป็นบ่อเกิดของการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมล้วนเกี่ยวข้องกับการมีเจตนาทั้งสิ้น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556) เช่น การลักขโมย ย่อมเกิดจากเจตนาที่เป็นอกุศล การกระทำที่เกิดจากอกุศลเป็นพื้นฐาน ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี เมื่อลงมือทำแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ถือเป็นกรกระทำที่ผิดศีลและผิดกฎหมาย การขโมยย่อมก่อให้เกิดทั้งโทษและความทุกข์แก่ตนเอง

ความหมายของความรับผิดชอบทางศีลธรรม

ความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์หมายถึงเอาผลที่เกิดจากการกระทำกรรมทั้งที่เป็นกรรมดีและกรรมชั่ว หากการกระทำกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาแล้ว สิ่งที่จะตามมาคือ ความรับผิดชอบทางศีลธรรม [ม.ม. (ไทย) 13/707/648] ความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นผลที่ดำเนินไปตามกฎแห่งกรรม กล่าวคือ หากผู้กระทำกรรมมีเจตนาในการกระทำกรรมอย่างไร ผู้กระทำย่อมได้รับผลของกรรมตามเจตนา นั้น เช่น หากผู้กระทำกรรมมีเจตนาดี ย่อมได้รับผลดี หากผู้กระทำกรรมมีเจตนาชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว ประเด็นคำถามคือ การกระทำเช่นใดที่ผู้กระทำควรมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม ปัญหานี้เกิดจากการประเมินการกระทำของมนุษย์ว่ามนุษย์มีเจตนาในการกระทำหรือไม่อย่างไร (วิทย์ วิศท

เวทย์, 2547 : 99-122) โดยบางทัศนะบอกว่ามนุษย์มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมเพราะมีเจตนาในการกระทำ บางทัศนะบอกว่ามนุษย์ไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมเพราะไม่มีเจตนา (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546) เป็นต้นการตัดสินปัญหาความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์หมายเอาเจตนาและผลที่เกิดจากการกระทำเป็นองค์ประกอบในการตัดสิน โดยพิจารณาเจตนาของผู้กระทำกรรมว่าผู้กระทำกรรมนั้นมีเจตนาในการกระทำกรรมด้วยเจตนาดี หรือหรือเจตนาไม่ดีและดูผลที่เกิดจากการกระทำกรรมส่งเป็นความดีหรือความชั่วอย่างไร

ความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำกรรมดีและกรรมชั่ว ดังนั้น บ่อเกิดของความรับผิดชอบทางศีลธรรมคือ การกระทำกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาทั้งที่เป็นกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาเป็นพื้นฐานของการกระทำกรรม ความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่เกิดจากแรงจูงใจของกุศลมูล ย่อมให้ผลที่เป็นประโยชน์สุขแก่ผู้กระทำเสมอ และความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่เกิดจากแรงจูงใจฝ่ายอกุศลมูล ย่อมให้ผลที่เป็นทุกข์โทษแก่ผู้กระทำ ดังนั้น ความรับผิดชอบทางศีลธรรมทั้งที่เป็นความดีและความชั่วนั้น ต้องเป็นการกระทำกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาที่เป็นกุศลและอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ

ความสำคัญของความรับผิดชอบทางศีลธรรม

ความรับผิดชอบทางศีลธรรมดำเนินตามหลักกรรมนิยามเป็นกฎแห่งเหตุผลที่เกี่ยวกับผลของการกระทำของมนุษย์ สมดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสยืนยันการให้ผลของกรรมว่า “หว่านพืชเช่นใดได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำดี ได้ดี ผู้ทำชั่วได้ชั่ว” [ส.ส.(ไทย) 15/265/364] ความดีและความชั่ว ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับ การกระทำกรรม ทำให้มนุษย์นั้นมีความเชื่อมั่น และเห็นคุณค่าของการกระทำด้วยตนเองตลอดจนมีความเชื่อมั่นในกำลังสติปัญญาที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

นอกจากนั้น ยังทำให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างมนุษย์ชาติกำเนิดไม่ได้เป็นเครื่องชี้ความสูงหรือต่ำของบุคคล กรรมดีและกรรมชั่วต่างหากที่เป็นเครื่องจำแนกสถานของบุคคล ผู้ประกอบกรรมดีควรได้รับยกย่องให้เป็นผู้ที่มีสถานภาพสูง ส่วนผู้กระทำกรรมชั่วควรถูกประณามหรือตำหนิติเตียนให้อยู่ในสถานภาพต่ำ และยังทำให้มนุษย์รู้ว่าตนมีอิสระที่จะเลือกกระทำกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองเพราะมนุษย์มีความคิดริเริ่มในการกระทำ โดยจะต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าการกระทำของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวของการกระทำ ถ้ามนุษย์คิดว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนหรือการกระทำของตนไม่มีผลใดๆ สังคมก็จะเต็มไปด้วยความสับสนระส่ำระสาย เพราะทุกคนต่างก็จะทำอะไรก็ได้ตามความปรารถนาของตน โดยไม่ต้องรับผิดชอบเพราะไม่กลัวว่าตนจะต้องได้รับผลของการกระทำ

วิเคราะห์เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นเรื่องของการกระทำกรรมและการให้ผลของกรรมที่เรียกว่า วิบากกรรม ที่ผู้กระทำการจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมโดยมีความสัมพันธ์กันในฐานะความเป็นเหตุและความเป็นผลต่อกันและกัน กล่าวคือ หากผู้กระทำการมีเหตุในการกระทำกรรมนั้นอย่างไร ผู้กระทำย่อมได้รับผลของกรรมนั้นตามเหตุนั้นอย่างแน่นอนดังกรณีศึกษาเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามลำดับดังนี้

1. ผู้กระทำการมีเจตนาและมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม

การกระทำที่จัดเป็นกรรมได้ต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นความตั้งใจในการกระทำกรรมนั้นโดยตรง ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือว่าการกระทำดังกล่าวผู้กระทำต้องมีส่วนรับผิดชอบทางศีลธรรมเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างเจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรม ความรับผิดชอบทางศีลธรรมมี 2 อย่าง คือ ความดีและความชั่ว ผู้กระทำการจะได้รับผลของกรรมเป็นความดีและความชั่วนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาในการกระทำกรรมว่ามีมูลเหตุเกิดมาจากอะไร เป็นการกระทำกรรมและได้รับผลของกรรมของปุถุชนดังกรณีตัวอย่างดังนี้

1) ผู้กระทำการมีเจตนาดี ย่อมได้รับผลดี

เจตนาดีตามหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นเจตนาที่เป็นกุศลโดยมีกุศลมูลเป็นบ่อเกิดของการกระทำที่ดีมี 3 อย่าง ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ และความไม่หลง เป็นมีความเสียสละ เมตตา กรุณา สติและความรู้ดี รู้ชั่ว หากผู้กระทำการมีจิตใจที่ประกอบด้วยกุศลเจตนา ผลที่เกิดจากการกระทำนั้นต้องเป็นผลที่ดีเสมอ ดังกรณีตัวอย่างเรื่องเล่าของนายทุดตะเป็นคนยากจนแต่ทำความดีด้วยการถวายภัตตาหารแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า จนกลายเป็นเศรษฐีร่ำรวยภายใน 7 วัน [ช.อ.ธ. (ไทย) 1/2/138 - 130] จากกรณีตัวอย่าง การถวายภัตตาหารแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าของนายมหาทุดตะที่เกิดจากกุศลเจตนาซึ่งเป็นเจตนาดี เจตนาดีตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลกล่าวคือ ปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นแรงจูงใจสำคัญทำให้นายมหาทุดตะถวายภัตตาหารแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า และทำให้กลายเป็นเศรษฐีในที่สุด

2) ผู้กระทำการมีเจตนาชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

เจตนาไม่ดีตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือว่าเป็นเจตนาที่ประกอบด้วยอกุศลเจตนาโดยมีอกุศลมูลซึ่งเป็นบ่อเกิดของการกระทำที่ไม่ดีมี 3 อย่างคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นความทะยานอยาก ความริษยา ความโกรธแค้นไม่พอใจและความลุ่มหลงมกมาย หากผู้กระทำการมีจิตใจที่ประกอบด้วยเจตนาไม่ดี ผลที่เกิดจากการกระทำก็ไม่ดี ในประเด็นนี้มีเรื่องเล่าของ นันทมาณพเป็นกรณีตัวอย่างที่กระทำการด้วยเจตนาไม่ดีและได้รับผลของกรรมที่ไม่ดีจนถูกแผ่นดินสูบตกลงสู่นรกอเวจี [วิ.ภิกขุณี. (ไทย) 3/658/6 - 7] จากกรณีตัวอย่างจะเห็นว่า นันทมาณพมีเจตนาที่เป็นอกุศลซึ่งเป็นแรงจูงใจในการกระทำกรรมที่ไม่ดีด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา จึงทำให้นันทมาณพนั้นได้กระทำการที่ไม่ดีด้วยการข่มขืนพระอุบลวรรณาเถรีที่

เป็นพระอรหันต์ จนทำให้ตนเองต้องถูกแผ่นดินสูบตกลงสู่นรกอเวจี แต่ในส่วนของพระอุบลวรรณาเถรีในฐานะที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่มีความยินดีในการลูบไล้การจับต้องหรือการเคล้าคลึง ดังนั้น พระอุบลวรรณาเถรีจึงไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรม

จากกรณีตัวอย่างเรื่องเล่าข้างต้นแสดงให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างการกระทำกรรมของนายทุคตะกับการกระทำกรรมของนันทมาณพต่างเป็นการกระทำกรรมที่มีค่าทางศีลธรรมที่ประกอบด้วยเจตนาที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ การกระทำของนายทุคตะเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาที่มีกุศลมูลซึ่งเป็นบ่อเกิดของการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมเชิงบวก กล่าวคือ การถวายภัตตาหารแด่พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าและได้รับผลของกรรมคือการได้เป็นเศรษฐีภายใน 7 วัน ในส่วนการกระทำกรรมของนันทมาณพเป็นการกระทำกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาที่มีอกุศลมูลเป็นบ่อเกิดของการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมเชิงบวก กล่าวคือ การกระทำการข่มขืนพระอุบลวรรณาเถรี และได้รับผลของกรรมคือถูกแผ่นดินสูบตกลงสู่นรกอเวจี จึงเป็นที่แน่ชัดได้ว่าการกระทำกรรมที่มีเจตนาต่างกันย่อมให้ผลที่มีความแตกต่างกัน

2. ผู้กระทำความผิดแต่ไม่จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม

การกระทำที่มีเจตนาแต่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมในกรณีนี้หมายถึงเอาการกระทำกรรมที่เป็นกุศลอย่างเดียวของพระอรหันต์เท่านั้น ประเด็นคำถามคือว่า หากพระอรหันต์ยังมีเจตนาในการกระทำความผิด ทำไมการกระทำของพระอรหันต์จึงไม่เรียกว่าเป็นกรรม ทำไมพระอรหันต์จึงไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม จะไม่ขัดแย้งกับพุทธพจน์ตอนหนึ่งที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั้นเองเราเรียกว่ากรรม” ปัญหาข้างต้น ผู้เขียนได้วินิจฉัยเงื่อนไขของการกระทำกรรมของพระอรหันต์โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การกระทำกรรมของพระอรหันต์

พระอรหันต์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ คือ บุคคลที่ปราศจากกิเลสแล้ว แต่การกระทำของพระอรหันต์นั้นยังมีเจตนาอยู่ หากพิจารณาตามเงื่อนไขของกรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้น กรรมจะส่งผลเป็นวิบากของการกระทำกรรมได้นั้น ถือว่าเป็นการกระทำของบุคคลที่มีกิเลสอยู่จะต้องเวียนอยู่ในวิภวภูตามอำนาจของกิเลส กรรม วิบาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2551) เป็นกรรมที่อยู่เหนือกรรมแม้ยังมีเจตนาก็ตาม แต่เจตนาของพระอรหันต์มีความแตกต่างไปจากเจตนาของบุคคลยังมีกิเลส เจตนาในการกระทำของพระอรหันต์เป็นเจตนาที่ไม่จัดเป็นกรรม เพราะเป็นเจตนาที่เกิดกับวิบากจิตและกิริยาจิต พระอรหันต์มีจิต 2 ชนิด กล่าวคือวิบากจิตและกิริยาจิตเท่านั้น โดยจะไม่ให้ผลเป็นวิบากอีกต่อไป การกระทำกรรมที่จะให้ผลคือวิบากได้นั้นต้องเป็นกุศลจิตและอกุศลจิตเท่านั้น แต่เจตนาของพระอรหันต์นั้นพ้นจากความ เป็นกุศลจิตและอกุศลจิตแล้ว ดังนั้น การกระทำของพระอรหันต์จึงไม่มีความขัดแย้งกับพุทธพจน์ข้างต้น และการกระทำกรรมในกรณีเช่นนี้ของพระอรหันต์จึงไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมโดยประการทั้งปวง ยกเว้นในบางกรณีแม้จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ก็ตาม ตราบใดกรรม

ที่พระอรหันต์เคยทำไว้ก่อนจะบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้นยังไม่ให้ผล トラบนั้นพระอรหันต์ก็ยังไม่ได้รับเศษวิบากกรรมอย่างเล็งไม่ได้

3. ผู้กระทำความผิดไม่มีเจตนา แต่มีความรับผิดชอบทางศีลธรรม

ไม่มีเจตนาแต่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมในกรณีหมายเอา การให้ผลของกรรมในอดีตแก่ผู้กระทำความผิดในปัจจุบันชาติ โดยที่ผลของกรรมในอดีตกับเจตนาในการกระทำความผิดในปัจจุบันไม่มีความเกี่ยวข้องกันแต่อย่างใด แต่การให้ผลของกรรมในอดีตล้วนเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ตามหลักพุทธศาสตร์ถือว่า トラบใดกรรมที่เคยทำไว้ยังไม่ให้ผลในชาตินี้ ผู้กระทำความผิดจักต้องได้รับผลของกรรมในชาติต่อไปอย่างแน่นอนจะเร็วหรือช้าล้วนเป็นไปตามเงื่อนไขของการกระทำความผิดและการให้ผลของกรรม ดังกรณีตัวอย่างของปุถุชนและพระพุทธเจ้าตลอดจนพระอรหันต์ที่ไม่มีเจตนาในการกระทำความผิดแต่ต้องได้รับวิบากกรรมคือผลของกรรมในอดีตที่เคยได้กระทำไว้ดังนี้

1) วิบากกรรมของปุถุชน

การกระทำความผิดและการได้รับผลของกรรมบางอย่างตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้น แม้จะยังไม่ให้ผลในชาตินี้ก็ตามแต่ก็จักให้ผลในชาติต่อไป ดังนั้น การได้รับผลของกรรมในอดีตกับการกระทำความผิดในปัจจุบันนั้นไม่มีความสัมพันธ์ก็จริง แต่พอถึงคราวที่กรรมในอดีตส่งผล ผู้กระทำความผิดในปัจจุบันก็ต้องรับผลของกรรมในอดีตที่ตนเคยกระทำ ดังกรณีเรื่องเล่าของชวานาคคนหนึ่งแม้ตนจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการลักทรัพย์ แต่ตนเองต้องได้รับการลงโทษจากการลักทรัพย์ของคนอื่น จากกรณีตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแม้บางครั้งการกระทำบางอย่างที่เราไม่ได้มีส่วนร่วมกับการกระทำในปัจจุบัน แต่ต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่ไม่ได้กระทำนั้น ในกรณีเช่นนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่า ล้วนเรื่องผลกรรมในอดีต แม้จะไม่มีเจตนากระทำก็ตาม แต่ถึงอย่างไรผู้กระทำความผิดก็ต้องมีส่วนได้รับผลของกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2) วิบากกรรมของพระอรหันต์

การกระทำความผิดของพระอรหันต์หลังจากบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นถือว่าการกระทำกรรมของพระอรหันต์ไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม แต่ที่พระอรหันต์ยังต้องได้รับกรรมวิบากนั้นซึ่งเป็นเศษกรรมในอดีตที่ยังไม่ให้ผล พอถึงคราวสมัยอันควรเศษกรรมก็จักส่งผลให้พระอรหันต์หรือแม้แต่พระพุทธเจ้าต้องได้รับผลของกรรมในอดีตที่เคยกระทำไว้ โดยที่กรรมวิบากนี้ไม่สามารถจะแก้ไขได้ เพราะใครทำกรรมอะไรไว้ก็จะได้รับผลของกรรมนั้นเสมอไม่สามารถข้ามได้ ดังกรณีกรรมวิบากของพระพุทธเจ้าที่เกิดในชาติปัจจุบันหลังจากได้ตรัสรู้แล้วพระพุทธเจ้ายังได้เสวยวิบากกรรมในวาระต่างกัน เช่น การถูกศิลากระหนาบ การเสวยเวทนาจากสะเก็ดหิน การถูกปล่อยช้างนาฬาคีรี การถูกฆ่าตัดด้วยศาสตราเหล่านี้ล้วนเป็นกรรมวิบากที่ส่งผลให้พระพุทธเจ้าได้รับผลของกรรม จึงเป็นที่แน่ชัดว่า แม้

พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์จะหมดกิเลสตัณหาที่จริง แต่ไม่สามารถข้ามพ้นวิบากกรรมไปได้จักต้องเสวยวิบากกรรมที่ได้ทำไว้ในอดีต

3.4 ผู้กระทำความผิดไม่มีเจตนา และไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม

การกระทำไม่มีเจตนา และไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมนั้นในกรณีนี้หมายเอาการกระทำที่ไม่มีค่าทางศีลธรรม กล่าวคือ การกระทำกรรมในลักษณะเช่นนี้เป็นเพียงกิริยาเท่านั้น เพราะเป็นการกระทำที่ไม่มีความจริงใจในการกระทำความผิด ดังนั้น หากผู้ที่กระทำความผิดที่ไม่มีเจตนาไม่ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรม เพราะการกระทำเช่นนี้ไม่ได้เกิดจากมูลรากของศีลธรรม คือ กุศลมูลและอกุศลมูล ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เช่น การเดินไปเหยียบสัตว์เล็กสัตว์น้อยตาย เป็นการกระทำที่ไม่ได้ตั้งใจ กล่าวคือไม่ได้มุ่งหมายที่จะทำให้สัตว์ตาย การกระทำในลักษณะเช่นนี้ไม่เป็นกรรมและไม่ต้องมีความรับผิดชอบทางศีลธรรม ประเด็นคำถามคือ ในกรณีที่ผู้กระทำไม่รู้และได้กระทำความผิดนั้นสำเร็จแล้ว การกระทำกรรมในลักษณะเช่นนี้ถือว่าไม่เป็นบาปเพราะไม่มีเจตนาในการกระทำความผิด

สรุป

เจตนากับความรับผิดชอบทางศีลธรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นเรื่องของการกระทำกรรมและการให้ผลของกรรมโดยเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างความเป็นเหตุกับความ เป็นผลที่ดำเนินไปตามหลักของความแน่นอนของกรรมเรียกว่า กรรมนิยาม ซึ่งเป็นกฎแห่งกรรมที่มีความยุติธรรมและความเที่ยงธรรมต่อผู้กระทำกรรมมากที่สุด เพราะความรับผิดชอบทางศีลธรรมดำเนินไปตามกฎแห่งกรรมที่ปราศจากอคติอยู่เหนือการควบคุมหรือการบังคับให้เป็นไปตามอำนาจของมนุษย์ กฎแห่งกรรมเป็นกฎของธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง โดยไม่มีผู้สร้างหรือผู้บัญญัติขึ้นและกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งมีหลักอยู่ว่า เมื่อกระทำสิ่งใดไว้ดีก็ ตาม ชั่วก็ตาม ผู้ที่กระทำย่อมได้รับผลของการกระทำนั้น ไม่ช้าก็เร็วและไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือให้ผู้อื่นรับผลของวิบากกรรมแทน จึงนับได้ว่ากฎแห่งกรรมนั้นเป็นกฎที่มีความยุติธรรม ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จึงสอนให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเองและแก้ไขปัญหามาต่าง ๆ ด้วยสติปัญญาของตนเอง

แม้ในบางครั้งผู้กระทำกรรมอาจลืมนึกไปว่าตนเองได้กระทำความผิดไว้ และไม่ใส่ใจในการกระทำของตนเองว่าเป็นเช่นไร แต่กฎแห่งกรรมนั้นมีกลไกในการทำงานตลอดเวลาวิบากกรรมนั้นรอตอบสนองผู้กระทำกรรมตามความเหมาะสมของเหตุปัจจัย กล่าวคือ หากเราสร้างกุศลกรรม วิบากกรรมของกุศลกรรมนั้นรอตอบสนองอยู่ ในขณะที่เดียวกัน หากเราสร้างอกุศลกรรม วิบากกรรมของอกุศลกรรมนั้นรอตอบสนองอยู่เช่นกัน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นความคงเส้นคงวาของกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์

จึงเป็นที่แน่ชัดว่า กรรมตามหลักพุทธจริยศาสตร์คือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เป็นสำคัญ การที่บุคคลจะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับอยู่การกระทำกรรมของตนเอง กระทำสิ่งใดย่อม ได้รับในสิ่งนั้น แม้ในบางกรณีการกระทำกรรมกับการให้ผลของกรรมมีผลลัพธ์ที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น ทำดีแล้วไม่ได้ดี ทำชั่วแล้วไม่ได้ชั่ว ในท้ายที่สุดแล้ว หากวินิจฉัยปัญหานี้ผ่านเรื่องของ เจตนาแล้วก็จะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างการกระทำกรรมและการให้ผลของกรรมว่า ผู้กระทำความกรรมควรรับผิดชอบทางศีลธรรมหรือไม่ เพราะกรรมและการให้ผลของกรรมต่าง ดำเนินไปตามกฎแห่งกรรมที่มีความแน่นอนและมีความยุติธรรมต่อผู้กระทำความกรรมเสมอ ประเด็น สำคัญคือ ผู้กระทำความกรรมไม่สามารถอำพรางเจตนาในการกระทำกรรมด้วยการคิดว่าจะลอก ตัวเองอย่างสนิทใจได้ เพราะเจตนา นั้นเป็นพลังของมโนธรรมสำนึกขั้นพื้นฐานที่เป็น กระจกเงาเสียยิ่งเท่าเทียมผู้กระทำความกรรมนั้นว่าตนกำลังกระทำกรรมดี หรือกรรมชั่ว ที่เป็นเช่นนี้ เพราะมนุษย์มีเจตนาที่เป็นปฐมเหตุในการกระทำกรรม สมดังพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า “ภิกษุ ทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม” นั้นเอง

เอกสารอ้างอิง : References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkorn University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมี บุคส์พับลิเคชั่น.
- The Royal Academy. (2003). **Royal Institute dictionary 2542**. Bangkok: Nanmeebookspublication.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). **พุทธธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2014). **Buddhadhamma**. (39th ed.). Bangkok: MCU Press.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์.
- P. A. Payutto. (2008). **Dictionary of Buddhism**. (19th ed). Nonthaburi: S.R. Printing-mass product.

82 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2556). **พุทธจริยศาสตร์กับประเด็นปัญหาทางจริยธรรมเรื่องการฆ่าตัวตาย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phramaha Hansa Dhammhaso. (2013). **Buddhist Ethics with Regard to the Ethical Issues of Suicide**. Bangkok: MCU Press.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). **คู่มืออภิปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

Adisak, T. (2003). **Metaphysics**. Bangkok: The Royal Academy.

วิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาสสมัยพุทธกาล

The Method for Dhamma Encourage of Upasika in Buddha's time

วรินทร์ ทวีโชติชัยกุล
Warinthon Taweechochaikul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Email: warinrong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการจะศึกษาวิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า อุบาสิกา คือ สตรีผู้เข้ามานั่งใกล้พระรัตนตรัย พระพุทธองค์ตรัสสอนให้มีบทบาทพร้อมๆกับภิกษุ ภิกษุณี และอุบาสก วิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกา สรุปกว้างๆ ได้ 3 วิธี ได้แก่ (1) วิธีในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 เพื่อให้ภิกษุได้รับความสะดวกในการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรม (2) วิธีเผยแผ่ธรรมด้วยการแสดงธรรมหรือตอบปัญหาธรรม แก่บุคคลในครอบครัวและคนที่รู้จักอื่นๆ บางคนคนปุจฉาและวิสัยชนาธรรมกับพระภิกษุด้วย (3) วิธีลงมือปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะตราบใดที่ยังมีคนปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาก็จะยังคงอยู่ในโลกตราบนั้น อุบาสิกาผู้ฝึกฝนในการปฏิบัติธรรมนั้นก็จะทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำสั่งสอนผู้สนใจอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นการช่วยลดภาระแก่ภิกษุในทางหนึ่งด้วย

คำสำคัญ : อุบาสิกา, พุทธกาล, วิธีการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

Abstract

Article want to study how to the method for Encourage of Upasika in Buddha's time. The study found that Upasika is womens who sit near the triple gem. Buddha taught to play a role with Buddhist nun and worshipers. The method for Dhamma Encourage of Upasika the wide include 1. One way to fostering monks by four factors. 2. Missionary how to preach or wrong answers. 3. How to follow the teachings of the Buddha. Buddhism will continue as long as it is in the world. Upasika is in favor of the practice. As well as this reduces the burden on priest too.

KeyWords: Upasika, Buddha'time, The method for Dhamma Encourage.

บทนำ

บุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนาเรียกว่า พุทธบริษัท จำแนกเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) ภิกษุ (2) ภิกษุณี (3) อุบาสก และ (4) อุบาสิกา บุคคลเหล่านี้แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ บรรพชิต (นิกบวช) กับคฤหัสถ์ (ผู้ครองเรือน) หรือบรรพชิตกับฆราวาส พุทธบริษัททุกหมู่เหล่าต่างเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาร่วมกัน พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วพุทธบริษัททั้ง 4 ไม่ใช่แต่ฝ่ายใดฝ่ายเดียว แต่มีทั้งพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาหรือบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งหมดนี้เป็นเจ้าของพุทธศาสนาเรามีสิทธิ์เท่ากัน (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2545) และมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเอื้อเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกันและกันหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการจะต้องทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ก่อนที่พระพุทธองค์จะดับขันธปรินิพพานพระศาสดาทรงตรัสกับพระอานนทว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลายหลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” [ที.ม. (ไทย) 10/216/164] อันนี้ก็ถือว่าพระพุทธเจ้าตรัสถึงมาตรฐานสังฆธรรมในพระพุทธศาสนาว่าเมื่อพระองค์นิพพานแล้วก็ให้ถือว่าพระธรรมวินัยนี้เป็นศาสดา

อุบาสิกา เป็นภาษาบาลี ในภาษาพูด ภิกษุเรียกคฤหัสถ์สตรีว่า สีกา ซึ่งเป็นคำที่มาจากคำว่า อุบาสิกา คำตรงกันข้ามก็คือ ประสก ที่ภิกษุเรียกคฤหัสถ์ชาย ซึ่งมาจากคำว่า อุบาสก อุบาสิกา หมายถึง สตรีที่นุ่งใกล้พระรัตนตรัย แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนาโดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ดำรงชีวิตอยู่ในคุณสมบัติของผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย ถึงสรณะ 3 ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่ระลึก เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของชาวพุทธคือการรักษาพระธรรมวินัยนั่นเองและพระศาสดาได้ตรัสไว้แก่มารว่ามารผู้ใจบาปว่า

“เราจะยังไม่ปรินิพพานตราบเท่าที่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวก...ภิกษุณีทั้งหลายผู้เป็นสาวิกา...อุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวก...อุบาสิกาทั้งหลายผู้เป็นสาวิกาของเรา ยังไม่เฉียบแหลมไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก่ล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรมไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม...” [ที.ม. (ไทย) 10/175/123-124]

ในบรรดาบุคคลเหล่านี้ อุบาสิกาเป็นบุคคลที่มีสถานะและบทบาทน่าศึกษา ทั้งนี้เพราะอุบาสิกาโดยสถานภาพแล้วเป็นสตรี และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า สตรีในสังคมพราหมณ์จะถูกจำกัดบทบาทในหลายด้าน โดยเฉพาะบทบาททางศาสนา ต่อเมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว พระพุทธองค์ได้ให้โอกาสแก่อุบาสิกา ทำให้อุบาสิกามีบทบาทในพระพุทธศาสนา เพราะว่าการพัฒนาคนในสังคมให้เป็นคนดี มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง มีปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ ในชีวิตได้อย่างดี เพื่อความสงบสุขในสังคมไทย จำเป็นจะต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ดี การจัดระเบียบสังคมให้ดีงาม และเกื้อกูลแก่คุณธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีหลักธรรมอยู่หลายประการที่ทำให้คนในสังคมและสภาพแวดล้อมได้รับการจัดสรรก่อให้เกิดชีวิตที่ดีร่วมกัน เพื่อให้คุณธรรมภายในเจริญงอกงาม นับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในชีวิตที่จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมายตามแนวทางของกระบวนการธรรมที่รู้เข้าใจแล้วนั้น เป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงในการดำเนินชีวิตของคน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2549 : 64-66) ถึงแม้ว่าทุกคนต่างก็มีข้อบกพร่อง

อยู่ก็ตามแต่ถ้าหากรู้จักหลักในการอยู่ร่วมกันพร้อมทั้งได้ปฏิบัติตามหลักการนั้นแล้วก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม กติกาในการอยู่ร่วมกันถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ (สมภาร พรหมทา, 2548 : 524)

บทความนี้ต้องการจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอุบาสิกาในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับวิธีเผยแผ่ธรรมของอุบาสิกา ในการนำเสนอจะกล่าวถึงความหมายของอุบาสิกา ประเภทของอุบาสิกา สถานะของอุบาสิกา วิธีส่งเสริมพระพุทธศาสนา และผลของการส่งเสริมพระพุทธ ศาสนาของอุบาสิกา จะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

ความหมายของอุบาสิกา

คำว่า “อุบาสิกา” ในพระวินัยปิฎกมีกล่าวไว้ว่า “สตรีที่ได้ชื่อว่า อุบาสิกา ได้แก่สตรีที่ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ, สตรีที่ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ, สตรีถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ” อีกแห่งหนึ่งมีอธิบายว่า สตรีที่ชื่อว่าอุบาสิกานั้นได้แก่ผู้ยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง สตรีที่เรียกว่าอุบาสิกาได้แก่เป็นผู้มอบชีวิตถึงพระรัตนตรัย อันได้แก่มีความศรัทธา เคารพ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีความศรัทธา เชื่อมมั่น และเคารพในพระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา และมีความเลื่อมใส ศรัทธาและเคารพในพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา นอกจากความศรัทธา ความเคารพในพระรัตนตรัยแล้ว อุบาสิกาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสม เช่นการรักษาศีล การปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอน

สถานภาพของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา

หลักคำสอนจำนวนมากในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ไขความเชื่อถือตามหลักศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนามีทัศนะแตกต่างจากพราหมณ์อย่างชัดเจน คือ ทัศนะต่อสตรี อุบาสิกาในฐานะเป็นสตรีจึงได้รับผลกระทบด้วย เนื่องจากพราหมณ์เห็นว่าสตรีมีฐานะต่ำต่อยกกว่าบุรุษ จึงไม่ค่อยให้เกียรติสตรีในบางเรื่องโดยเฉพาะด้านศาสนา แต่พระพุทธองค์ทรงมีความเห็นว่า สตรีกับบุรุษว่าโดยศักยภาพในการพัฒนาตน สตรีก็มีคุณสมบัติไม่ได้ด้อยไปกว่าบุรุษ จึงทรงให้ความสำคัญกับสตรีและปฏิบัติต่อสตรีด้วยพระมหากรุณา สรุปลักษณะที่พระพุทธศาสนามีต่อสตรีในประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) ความเป็นหญิงหรือชายเป็นเพียงช่วงหนึ่งของชีวิต

ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว คนเราแต่ละคนต้องเวียนว่ายตายเกิดจนนับชาติไม่ถ้วน แต่ละคนเคยเกิดเป็นหญิงบ้าง เป็นชายบ้าง หมุนเวียนไปตามแต่กรรมของตน ในแง่นี้ทุกคนที่เป็นมนุษย์จึงไม่มีอะไรต่างกัน เพราะฉะนั้น ทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายจึงมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนให้บรรลุธรรมสูงสุดได้ ส่วนการที่เรามาแบ่งแยกเป็นผู้ชาย เป็นผู้หญิงนี้ เป็นการมองในช่วงเวลาสั้นๆ ระยะเวลาหนึ่งๆ หรือเฉพาะหน้า แต่ความจริงแล้ว แต่ละคนก็มีทั้งความเป็นหญิงและความเป็นชาย เปลี่ยนไปเรื่อยๆ [ช.ธ.อ. (ไทย) 2/232-238] ทั้งชายและหญิงที่นับถือ

พระพุทธศาสนามีสิ่งที่จะต้องคำนึงเหมือนกัน คือ จะต้องเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และต้องหมั่นพิจารณาหาทางพัฒนาศักยภาพของตนให้สามารถพึ่งตนเองให้ได้

2) ความเสมอภาคกันในเรื่องกรรม

ทัศนะของพระพุทธศาสนาต่อสตรีแตกต่างจากพราหมณ์มาก เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบกรรมวาที กิริยาที คือ สอนให้เชื่อผลแห่งการกระทำ ให้ทำกิจทั้งหลายด้วยความเพียรของตน ไม่เชื่อผลแห่งการอ่อนวอน สอนให้หวังผลจากการปฏิบัติเท่านั้น ผู้ใดไม่ทำบาปด้วยตน ผู้นั้นย่อมบริสุทธิ์ด้วยตนเอง ความบริสุทธิ์ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นทำ คนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้ ดังนั้น หากสตรีคนใดกระทำความผิด ย่อมประสบกับความทุกข์อันเป็นอาณิสสฺส หากสตรีมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้วตั้งใจศึกษาปฏิบัติธรรมก็สามารถบรรลุธรรมถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคลได้ แม้จะเป็นทาสีแต่ถ้าอริยเจ้า ธรรมก็จะได้รับการยกย่อง ได้รับเกียรติให้เป็นผู้แสดงธรรมแก่เจ้านาย ขณะเดียวกัน หากสตรีคนใดทำกรรมชั่วก็ประสบกับความทุกข์อันเป็นวิบากเหมือนกับคนอื่น ๆ *

3) ความเสมอภาคในการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรม

ตามหลักพระพุทธศาสนา สตรีก็มีศักยภาพในการบรรลุธรรมเหมือนบุรุษ ในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์และพระสาวกก็มีพระมหากษัตริย์ต่อสตรีเท่าๆ กันกับบุรุษ ทรงให้โอกาสในการฟังธรรมและการปฏิบัติตนตามหลักการของพระพุทธศาสนาเท่าๆ กัน สตรีจึงมีโอกาสศึกษาและปฏิบัติธรรมได้เท่าๆ กับบุรุษหากพระพุทธองค์พิจารณาเห็นว่าสตรีมีอินทรีย์แก่กล้าพร้อมจะบรรลุธรรม แม้จะมีอุปสรรคก็จะเสด็จไปโปรด

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพร่างกายและจิตใจของสตรีแตกต่างจากบุรุษ พระพุทธองค์ทรงคำนึงถึงความแตกต่างนี้จึงทรงวางระเบียบปฏิบัติพิเศษสำหรับสาวิกาของพระองค์ เพื่อให้สามารถศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวกและปลอดภัย กล่าวคือ หลังจากที่เกิดการณีพระอุบลวรรณาเถรีถูกนันทมาณพข่มขืน พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้พระเจ้าปเสนทิโกศลมาเฝ้า แล้วรับสั่งให้สร้างที่พักของภิกษุณีในภายในพระนคร แล้วบัญญัติให้นางภิกษุณีจำวัดอยู่เฉพาะในอาวาสที่มีภิกษุเท่านั้น เพื่อป้องกันอันตรายจากผู้ไม่หวังดี [ขุ.ธ.อ. (ไทย) 3/214-218]

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า อุบาสิกาในฐานะที่เป็นผู้หญิงเป็นบุคคลที่ได้รับการยกฐานะจากพระพุทธศาสนาให้มีฐานะและมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเท่ากับบริษัทอื่นๆ อย่างไรก็ตาม มีเรื่องหนึ่งที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับสตรีสมัยพุทธกาล คือ บทบาทการเผยแผ่ธรรมของอุบาสิกา ซึ่งเป็นลักษณะในการทำตนเป็นแบบอย่างชีวิตที่ดี เป็นแบบอย่างชีวิตของอุบาสิกาที่รู้

* เช่น นางขุชุตตราผู้เป็นนางทาสีของพระนางสามาวดี ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าบรรลุเป็นพระโสดาบัน พระนางสามาวดีจึงไม่ให้นางทำงานหนัก แต่ให้มีหน้าที่ไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วกลับมาแสดงแก่พระนางพร้อมหญิงบริวาร 500. ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/66.

แจ้งและขาบซึ่งในพระรัตนตรัย แล้วดำรงชีวิตหรือดำเนินชีวิตไปอย่างมั่นคง จนคนใกล้ชิดได้รู้ได้เห็นแล้วอยากจะมีชีวิตแบบนั้นบ้าง

วิธีส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล

วิธีส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกา ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลพบว่าอุบาสิกามีบทบาทไม่น้อยไปกว่า ภิกษุ ภิกษุณี และอุบาสก อุบาสิกาเป็นผู้อยู่เบื้องหลังคอยให้การอุปถัมภ์ บำรุงพระพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่าอุบาสิกาที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเอตทัคคะมีบทบาทไม่เฉพาะในแต่ละด้านเท่านั้น อุบาสิกายังมีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงดำรงอยู่ วิธีการเผยแผ่ธรรมในพระพุทธศาสนาของอุบาสิกา ดังนี้

1) วิธีการถามตอบปัญหาธรรม และการอธิบายคำสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีเผยแผ่ธรรมของอุบาสิกาแบบนี้ อุบาสิกาหลายคนทำได้ดี จนได้รับยกย่องในตำแหน่งเอตทัคคะด้านการแสดงธรรม ได้แก่ นางชุชชุตตรา ประวัตติและบทบาทของนางมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

นางชุชชุตตรา เป็นลูกสาวของหญิงแม่นมในเรือนโฆสกเศรษฐี ในกรุงโกสัมพี เป็นหญิงพิการหลังค่อม ต่อมาเมื่อโฆสกเศรษฐีได้ยกนางสาวมาดีผู้เป็นหญิงกำพร้าให้อยู่ในฐานะเป็นธิดาของตนแล้ว ได้มอบหญิง 500 คน ให้เป็นบริวารของนางอีกด้วย และนางชุชชุตตราก็ได้เป็นบริวารของนางด้วยเช่นกัน เมื่อนางสาวมาดีได้รับการอภิเษกเป็นมเหสีของพระเจ้าอุเทน แห่งเมืองโกสัมพี และพระเจ้าอุเทนได้พระราชทานทรัพย์ 8 กหาปณะ แก่นางชุชชุตตรา เพื่อจัดซื้อดอกไม้ให้แก่นางสาวมาดีทุกวัน

วันหนึ่ง นายสุมนะขอโอกาสแก่ท่านเศรษฐีเพื่อกราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาเสด็จไปเสวยภัตตาหารที่บ้านของตน เมื่อเศรษฐีอนุญาตให้สมประสงค์แล้ว จึงจัดการตกแต่งเสนาสนะและภัตตาหาร ขณะที่เขากำลังจัดเตรียมการอยู่นั้น นางชุชชุตตราก็มาถึง นายสุมนะกล่าวกับเธอว่า “วันนี้ขอให้รอก่อน เพราะตนได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดามาเสวยภัตตาหารที่บ้าน และขอให้นางช่วยเหลือในการจัดภัตตาหารด้วย เมื่อเสร็จแล้วจึงค่อยรับดอกไม้ไป” ซึ่งนางชุชชุตตรา ก็ตอบรับด้วยความยินดี เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนุโมทนานางชุชชุตตรา ก็ได้มีโอกาสฟังธรรมเทศนาครั้งนี้ด้วย นางส่งกระแสจิตไปตามพระธรรมเทศนา เมื่อจบลงก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ตามปกติในวันอื่นๆ ที่แล้วมา นางชุชชุตตรา จะซื้อดอกไม้เพียง 4 กหาปณะ และเก็บเอา ไว้เอง 4 กหาปณะ แต่วันนี้นางซื้อดอกไม้ทั้ง 8 กหาปณะ นางสาวมาดีเห็นว่าวันนี้ได้ดอกไม้มากกว่าทุก ๆ วัน จึงถามนางชุชชุตตรา ขึ้นว่า “ทำไมวันนี้จึงได้ดอกไม้มากกว่าปกติ” นางชุชชุตตรา ได้บอกตามความเป็นจริงว่า “เมื่อก่อนนั้นได้ยกยอกเงินไว้เพื่อตนเองครึ่ง หนึ่ง แต่วันนี้หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดาจนบรรลุอมตธรรมแล้ว เห็นว่าการกระทำอย่างนั้นไม่ควร จึงได้ซื้อดอกไม้ทั้ง 8 กหาปณะ”

นางสาววดี เมื่อทราบความโดยตลอดแล้วก็มิได้ว่ากล่าวติเตียนต่อนางชูชุตตรา แต่ประการใด กลับขอให้นางได้แสดงธรรมที่ได้ฟังมาจากพระบรมศาสดาให้ตนและบริวารอื่นๆ ได้ฟังบ้าง ซึ่งนางชูชุตตรา ก็ตอบรับด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง แต่ขอโอกาสอาบน้ำชำระร่างกาย และประดับตกแต่งร่างกายพอสมควรแก่ฐานะแล้วนั่งบนอาสนะที่สูงกว่าหญิงทั้งปวง แสดงธรรมไปโดยลำดับตามที่ตนได้ฟังมาจากพระบรมศาสดา เมื่อจบลงแล้ว หญิงเหล่านั้นทั้งหมดมีนางสาววดีเป็นหัวหน้า ก็ได้บรรลुเป็นพระโสดาบันพร้อมๆ กัน หลังจากนั้น นางชูชุตตรา ได้รับการยกฐานะจากการเป็นทาสีคอยรับใช้นางสาววดี ให้ดำรงอยู่ในฐานะมารดาและอาจารย์ ของนางสาววดีและหญิงบริวารเหล่านั้น มีหน้าที่ไปรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดาแล้วนำมาแสดงให้นางสาววดีกับบริวารฟัง นางชูชุตตรากระทำดั่งนั้นจนนางเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก

เพราะความที่นางชูชุตตราเป็นผู้มีปัญญา มาสามารถแสดงธรรมได้อย่างไรเพราะลึกซึ้งได้ดีกว่าอุบาสิกาคณอื่น พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะว่าเป็นผู้ลึกกว่าอุบาสิกาทิ้งหลาย ในฝ่ายผู้แสดงธรรม

2) การอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้ได้รับความสะดวกในการศึกษา ปฏิบัติและเผยแผ่ธรรม

หมายถึง การถวายการอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้านปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยาที่สำคัญต่อการดำรงชีพ ประกอบด้วย การถวายภัตตาหาร การถวายเครื่องนุ่งห่ม การถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค วิธีนี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพ พระสงฆ์ดำรงชีพอยู่ได้ก็เพราะภัตตาหารจากผู้มีจิตศรัทธาสมดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” [ที.ปา.(ไทย) 1/307191] ตัวอย่างอุบาสิกามีบทบาทเด่นด้านนี้ ได้แก่

(1) นางวิสาขา อุบาสิกาผู้เลิศด้านถวายทาน นางนิมนต์พระสงฆ์จำนวน 500 รูป มารับบิณฑบาตหรือฉันอาหารที่บ้านเป็นประจำทุกวัน และในบางครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาเป็นองค์ประธาน และในตอนเย็นนางให้คนน่าน้ำาปานะ 8 อย่าง [วิ.ม.(ไทย) 5/300/131] ถวายผ้าอาบน้ำฝน และถวายยารักษาโรคแก่พระสงฆ์ทุกรูป การถวายผ้าอาบน้ำฝน ต่อมาได้เป็นประเพณีให้ศาสนิกชนถวายผ้าอาบน้ำฝนก่อนเข้าพรรษา

(2) นางสุชาดา อุบาสิกาผู้เป็นเลิศด้านถึงสรณะก่อน นางถวายข้าวปายาสแก่พระพุทธเจ้าในวันก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้ (ปัญญา ใช้บางยาง, 2552)

อุบาสิกามีวิธีในการอุปถัมภ์บำรุงปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ ได้เสียสละทรัพย์ในการช่วยเหลือจนขวย เพื่อจัดหาภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่พระสงฆ์ เพื่อต้องการให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกในการครองชีพ ได้ปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญด้านหนึ่ง

3) วิธีลงมือปฏิบัติธรรม

วิธีนี้เป็นการการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาด้วยการลงมือปฏิบัติ อุบาสิกาผู้ที่ผ่านการปฏิบัติธรรมมากๆ จะเป็นคนที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังหลักใน

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หมายถึง การช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น ในด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ การชำระอธิกรณ์และป้องกันภัย การแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน ด้านการช่วยเหลือสังคม อุบาสิกามีบทบาทในด้านนี้ได้แก่

(1) นางวิสาขา นางวิสาขามหาอุบาสิกา นางได้ขายเครื่องประดับ ชื่อมหาลดาปสาสน์ราคา 27 โกฏิ เพื่อซื้อที่ดินสร้างวัดบุพพารามในเมืองสาวัตถี 9 โกฏิ และฉลองวิหารอีก 9 โกฏิ การวินิจฉัยและตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุณีสาวซึ่งตั้งครรภ์ในขณะที่บวชเป็นภิกษุณี นางวินิจฉัยจากการตั้งครรภ์และสอบถามได้คำนวณเวลาตั้งครรภ์กับเวลาที่นางบวช จึงทราบว่าเป็นภิกษุณีสาวตั้งครรภ์ก่อนบวช เนื่องจากนางมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาต้องบวชจะบวช แต่เวลานั้นนางไม่ทราบว่านางตั้งครรภ์ นางวิสาขาได้ช่วยชำระอธิกรณ์ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ประกาศความบริสุทธิ์ของภิกษุณีสาวรูปนี้ในท่ามกลางสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ช่วยทำให้ศาสนาบริสุทธิ์ปราศจากความเสื่อมเสีย [ช.ธ.อ. (ไทย) 736/46-49]

(2) นางสุปียาอุบาสิกา อุบาสิกาผู้เลิศด้านอุปัฏฐากภิกษุใช้ เมื่อนางเตือนเรื่องที่ตนขาดตนเองทำน้ำชুবเพื่อถวายภิกษุอาพาธ พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไม่ให้ภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ นางเป็นต้นเหตุให้เกิดพุทธบัญญัติห้ามภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ (ปัญญาใช้บางยาง, 2552)

(3) พระนางสามาวดี ได้ให้การช่วยเหลือสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลอนุเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะด้านวัตถุสิ่งของ เช่น มีอาหาร มีที่พักอาศัย มีเสื้อผ้า และการช่วยแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้หรือเกิดปัญญา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ถูกต้อง ดังนั้นการช่วยเหลือสังคมจึงเป็นการช่วยเหลือผู้ที่มีความเดือดร้อน เจ็บ ตาย เหมือนกันกับเราให้ได้รับความสุข ความสะดวกสบายขึ้น บทบาทด้านนี้ เป็นบทบาทที่แสดงออกมาในด้านความมีคุณธรรมอย่างแท้จริง มุ่งหวังช่วยเหลือผู้ยากไร้ และช่วยรับภาระสังคม ทำให้สังคมที่เราอยู่ร่วมกันเกิดความความสุข

ผลของการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาล

อุบาสิกาในสมัยพุทธกาล เป็นผู้ที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา โดยการอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้ดำรงชีพด้วยปัจจัย 4 เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่มั่นคงตลอดไป ถ้าไม่อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์พระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมสลายและหมดไป ทั้งนี้เพราะว่าพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนา และสอนให้อุบาสิก อุบาสิกาปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีจิตใจศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า สตรีผู้ที่มีศรัทธา มีศีล มีจริยวัตรอันงดงามและมีปัญญา มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจวบจนปัจจุบันนี้ เป็นเสาหลักอันสำคัญเสาหนึ่งที่ช่วยสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่กับโลก สตรีเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน มีความสงบเสงี่ยม ละเอียดอ่อน สุชุมรอบคอบ เป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีศรัทธา มีความอดทนอย่างยิ่งยวด

และพร้อมเสียสละ แม้ชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนา สตรีเป็นผู้มีความกตัญญูทศเวทที่ปรารถนาที่จะให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวร เพื่อประโยชน์แก่คนทั้งหลายทั่วหน้า

อุบาสิกาในสมัยพุทธกาลได้เป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ได้แก่ สนับสนุนการถวายจตุปัจจัยอุปัฏฐากพระสงฆ์เป็นหลักพื้นฐาน ส่วนบทบาทในด้านอื่นสตรียังมีบทบาทน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องจากสถานภาพของสตรีถูกจำกัดหน้าที่อยู่ในเฉพาะครอบครัวเท่านั้น ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเหมือนสตรีในปัจจุบัน หากผู้หญิงได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ผู้หญิงจะมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นอย่างในปัจจุบัน

สรุป

จากการศึกษาวิธีส่งเสริมพระพุทธศาสนาของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลสรุปความได้ว่าอุบาสิกา คือ สตรีผู้เข้ามานั่งใกล้พระรัตนตรัย พระพุทธองค์ตรัสสอนให้มีบทบาทรับภาระพระพุทธศาสนาและพัฒนาตนตามหลักศาสนาไปพร้อมๆ ฝึกหัด ฝึกปฏิบัติ และอุบาสก แม้อุบาสิกาจะมีข้อจำกัดทางร่างกายหลายอย่าง แต่ก็ทำหน้าที่รับผิดชอบและรับภาระงานทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามพบว่าหน้าที่สำคัญที่ทำให้อุบาสิกาทำได้โดดเด่น คือ บทบาทการเผยแผ่ธรรม จากการที่สตรีในสังคมพราหมณ์ถูกจำกัดสิทธิและบทบาททางศาสนา แต่อุบาสิกาซึ่งเป็นสตรีในพระพุทธศาสนากลับได้รับการยอมรับหน้าที่เผยแผ่ธรรม สำหรับวิธีการเผยแผ่ธรรมของอุบาสิกา สรุปได้ 3 วิธี ได้แก่ 1) การเผยแผ่ธรรมด้วยการแสดงธรรม อธิบายธรรมหรือตอบปัญหาธรรม 2) วิธีในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ได้แก่ การอุปถัมภ์ด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค เพื่อให้ภิกษุได้รับความสะดวกในการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรม 3) วิธีลงมือปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า วิธีนี้จะช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น

จึงกล่าวได้ว่า การที่อุบาสิกาในสมัยพุทธกาลได้ทำหน้าที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และมีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมด้วยวิธีการต่างๆ นั้น ส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง โดยเฉพาะการเผยแผ่ธรรมแก่คนในครอบครัว เช่น สามเณร บุตร ธิดา ทาส บริวารและคนใกล้ชิด เห็นได้ว่าอุบาสิกาทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง : References

- ปัญญา ใช้บางยาง. (2552). **46 อุปาสิกาทุทธสาวิกาในสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- Chaibangyang, P. (2009). **46 Upasika in Buddha's time**. Bangkok: Thammasapha.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวาย.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2006). **The Characteristics of Buddhism**. Bangkok: Pimseuy.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2005). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 13). นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้งส์ แมส โปรดัคส์.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2005). **Dictionary of Buddhism**. (13th ed). Nonthaburi: S.R. Printing-mass product.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkorn University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย
- Mahamakutraavidyalaya. (1982). **Tipitakas with Translation, Commentary Series 91 books**. Bangkok: Mahamakutraavidyalaya.
- สมภาร พรหมทา. (2548). **พุทธปรัชญา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- Promta, S. (2005). **Buddhist Philosophy**. (2nd ed.). Bangkok: Sayam.

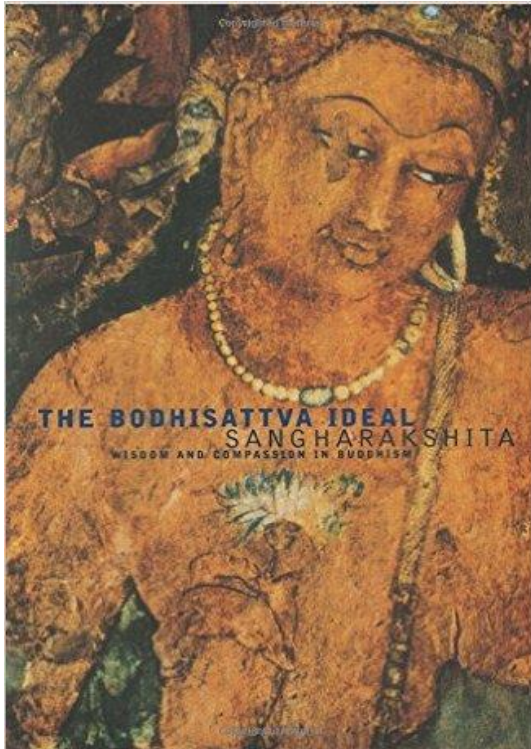

BOOK REVIEW

THE BODHISATTVA IDEAL : Wisdom and Compassion in Buddhism

Duangporn Arbhasil

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Author : Sangharakshita

Publisher : Windhorse Publications

Reprinted 2008, 2010

Paperback : 256 pages

Introduction

The book titled “THE BODHISATTVA IDEAL Wisdom and Compassion in Buddhism” was the work of Sangharakshita, a Buddhist teacher and writer and founder of the Western Buddhist Order (WBO) and Friends of the Western Buddhist Order (FWBO) in Britain. Sangharakshita is a Dharma name of Dennis Lingwood, a British who was ordained as Theravadin bhikkhu in the period following the Second World War, which took him as a conscript to India. After studying for some years under leading teachers from the major Buddhist traditions, he went on to teach and write extensively and he spent over 20 years in Asia. He has authored more than 60 books, including compilations of his talks, and has been referred as “one of the most prolific and influential Buddhists of our era” (Smith & Novak, 2004) and as “the founding father of Western Buddhism” (Berkwitz, 2006)

This book is based on lectures given in London in 1969, supplemented by points from seminars on the Bodhisattva Ideal given by Sangharakshita in 1984 and 1986. The combination of the teachings provides an assessment of the Bodhisattva Ideal which is thoughtful and pragmatic. Sangharakshita places the ideal of the Bodhisattva within the context of the entire Buddhist tradition, demonstrating how we can engage with the vision of our potential and make our lives worthwhile. The book of 245 pages comprises eight chapters. The first three chapters address the origin and development of the Bodhisattva ideal, the awakening of the Bodhi heart, and the Bodhisattva vow, respectively. The next three chapters focus on the six Perfections which are described in three pairs, i.e., dana & sila, ksanti & virya, and dhyana & prajña. The last two chapters deal with the Bodhisattva hierarchy and the Buddha and Bodhisattva, respectively.

The Emergence of the Concept

The concept of ‘Bodhisattva ideal’ emerged a few hundred years after the Buddha’s parinirvana to represent the ideal of the Buddha. The emergence of concept was in response to dissatisfaction toward a narrow, individualistic conception of Enlightenment. Ananda was said to be the first exemplar of the Bodhisattva ideal in that he looked after the Buddha all the time rather than

thinking about his own needs. The Bodhisattva ideal is described as an ideal Buddhist who recognizes that to gain Enlightenment, he/she must develop both wisdom and compassion, both the self-regarding and the other-regarding aspects of the spiritual life. This is the basic polarity: Enlightenment within, through wisdom, manifesting without, through compassion.

One becomes a Bodhisattva upon the awakening of the ‘**Bodhicitta**’, which was translated by Sangharakshita as the ‘will to Enlightenment’. The author characterizes the arising of bodhicitta as a profound spiritual non-personal experience. To the contrary of general understanding, he emphasizes that individuals do not possess the bodhicitta. There is only one bodhicitta, in which individuals participate, or which individuals manifest, to varying degrees and this means that the bodhicitta is more likely to arise in a spiritual community, a situation of intense mutual spiritual friendship and encouragement. He viewed that from a purely spiritual perspective, what was originally meant by Stream Entry [Skt: *Srotapanna*] is more or less the same as what is meant by the arising of the bodhicitta and in a sense the two ideas are interchangeable. Both involve a transcendence of the concepts of self and others. There is only **one spiritual path** for all- the conventional two paths (Arhant and Bodhisattva) are simply different ways of looking at the one path.

The Contradictions inherent in the Path and the Synthesis

The Bodhisattva ideal is viewed as the synthesis of the contradictions inherent in the path: the contradiction between dana and Sila, and the contradictions apparently inherent in the so-called goal, such as those between wisdom and compassion, samsara and nirvana. While dana – literally giving or generosity- is the practical, altruistic aspect of the Bodhisattva’s life and activity, sila embodies the more self-regarding aspect of the Bodhisattva’s life and is connected with the idea of self-purification. Whereas dana is the antidote to craving, ksanti, the third perfection, is the antidote to anger. Three principal aspects of ksanti: forbearance, tolerance, and spiritual activity, have been mentioned. To balance ksanti in all its forms, virya is needed. The words ‘virya’ means potency, driving force, energy, vigour. In a sense, all the other paramitas depend upon virya. Spiritual life requires spiritual energy. There are various ways

of unblocking, conserving, and refining one's energy. When one's energies are all flowing in this one direction, no longer divided, the Bodhisattva becomes the embodiment of energy for the benefit of all sentient beings. Virya and ksanti are viewed as representing a definite polarity in the spiritual life, and two radically different approaches to spiritual practice, one [virya] stressing self-help while the other [ksanti] emphasizes dependence upon a power outside oneself. A Bodhisattva combines both approaches, practicing both patience and vigour, because both are necessary. The successful outcome will be finding a balance between these two perfections.

To help understand the fifth and sixth perfections, dhyana and prajña, the author refers to two principal modes of human communication which are of equal importance. The language of concepts engages the conscious mind, the rational intelligence, while the language of images or symbolism, being more concrete, immediate, and vivid, tends to move us at deeper levels; it appeals to our unconscious depths. Dhyana is referred to as basically comprising two things: states of consciousness above and beyond those of the ordinary mind, and meditation practices that lead to the experience of these higher states of consciousness. None of the superconscious states constitutes Enlightenment; they involve no direct contact with ultimate reality. Prajña is knowledge in the extreme, that is, knowledge of reality, of sunyata. While dhyana and prajña are distinct paramitas, they can also be considered as a unified pair.

When the author addresses the subject of Bodhisattva hierarchy, he focuses on the spiritual hierarchy, which was described as: a spontaneous feeling of devotion when one encounters something higher; a spontaneous overflowing of compassion when one is confronted by other people's distress or difficulty, and a spontaneous welling up of love and sympathy when one is among one's peers. These are the emotions that should influence the whole Buddhism community. The Bodhisattva hierarchy concentrates all this into a single focal point of dazzling intensity.

Difference between the Bodhisattva's path and goal

The last chapter attempts to describe the difference of Bodhisattva path from the goal in that the **path** is in the dimension of time, while the **goal** is in

the dimension of eternity. The two -eternity and time, the goal and the path- are by definition discontinuous, discrete. The Bodhisattva represents the dimension of time because the Bodhisattva path is followed in time. But the Buddha represents the dimension of eternity. The Buddha represents the goal, and the goal is attained out of time. Nevertheless, the author concludes that Buddha and Bodhisattva represent different aspects of one- the same- reality. It is this realization that constitutes the arising of the absolute bodhicitta [Enlightenment].

Overall Evaluation

Overall, the book of Sangharakshita shows [seemingly] contradictory or distinct concepts of Buddhist schools in which he later on presents the Bodhisattva ideal as the one who synthesizes or unifies these concepts. The author's premise is that the Bodhisattva is a living contradiction, a living union of opposites at the highest possible level. The author starts with the concept of the Bodhisattva ideal which originated from the dissatisfaction of the Arhant ideal in terms of the latter's focus on self-regarding aspect. The author argues that though the Pali canon does not emphasize compassion as much, the canon does not ignore compassion aspect as this is obviously shown in the quality of the Buddha. The implication is that the Arhant ideal has other-regarding aspect while the Bodhisattva ideal synthesizes opposites- other-regarding and self-regarding. Based on the indiscrete distinction between the Bodhisattva ideal and the Arhant ideal, the Bodhisattva path and the Arhant path are explained as simply different ways of looking at the one path. The experience on the path was suggested as being multifaceted where the Stream Entry being one of the facets and the arising of bodhicitta being another. The method that Sangharakshita used to unify or synthesize the distinct concepts is to point out factors that are common across the concepts. In terms of practice, his suggestion is also based on the combination of the concepts from distinctive schools, that is, to practice like the Theravada while holding a vision of the Bodhisattva.

Contributions and Some Weaknesses

The comparison and combination of the contrasting concepts mainly from the Theravada and the Mahayana Buddhism can contribute to better understandings of the audience towards the aspects of the concepts. The author, however, did not stop at only the distinct concepts between these two Buddhist schools, he also addresses the distinct concepts within Mahayana Buddhism itself. For instance, he indicates that dhyana and prajña are distinct paramitas but can also be considered as a unified pair citing from Hui-Neng, the sixth Patriarch of the Chinese Dhyana School who said that in name they are two things, but in substance they are one and the same. Besides the method of synthesis, the author also shows that in some cases distinct concepts coexist. For example, the author specifies that together, the bodhicitta and the Bodhisattva vow make provision for both unity and variety. While the source of unity comes from the Bodhisattvas all participating in one bodhicitta, the variety occurs at the same time since each Bodhisattva expresses or manifests that one bodhicitta in his or her own way in terms of life and work.

Despite the author's attempt to unify concepts, some rationales for unifying concepts are weak and the author's logic seems to fall through along the explanation process. For instance, the author states that from a purely spiritual perspective, the idea of the Stream Entry and the arising of the bodhicitta is more or less the same and the two ideas are interchangeable. However, the author also posits that individuals do not possess the bodhicitta; rather they participate in or manifest the bodhicitta. This position is not the quality of the Stream Entry where each individual can attain Enlightenment by himself/ herself and not by participating in the higher universal spiritual qualities. The two concepts still remain distinctive, though.

The author made quite a good job in explaining the origin and development of the Bodhisattva ideal as well as the two key qualities under the book's title: wisdom and compassion. Wisdom and compassion are vivid in the Buddha's life and character. The Bodhisattva ideal, which is viewed as representing the Buddha, synthesizes the opposites: helping others and also helping oneself, compassion and wisdom, altruism and individualism. Wisdom is necessary for own enlightenment whereas compassion is necessary for leading

others to enlightenment. Altruism and individualism are synthesized in particular through the practice of the first two of the six perfections: dana and Sila. Dana is the practical, altruistic aspect of the Bodhisattva's life and activity while Sila embodies the more self-regarding aspect of the Bodhisattva's [moral] life and is connected with the idea of self-purification. The possibility of conflict between dana and Sila is to be resolved based on Santideva's suggestion of doing everything mindfully, with thought, reflection, care and awareness.

Besides the pair of dana and Sila, the author addresses the other four perfections by pairing them in two pairs of contrasting perfections: ksanti (forbearance) and virya (vigor), and dhyana (consciousness) and prajña (knowledge of reality) and then attempts to have the Bodhisattva ideal combine them. The point is that these pairs of perfections can be viewed as supporting rather than contrasting each other in their functions. Sangharakshita views that virya is clearly the more active, assertive, creative while ksanti is the more passive, receptive, and quiescent of the pair and they represent a definite polarity in the spiritual life, the former stressing self-help and the latter stressing power outside oneself. This statement is arguable since both ksanti and virya stress self-help. A bodhisattva needs to restrain own self and needs to be vigorous in practicing the paramitas. In addition, from the functional aspect, virya and ksanti are not polarity; rather ksanti and other perfections depend upon virya. Similarly, the pair of dhyana and prajña does not represent polarity. Dhyana can provide a basis to cultivate prajña, which is knowledge in the extreme, knowledge of reality.

In addition to the unification theme all across the book, the book has another interesting feature. It was written by the westerner whose root belief was in Christian religion but was exposed to the teachings of Theravada and Mahayana Buddhism for a long life period. His book thus reflects here and there the view of Christianity, the Pali canon, a few Mahayana sutras, and the Tibetan view with regard to a few subjects. Frequently, the questions will be raised from the aspect of laity who needs to know more about the concepts or subjects and the answers will be provided and compared from a variety of perspectives. For example, the author states that the arising of the bodhicitta is analogous to the descent upon, in full force, of the Holy Spirit. His explanation

is that if the term God is used to signify some sort of spiritual transcendental element in the universe, the two notions which generally express quite contrary spiritual positions can be viewed as having something in common. Some reviewer such as Hayes (2001) shares the view that Sangharakshita attempt to find common things across schools. He describes Sangharakshita as manifesting the non-sectarian spirit by, for example, showing that the practices and basic attitudes of all forms of Buddhism were remarkably similar, so that the differences in doctrine can be seen more as differences in emphasis and literary style than differences in how Buddhists lived and practiced. (Hayes, 2001 : 220-221)

Arguable Aspects

While the book makes good contributions to the audience in terms of contrasting concepts, it also comes with weaknesses in the explanations as previously mentioned. The notion of three contrasting pairs which comprise the six Perfections is also not supported by the others. Oldmeadow (1997), for example, states that the practice of the six Perfections is simultaneous, all of them being informed by the all-embracing ideals of karuna and prajna. Besides, some concepts of Sangharakshita, especially those that are contrary to general understandings, need more elaboration. For example, the author emphasizes that individuals do not possess the bodhicitta; rather individuals participate in or manifest the one bodhicitta. He used this notion of one universal bodhicitta citing the incident of 500 Licchavi youths who present their 500 parasols to the Buddha who then turns the parasols into one spectacularly huge canopy according to the Vimlakirti-nirdeSa sutra to support his claim. However, this seems contradictory to the notion that each individual has Buddha nature within, the notion of the sutra such as the Tathagatagarbha sutra. (Williams & Tribe, 2000: 162)

The inconsistency and arguability of several conceptual standpoints can lower the usefulness of the book for practitioners. At first the book seems to provide good ideas about the spiritual life of a Bodhisattva ideal who is depicted as a representative of the Buddha and a model to be followed by practitioners. However, as one reads through the book, one may be confused

of how to follow the practice of the Bodhisattva ideal since the Bodhisattva ideal is viewed as a vision (a guide) and the author suggests that the Theravada Buddhism is closer to actual situation in every day practice. The audience may be left somewhat confused as a result of the author's attempt to collapse two notions or two paths into one path. The implication is that the practitioner selects between the Bodhisattva practices or Pali canon, whichever fits the situation. The practitioner can swing back and forth between these two paths, which in a sense, as the author initially indicates, there is one path, and finally at the end of the path, one do not find anything at all. In the last chapter, the author indicates that the Bodhisattva path and the goal of Enlightenment are discontinuous; the former represents the dimension of time while the latter represents the dimension of eternity. The author thus can unify only the two paths but he stops at unifying the goals. It seems obvious that the goals are distinct since according to the Theravada Buddhism, the goal of Enlightenment is within the dimension of time- it can be achieved within the life time while the Enlightenment of the Bodhisattva is stated by the author to be attained out of time.

Conclusion

To conclude, the book of Sangharakshita contributes in its coverage of contrasting key concepts in rival Buddhist schools and within the Mahayana school although the concepts (such as compassion and wisdom) may not seem contrasting by others. Despite the logical inconsistencies and weaknesses in some rationales for the concepts, the author can write an interesting book that is not too lengthy about the Bodhisattva ideal based on his view as a westerner who used to be ordained and learnt about Buddhism. The concepts of the Bodhisattva ideal and the three pairs of Perfections have been addressed while other key concepts such as Sunyata, Buddhahood, and ultimate reality had been mentioned to some extent with the backdrop of the importance of spiritual community.

References

- Berkwitz, Stephen C. (2006). **Buddhism in World Cultures: Comparative Perspectives**. ABC-CLIO,
- Hayes, Richard P. (2001). Reflections on Three Recent Works by Sangharakshita. **Contemporary Buddhism**. 2(2), 219-229.
- Oldmeadow, Harry. (1997). Delivering the Last Blade of Grass: Aspects of the “bodhisattva” Ideal in the Mahayana”. **Asian Philosophy**. 7(3), 181-194.
- Smith, Huston & Philip Novak. (2004). **Buddhism: A Concise Introduction**. OH: Harper One.
- Williams, Paul & Antony Tribe. (2000). **Buddhist Thought: A complete introduction to the Indian tradition**. London: Routeledge.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ทั่วไป

วารสาร มจร พุทธปัญญาทวารวดี เป็นสื่อกลางการเผยแพร่รายงานการวิจัย บทความวิชาการหรือบทความวิจัย ด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารพุทธปัญญาทวารวดี

2.1 บทความพิเศษ บทความพิเศษทางวิชาการ ที่นำเสนอความรู้ทางวิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ หรือวิชาชีพ

2.2 บทความวิชาการ (Article) เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่ๆ จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของตนเองหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

2.3 บทความวิจัย (Research article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบและมีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีลักษณะเป็นเอกสารที่มีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น มีการตั้งสมมติฐานหรือมีการกำหนดปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุสมผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดแน่นอน มีการรวบรวมข้อมูลพิจารณาวิเคราะห์ ตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

2.4 บทความปริทัศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำราหนังสือ และ วารสารใหม่ หรือจากประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

2.5 บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปลย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

3.1 ต้นฉบับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวไม่ต่ำกว่า 8 หน้า ไม่เกิน 12 หน้ากระดาษ A 4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษร TH

Sarabun PSK ตั้งค่าน้ำกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูป ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

3.2 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3.3 ชื่อผู้เขียน และชื่อหน่วยงานทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.4 มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

3.5 กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษรและหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

3.7 การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้เลขไทยทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centered learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย กรอบแนวคิด และระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปแบบตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อหาเท่านั้น

บทความพิเศษ บทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ บทความวิจารณ์หนังสือ ให้
เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) ข้อเสนอแนะ (Suggestion)
- 6) เอกสารอ้างอิง (References)

ตัวอย่างการจัดพิมพ์บทความ

1 นิ้ว	↓	ระบุหมายเลขไว้ด้านบนขวา (16 pt)
← 1 นิ้ว		⇒
ชื่อบทความภาษาไทย (20 pt)		1 นิ้ว
TITLE IN ENGLISH (18 pt)		
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ (16 pt)		
Author (16 pt)		
หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)		
Email :..... (14 pt)		
บทคัดย่อ (18 pt)		
(16 pt).....		
.....		
.....		
.....		
คำสำคัญ : 3-5 คำ		
↓ 1 นิ้ว		1

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

Keywords:.....

2

บทนำ (18 pt)

(16 pt) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....

.....

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.....

2.....

วิธีดำเนินการวิจัย

.....

.....

ผลการวิจัย

.....

.....

สรุป (18 pt)

พิมพ์ด้วยตัวอักษร ขนาด 16 pt.....

.....

เอกสารอ้างอิง : References (18 pt)

ไทย (16 pt).....

.....

E (16 pt).....

.....

3-สุดท้าย

4. ระบบการอ้างอิงและบรรณานุกรมทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตก็ได้ ทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมด ก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่การอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

สำหรับการอ้างอิงเอกสารในบทความนั้น ใช้ระบบ APA ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎก และอรรถกถา ให้อ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่มที่ ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 16 : 282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล เล่ม 16 : 256-320)

2) ผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างชื่อผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาพรหมมหาโส, 2554 : 44)

3) ผู้แต่งสองรายให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และ เขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ, 2553 : 44) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (สมภาร พรหมทา, 2548 : 8; ปรีชา ช่างชัยยืน, 2541 : 44)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรก เว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่า และคณะ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (สนธิ ศรีดำแดง และคณะ, 2548 : 55)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยางค์แรกของชื่อผู้แต่ง เช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

- 1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003 : 4)
- 2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง เช่น (Hersey & Blanchard, 2000 : 3) และให้ใช้เครื่องหมายอฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Keown, 2003 : 4; Hersey & Blanchard, 2000 : 3)
- 3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วย et al., ปีที่พิมพ์ และหน้าที้นำมาอ้างอิง (Kaiser et al., 2008 : 55)
- 4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

- 1) บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ใช้ 21 เซ็นจูรี
- 2) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 บรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ : ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ **ชื่อหนังสือ**. / (ครั้งที่พิมพ์). / สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2554). **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ : ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ **ชื่อบทความ**. // ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ **ชื่อเรื่อง**. / (เลขหน้าที่ย่าง)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสมชาย ปโยโค (ดำเนิน). (2554). การประยุกต์ใช้สัมมาวาจาเพื่อการบริหารงานของผู้นำ. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (บรรณาธิการ). **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ**. (หน้า 10-12). กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร.//ปีที่ / (ฉบับที่), / เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2556). ความยุติธรรมในมุมมองของพุทธศาสตร์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** 1(2), 1-10.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ. //ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนม ครูทเมือง. (2530). หม้อคอกวาย. ใน **สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ**, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง

McNeil, D. W. et al., (1994). Anxiety and fear. In **Encyclopedia of human behavior** (Vol.1, pp. 151-163). San Diego: Academic Press.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ : ผู้แต่ง. // (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์, / เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

ทวี มีเงิน. (26 สิงหาคม 2556). โกงแหวด 4 พันล้าน. **ข่าวสด**, 8.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน.// (ปีพิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์. //ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร). (2548). **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (ปี).//ตำแหน่ง./สัมภาษณ์.วัน เดือน.

ตัวอย่าง :

100 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559)

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร.. (2558). อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ : ผู้แต่ง //(วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่) //ชื่อบทความ //สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี,/จากแหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง :

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (1 พฤษภาคม 2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จ ก ก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W.. (22 June 2004). **Liberal Internationalism : Peace, War and Democracy**. Retrieved September 2, 2013, from http://www.Nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

(10) การแปลบรรณานุกรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

ตัวอย่าง :

ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2545). **สตรีในมุมมองของพุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Palaratana, L. (2002). **Women in the Perspective of Buddhist Philosophy**. Bangkok: Chulalongkorn University.

ตัวอย่างบรรณานุกรม

ธนิต อยู่โพธิ์. (2550). **อานุภาพพระปริตต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

U-phoe, T. (2007). **Power of Paritta**. (7th ed.). Bangkok: MCU Press.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัต**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

Phra Dharmakittiwong (Tongdee Suratejo). (2008). **Dictionary for study of Buddhist Kumwat**. (3rd ed.). Bangkok: Thamasapha.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). **อานุภาพพระปริตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2005). **Power of Paritta**. Bangkok: MCU Press.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2008). **Dictionary of Buddhist**. (12th ed.). Bangkok: Mahachulalongkorn University.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Mahachulalongkorn University. (1996). **Thai Tipitakas**. Bangkok: MCU Press.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakutraavidyalaya. (1982). **Tipitakas with translation, commentary series 91 books**. Bangkok: Mahamakutraavidyalaya.

วศิน อินทสระ. (2553). **สวดมนต์เพื่อสันติและปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา.

Intasara, w. (2010). **Chanting for Peace and Wisdom**. (2nd ed.). Bangkok: Thammada Printing.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2554). **ความรู้เรื่องบทสวดมนต์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย

Phunyanupap, S. (2011). **Knowledge of Chanting**. (3rd ed.). Bangkok: Mahamakutraavidyalaya.

Mahinda, D. (2004). Politics of the Jathika Hela Urumaya Monks : Buddhism and Ethnicity in Contemporary Sri Lanka. **Contemporary Buddhism**. 5(2), 93-94.

5. การส่งต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์

5.1 ส่งด้วยตนเองหรือทางไปรษณีย์ เอกสารประกอบด้วย

1. ต้นฉบับ จำนวน 3 ชุด จำแนกเป็น
 - ต้นฉบับที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน 2 ชุด
 - ต้นฉบับที่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน 1 ชุด
2. แผ่นซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน 1 แผ่น (ระบุชื่อบทความและชื่อผู้เขียนกำกับไว้ในแผ่น)
3. แบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธปัญญาทวารวดี

- แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารพุทธปัญญาทวารวดี
- แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารพุทธปัญญาทวารวดี
- 4. รูปถ่าย 1 นิ้ว จำนวน 1 รูป (ถ่ายหน้าตรง)

จัดส่งมายัง

สำนักงานวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม 73210 โทร./โทรสาร 034-326-912

5.2 ส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ แนบต้นฉบับ (File attachment) ในรูปแบบ MS Word มายัง [E-mail: journalbudpan@gmail.com](mailto:journalbudpan@gmail.com) เมื่อได้รับการยืนยันจากกองบรรณาธิการพิจารณาให้ตีพิมพ์ลงในวารสารแล้ว ผู้เขียนจะต้องส่งแผนซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับ จำนวน 1 แผ่น มายังกองบรรณาธิการเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ต่อไป

5.3 การส่งในระบบ สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ที่ ระบบจัดการวารสารของมหาวิทยาลัย <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/budpan/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้สแกนและส่งแบบฟอร์มทาง [Email : journalbudpan@gmail.com](mailto:journalbudpan@gmail.com)

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์

กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบเมื่อได้รับบทความที่ส่งให้แล้ว และจะแจ้งผลการพิจารณาบทความให้ทราบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้ผ่านการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของกองบรรณาธิการ อย่างไรก็ตามก็ตีบทความที่แก้ไขต้นฉบับเสร็จเรียบร้อยก่อนอาจได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ก่อน

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ตรวจบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ตรวจเป็นเกณฑ์ และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัยบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสาร หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ

บทความที่ได้รับการตอบรับเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธปัญญาทวารวดีแล้ว จะต้องไม่ปรากฏในสิ่งพิมพ์อื่นใดก่อนที่จะปรากฏในวารสาร มจร พุทธปัญญาทวารวดี ทั้งนี้กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการจัดเรียงลำดับการตีพิมพ์ลำดับ

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

ชื่อเรื่อง ภาษาไทย.....

.....

ภาษาอังกฤษ.....

.....

ประเภทบทความ

บทความวิชาการ (Article)

บทความวิจัย (Research article)

บทความปริทรรศน์ (Review article)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ชื่อ - สกุล ผู้แต่ง ภาษาไทย

ภาษาอังกฤษ

หน่วยงาน(สังกัด).....

ที่อยู่

E-mail: โทรศัพท์:

ลงชื่อ ผู้สมัคร
(.....)
วันที่/...../.....

คำรับรองจากประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์/อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก (กรณีนักศึกษา/นิสิต)

ชื่อ-นามสกุล.....

คณะ.....มหาวิทยาลัย.....

โทรศัพท์.....e-mail

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิจัยในการดูแลของข้าพเจ้า ผ่านการพิจารณาให้สามารถตีพิมพ์ได้ และขอยืนยันว่าบทความนี้ไม่เคยเสนอหรือกำลังตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และยินยอมให้กองบรรณาธิการสามารถตรวจแก้ไขต้นฉบับดังกล่าวได้ตามสมควร และยินยอมว่าบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

ลงนาม.....

(.....)

วันที่/...../.....

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์

ข้าพเจ้า (ภาษาไทย)

(ภาษาอังกฤษ)

สังกัด/สถานที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail :.....มีความ

ประสงค์จะสมัครสมาชิกวารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ดังนี้

() 1 ปี ค่าสมาชิก 200 บาท () 2 ปี 400 บาท () 3 ปี 500 บาท

โดยประสงค์ขอรับตั้งแต่ ปีที่..... ฉบับที่.....ถึง ปีที่..... ฉบับที่.....

ขอให้ท่านจัดส่งวารสารให้ข้าพเจ้าตามที่อยู่ ดังนี้

ชื่อ นามสกุล.....

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ถนน ตำบล อำเภอ

..... จังหวัด รหัสไปรษณีย์.....

ลงชื่อ ผู้สมัคร

(.....)

...../...../.....

สำหรับเจ้าหน้าที่

ได้รับเอกสารการสมัครวันที่..... เป็นสมาชิกลำดับที่...../.....

จัดส่งวารสารแล้วเมื่อวันที่.....เลขที่อ้างอิง.....

ลงชื่อ..... เจ้าหน้าที่

(.....)

...../...../.....